

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Marliis Kuri

INIMESTE KARISTUSLIKUD HOIAKUD

Magistritöö

Juhendaja:

MA (sotsioloogia ja poliitika) Anna Markina

Tallinn 2013

Olen koostanud magistritöö iseseisvalt.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite
tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja
mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri ja kuupäev)

Sisukord:

Sissejuhatus	4
I Osa. Euroopa Sotsiaaluuringu tulemuste analüüsi toetav teoreetiline taust.....	7
1. Ülevaade õigussüsteemi õigluse teooriast ja karistuslikke hoiakuid mõjutavatest teguritest	7
1.1. Õigussüsteemi õigluse hindamise kriteeriumide analüüs	8
1.1.1. Võimalus esitada asjast oma nägemus	8
1.1.2. Menetleja neutraalsus	9
1.1.3. Menetleja usaldusväärsus	9
1.1.4. Lugupidav kohtlemine	10
1.2. Õigluse hindamist mõjutavad isiklikud tegurid	11
1.3. Karistuslikke hoiakuid mõjutavad tegurid	11
1.3.1. Kuritegevushirm	12
1.3.2. Eelnevad kogemused	13
1.3.3. Sugu ja vanus.....	13
1.3.4. Kodakondsus ja kodune keel	15
1.3.5. Haridus	15
1.3.6. Majanduslik kindlustatus ja elukoht.....	16
1.4. Inimeste õiguskäitumise mõju karistuslikele hoiakutele.....	17
1.4.1. Õiguskäitumise põhjused	18
1.4.2. Hirm õigusrikkumise tagajärgede ees.....	19
1.4.3. Sisemistest väärtushinnangutest põhjustatud käitumine	20
1.5. Ühiskonna mõju õiguskäitumise kujundamisele.....	20
1.6. Karistuslike hoiakute seos õigussüsteemi õigluse teooriaga	22
II Osa. Eesti elanike karistuslikud hoiakud Euroopa Sotsiaaluuringu põhjal.....	23
2. Euroopa sotsiaaluuringust saadud andmed	23
2.1. Ülevaade 2010-2011 aasta uuringust	23
2.2. Uuringus kasutatud valim ja meetod.....	24
2.3. Uuringus saadud andmete analüüs.....	24
2.3.1. Elanike hinnang kehtivatele karistustele	24
2.3.2. Elanike poolt eelistatud karistus	37
2.3.3. Karistuslike hoiakute seos usaldusega kohtute vastu	55

2.3.4. Järeldused	57
Kokkuvõte	61
Summary.....	65
Kasutatud materjalid.....	70
Kasutatud kirjandus	70
Kasutatud normatiivaktid.....	73
Kasutatud uuringud.....	73
Kasutatud interneti leheküljed	73
Lisa 1. Korralatsioonitabel	74
Lisa 2. Karistuslike hoiakute seos õigussüsteemi õigluse teooriaga	76
Lisa 3. Karistuslike hoiakute analüüsis kasutatud tegurite algandmed	76
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ...	80

Sissejuhatus

Eduka kriminaalpoliitika üheks oluliseks komponendiks on inimeste usk õigussüsteemi. Selleks, et riik oskaks vastu võtta otsuseid kriminaalpoliitika kujundamiseks, on oluline läbi viia erinevaid analüüse elanike seas, et teada, milline on rahva suhtumine kehtivasse süsteemi ning mida annaks parandada. Siinkohal on väga oluline uurida ka elanike karistuslikke hoiakuid. Vaadates teiste riikide praktikat näeme, et näiteks Inglismaal läbi viidav Briti Kuritegevuse Uuring (*British Crime Survey*) sisaldab juba alates 1982. aastast küsimusi karistuslike hoiakute selgitamiseks.¹

Eestis on seni elanike karistuslikke hoiakuid analüüsitud eelkõige läbi Rahvusvahelise Ohvriuringu, mis sisaldab käesoleva töö aluseks olnud *European Social Survey*-ga (ESS) analoogselt näidiskaasust, milles palutakse elanike hinnangut kaasuses kirjeldatud kurjategijale sobiva karistuse kohta. Magistritöö autor koostöös juhendajaga jõudis arusaamani, et kahjuks pole nende kahe uuringu tulemused omavahel võrreldavad. Rahvusvahelises Ohvriuringus esitatud kaasus on mõnevõrra erinev ESS-is kasutatud kaasusest, lisaks sellele on karistuse variantide loetelus karistused erinevas järjekorras. Võrreldes uuringute tulemusi on näha, et Rahvusvahelise Ohvriuringu ja ESS-i tulemused erinevad teine teisest väga olulisel määral. Sellest võib teha järelduse, et küsimuse sõnastusel ja sellel, millises järjekorras on esitatud karistused on vastamisele oluline mõju, mistõttu magistritöö autor käesolevas töös kahe uuringu tulemusi ei võrdle.

Teooria osas keskendub käesolev magistritöö Ameerikast levima hakanud õigussüsteemi õigluse teooria põhilistele seisukohtadele ehk, mis on need olulised kriteeriumid, mis peavad õigussüsteemil olema, et elanikud seda õiglaseks peaks ja seega ka austaks. ESS-i 5 vooru kriminaal-justiits blokk on välja töötatud Taylery teooria põhjal, sellega soovisid bloki autorid muuhulgas analüüsida, kas karistuslikud hoiakud on seotud Tayleri mudeliga või mõjutavad karistuslikke hoiakuid rohkem sellised faktorid nagu meedia ja poliitika.

Tom R. Tyler, tunnustatud Ameerika psühholoog on aastakümneid uurinud inimeste usku õigussüsteemi õiglusesse (nn *procedural justice theory*). Tyler'i analüüs ei seisne mitte süsteemile õigusliku hinnangu andmises, vaid uuringud keskenduvad inimestele, nende subjektiivsele arusaamale sellest, kas kohtud ja politsei teevad oma tööd õiglaselt.

¹Roberts, J.V., Hough, M. (1998) Public attitudes towards sentencing in Britain. Federal Sentencing Report. Vol.10 No 5. Pp. 3

Tyler'i töögrupp on Ameerikas läbi viinud mitmeid uuringuid, et anda hinnang inimeste usule õigussüsteemi õiglusesse, mille tulemusel on selgunud kriteeriumid, mis panevad inimesi tundma, et nendega seotud protsess on läbi viidud õiglaselt. Seal juures on huvitav tähelepanek, et tihti ei mõjuta inimeste usku õiglusesse üldse lahend, mis nende kohta tehakse, vaid hoopis muud asjaolud protsessi käigus.² Tulemustest on selgunud, et järjepidavus lahendite suhtes on välja toodud kriteeriumitest kõige väiksema kaaluga. Hoopis olulisemaks peavad inimesed näiteks eetilisust ja moraalsust otsuse tegemisel.³

Siinkohal tuleks märkida, et õigussüsteemi õiglus selles kontekstis, ei sõltu sellest, milline on menetluse lahend ja kas see on isikule soodne või mitte. Õigussüsteemi õiglus hõlmab just seda protsessi, mis tulemuseni viib. Pole oluline, kas asja menetleb kohus, politsei, vahekohus või on tegemist lepitusmenetlusega.⁴ Käesolevas töös keskendub autor menetlusele politseis ja kohtutes.

Nimetatud teooriat otsustas magistr töö autor tutvustada eelkõige kahel põhjusel. Esimene ja peamine põhjus seisneb selles, et empiirilise osa aluseks olev Euroopa Sotsiaaluuringu kriminaal-justiitsblokk on välja töötatud õigussüsteemi õigluse teooria esindajate poolt, et uurida isikute hoiakuid kohtute ja politsei töö suhtes. Teise põhjusena võib välja tuua asjaolu, et sellest teooriast pole varem Eestis kirjutatud, mis tõttu pidas autor oluliseks anda põgus ülevaade teooriast, mis on olnud aluseks empiirilises osas kaustatud uuringu väljatöötamisel.

Töö eesmärk on analüüsida, kuidas erinevad tegurid avaldavad mõju karistuslikele hoiakutele. Autor analüüsib üheksat tegurit, mis võiksid olla olulised karistuslike hoiakute kujundamisel, need on kuritegevushirm, eelnevad kogemused, sugu, vanus, kodakondsus, kodune keel, haridus, majanduslik kindlustatus ja elukoht. Autor eeldab, et karistuslikele hoiakutele võiks kõige rohkem mõju avaldada kuritegevushirm, sugu ja vanus, pigem vähem olulist mõju võiks autori eelduste kohaselt avaldada elukoht. Lisaks on magistr töö üheks eesmärgiks analüüsida, kas karistuslikel hoiakutel on seos õigussüsteemi õigluse teooriaga või kujunavad isikute karistuslike hoiakuid muud tegurid.

Lähtuvalt eesmärkidest on autor magistr töö kirjutamisel hüpoteesideks seadnud:

1. Isikud eelistavad pigem karmimaid karistusi.

² Brame, R., Sherman, L.W., Bachman, R., Paternoster, R. (1997) Do fair procedures matter? The effect on procedural justice to spouse assault. *Law & Society Review*, 31 (1). Pp 165

³ Tyler Lab in the Social Psychology Program at NYU. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.psych.nyu.edu/tyler/lab/> (05.02.2013)

⁴ Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011). Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution. *Journal of Dispute Resolution*. Vol. 1. Pp 17

2. Isikute karistuslikud hoiakud sõltuvad nende usaldusest kohtute töö vastu.

Magistritöö on jagatud kaheks osaks. Esimene osa keskendub teooriale ja annab ülevaate õigussüsteemi õigluse teooriast ning tutvustab tegureid, mis autori arvates võiksid mõjutada karistuslikke hoiakuid. Esimeses peatükis annab autor ülevaate Tyler'i poolt välja toodud kriteeriumitest, mis on aluseks analüüsid inimeste usku õigussüsteemi ning toob välja inimeste päritolu ja varasemate kogemuste mõju sellele usule. Vaatluse alla tulevad ka õiguskuuleka käitumise põhjused. Läbi ajaloo on arvatud, et inimeste õiguskuulekus on põhjustatud hirmust karistuse ees, siis Tyler'i teooria keskendub hoopis isiku väärtushinnangutele. Äkki järgitakse seadusi seetõttu, et need on kooskõlas isikute arusaamadega moraalsest käitumisest. Kui inimene kasvab üles keskkonnas, mis kujundab tema väärtusi selliselt, et tappa ei tohi, siis isegi kui tapmine poleks seadusega keelatud ei teeks ta seda. Seega on üheks analüüsi objektiks antud peatükis ka ühiskonna mõju õiguskuuleka käitumise kujundamisel ja säilitamisel.

Teises osas analüüsib autor Euroopa Sotsiaaluuringu andmete põhjal Eesti elanike karistuslikke hoiakuid. Peatükk keskendub Eesti elanike karistuslike hoiakute analüüsile läbi erinevate tegurite, mis autori arvates võiks karistuslikke hoiakuid mõjutada. Teise peatüki keskne hüpotees on, et isikud soovivad näha pigem karmimaid karistusi. Peatüki eesmärk on välja selgitada, millised tegurid ning kui palju karistuslikele hoiakutele mõju avaldavad. Lähtudes õigussüsteemi õigluse teooriast võib teha järelduse, et mida rohkem on elanikud rahul kehtiva süsteemiga, seda enam on nad rahul ka määratavate karistustega. Seega saame tulemustest teha järelduse mitte ainult isikute karistuslike hoiakute kohta vaid ka rahulolu kohta kehtivasse õigussüsteemi üldiselt.

Nagu eelnevalt mainitud, pole õigussüsteemi õigluse teooriast Eestis seni kirjutatud, seega on magistritöö kirjutamisel aluseks võetud eelkõige õigussüsteemi õigluse teooria rajaja T.R. Tyler'i tööd, kuid kasutatud on ka nimetatud teooria Euroopa esindajate artikleid. Autor kasutab välisriikides läbi viidud uuringute tulemusi ja nende põhjal kirjutatud artikleid, mis toetavad käesoleva töö autorit teises peatükis eesti elanike kohta saadud andmete analüüsis. Statistilised andmed eesti elanike karistuslike hoiakute kohta pärinevad ESS'i 2010-2011 aasta voorust.

Magistritöös kasutatav meetod on Euroopa Sotsiaaluuringu raames kogutud andmete sekundaarne analüüs.

I Osa. Euroopa Sotsiaaluuringu tulemuste analüüsi toetav teoreetiline taust

1. Ülevaade õigussüsteemi õigluse teooriast ja karistuslikke hoiakuid mõjutavatest teguritest

Vähem või rohkem aga kõik inimesed puutuvad õigussüsteemiga mingil määral kokku. Pole vahet, kas esitada teise isiku vastu hagi või on inimene ise kohtu all, levinud on aramus, et inimeste jaoks on põhiline tulemus, mis saavutatakse. Tyler'i teooria üks ideid seisneb selles, et inimestele ei lähe korda mitte niivõrd konkreetne lahend, mille nad kohtust saavad, vaid see, et tulemus oleks saavutatud õiglaselt. Oluline on, et kohtunik oleks erapooletu, et ei eelistataks rikkaid vaestele või valgeid mustadele. Kui inimesed tajuvad, et tulemus on saavutatud ausa menetluse tulemusena aktsepteerivad nad seda isegi siis, kui see pole neile soodne. Mitmetes uuringutes, mis on läbiviidud Ameerikas näitasid tulemused just seda, et juhul kui inimene tajus ausat ja erapooletut menetlust oli ta tulemusega rahul isegi siis, kui see oli tema suhtes negatiivne, teisalt inimesed, kes saavutasid võidu ebaausa protsessi tulemina, polnud lahendiga üldse mitte nii rahul.⁵

Samas ei tohi õigussüsteemi õigluse teooriast aru saada nii, et tulemus pole inimestele üldse oluline. Selge on see, et keegi pole õnnelik kui ta kaotab, samas kõigil pole võimalik võita.⁶ Tyler'i teooria lihtsalt rõhutab seda, et menetluse õiglusel ja aususel on omaette mõju sellele, kuidas inimesed lahendeid hindavad. Õigussüsteemile on väga oluline, et inimesed, kes konkreetses asjas kaotajaks jäävad, tunneksid siiski protsessi õiglust, sest sellisel juhul nad ka mõistavad paremini, miks otsus tuli just niisugune ning täidavad seda.⁷

Varasemates uuringutes jõudsid teadlased arusaamani, et inimesed hindavad protsessi õiglust, kuna loogiliselt viib see õiglase ja oodatud tulemuseni. Tyler jõudis aga järelduseni, et inimesed hindavad menetluse õigust hoopis seetõttu, kuna see näitab ära nii öelda nende ühiskondliku staatuse. Kui autoriteetne isik nagu politseinik või kohtunik kohtleb neid ausalt ja õiglaselt, siis tunnevad inimesed, et neid väärtustatakse, et neid koheldakse kui võrdseid.⁸

⁵Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011). Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution. Pp. 4

⁶Tyler, T.R. (2007-2008) Procedural Justice and the Courts. The Journal of the American Judges Association. Vol 44, pp.26

⁷Sherman, L.W., Strang, H. (2003) Repairing the harm: Victims and restorative justice. Utah Law Review. Vol. 15. Pp 16

⁸Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011). Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution. Pp 5

Võib nõustuda, et olukorras, kus inimestele on näha, et kohtunik või politseiametnik pole erapooletu ja teeb otsuse lähtudes oma huvidest tekitab inimestes viha selle süsteemi vastu. Selliseid otsuseid ei austata ega täideta meelsasti. Samuti on tõenäoline, et järgmisel korral enam kohtu või politsei poole abi saamiseks ei pöördu. Seega on väga oluline see, kuidas inimesed protsessi tunnetavad. Väga huvitav on järeldus, et inimesed tunnevad ennast rohkem väärtustatuna kui neid koheldakse õiglaselt. Autor usub, et see on tõesti nii, seda eriti kui näiteks juhtub olema olukord, kus kohtus on vastamisi mõni ühiskonnas tuntud ja austatud isik ja nii öelda tavaline inimene. Kui viimane saavutab protsessis võidu on tema usk õigussüsteemi õiglusesse kindlasti suur ning ka tema enesehinnang tõuseb.

1.1. Õigussüsteemi õigluse hindamise kriteeriumide analüüs

Mis on need tegurid, mis panevad inimesi kohtuid ja politseid usaldama? Mis paneb neid õigussüsteemile alluma ja vabatahtlikult täitma esitatud korraldusi? Õigussüsteemi õigluse teooria tõestuseks läbi viidud uuringud on näidanud, et kõige olulisem tegur on see, et inimene usuks, et asja lahendatakse õiglaselt.⁹ Teiste sõnadega võiks öelda, et inimeste jaoks on oluline, kuidas kohtud ja politsei neile antud võimu täide viivad.¹⁰

Üldiselt on võimalik välja tuua neli peamist tegurit, mille kaudu inimesed õigussüsteemi õiglust hindavad: võimalus esitada asjast oma nägemus; menetleja neutraalsus; menetleja usaldusväärsus ja menetleja poolne lugupidav kohtlemine.¹¹ Uuringud on näidanud, et kolm viimast kriteeriumit mõjutavad otseselt inimeste hinnangut menetluse õiglusest. Esimese mõju on aga pigem kaudne ning ilmneb läbi ülejäänud kolme.¹²

1.1.1. Võimalus esitada asjast oma nägemus

Võimalus esitada asjast oma nägemus tähendab, et inimesel on võimalus anda selgitusi ning, et seda ka kuulatakse. Oluliseks peetakse oma „häält“ otsuse langetamise protsessis.¹³ Huvitav on asjaolu, et siinkohal on oluline roll sellel, milline eelarvamus on isikul kohtute ja politsei suhtes. Isegi kui isikute seisukohti tegelikult arvesse ei võeta, siis need, kes eelnevalt uskusid, et neid koheldakse õiglaselt uskusid ka pärast protsessi, et nende seisukohti võeti otsuse tegemisel arvesse.¹⁴ Samas on uuringutest välja tulnud, et isegi kui inimesele öeldakse, et tema antud seletused ei oma otsuse tegemisel mingit mõju, siis pelgalt võimalus

⁹Tyler, T.R. (2007) Procedural justice and the courts. pp. 30

¹⁰Tyler, T.R. (2007). Do Americans accept the rule of law? DePaul Law Review. Vol 56. Pp 664

¹¹Tyler, T.R. (2009). Governing pluralistic societies. Law and Contemporary Problems. Vol 72. Pp 188

¹²Tyler, T.R. (2007) Procedural Justice and the Courts. pp. 31

¹³Tyler, T.R. (2007). Do Americans accept the rule of law? Pp. 664

¹⁴Tyler, T.R. (1990). Why people obey the law. New Haven: Yale, pp 130.

omapoolseid argumente esitada loob tunde õiglasest menetlusest.¹⁵ Autor leiab, et on igati mõistetav, et inimesed tunnetavad protsessi õiglasemalt, kui ka neil on võimalus sellest osa võtta ning selgitusi anda. Võimalus menetlusel sõna saada jätab osalisele tunde, et temaga arvestatakse. Isegi kui antud ütlusi lahendi tegemisel arvesse ei võeta, jääb teadmine, et tema seisukohti peeti oluliseks ja neid küsiti. Võimalus asja lahendamisele kaasa rääkida on üks põhjus, miks kohtuvälised vaidlustelahendamise võimalused inimestele meeldivad. Hinnatakse võimalust probleeme vabamas keskkonnas arutada ning võimalust omapoolseid lahendusi välja pakkuda.¹⁶

1.1.2. Menetleja neutraalsus

Menetleja neutraalsuse all on mõeldud seda, et menetleja on erapooletu. Tal puudub isiklik huvi otsuse tegemiseks ning ta ei lähtu otsuse tegemisel oma eelarvamustest vaid toetub otsuse tegemisel esitatud tõenditele ja õiguse printsiipidele. Menetleja otsus ei sõltu sellest kui rikas või vaene osapool on või poole rahvusest/rassist.¹⁷ Oluline on, et otsuse langetamise protsess oleks läbipaistev ja avatud, sest see soodustab usku menetluse neutraalsusesse.¹⁸

Magistritöö autor usub, et see näitab, et inimesed ei pea peamiseks teguriks saada paremini koheldud mitte lihtsalt rikkust vaid teatud ühiskondlikku positsiooni.

1.1.3. Menetleja usaldusväärsus

Menetleja neutraalsusega on seotud järgmine kriteerium- usaldusväärsus. Inimesed peavad menetlejaid usaldusväärseks eelkõige kui viimaste käitumisest on näha, et siiralt püütakse teha seda, mis on õige ja antud olukorras puudutatud isikutele parim. Mida rohkem võetakse arvesse poolte ütluseid ja esitatud tõendeid otsuse tegemisel, seda usaldusväärsemaks menetlejat peetakse.¹⁹ Käesoleva töö autori arvates on siinkohal oluline on just see, kuidas inimesed tajuvad menetleja kavatsusi. Väga tähtsaks peetakse menetleja heatahtlikust ning hoolivust.

Kohtusse pöördutakse üldjuhul olukorras, kus mõlema poole huvid on väga erinevad ning rahumeelset lahendust ei paista. See paneb kohtule väga raske ülesande: jõuda mõlemat poolt

¹⁵Burke, K., Leben, S. (2007-2008) Procedural fairness: A key ingredient in public satisfaction. The Journal of the American Judges Association, , Vol 44, pp.12.

¹⁶Tyler, T.R. (2007) Procedural Justice and the Courts. pp.30

¹⁷Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011). Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution. Pp 14

¹⁸Tyler, T.R. (2007). Do Americans accept the rule of law? Pp. 664

¹⁹Rasinski, K., Tyler, T.R. (1991) Procedural justice, institutional legitimacy and the acceptance of unpopular U.S. supreme court decisions. Vol 25. Pp 622

rahuldava tulemuseni olukorras, kus poolte soovid on vastukäivad. Siinkohal on oluline, et menetlusosalised peaksid kohtunikku usaldusväärseks, sest paratamatult kõigile meelepärast otsust pole alati võimalik saavutada. Kui on näha, et kohtunik teeb otsuse tuginedes esitatud tõenditele ning peab silmas mõlema poole huve, on ka negatiivse otsusega kergem leppida.²⁰

1.1.4. Lugupidav kohtlemine

Viimane, kuid teistest mitte vähe tähtsam kriteerium kohtute ja politsei õigluse hindamisel on see, kuidas politsei või kohtutega suheldes inimest koheldi. Politseinikud, kohtunikud ja teised ametnikud näitavad rahvale ära nende ühiskondliku positsiooni. Lugupidav suhtumine inimestesse ja nende õigustesse annab isikule tunnistust, et teda väärtustatakse ning võetakse kui olulist osa ühiskonnas. Tähtis on, et elanikud tunneksid, et neid ja nende probleeme võetakse tõsiselt. Kui inimene tänavalt tuleb kohtusse on ta üldjuhul segaduses, kuhu minna, mida öelda jne. Mida rohkem on informatsiooni sellekohta, kuidas kohtusüsteem toimib ning millised on vajalikud protseduurid, seda rohkem tunneb inimene, et tal on õigus minna oma probleemiga kohtusse.²¹ Juhul kui kohtlemine oli viisakas ja lugupidav hindavad isikud kõrgemalt ka institutsioonide õiglust.²² On oluline märkida, et lugupidav kohtlemine hõlmab lisaks lihtsalt isikuga viisakalt suhtlemise ka üldistesse inimõigustesse lugupidavat suhtumist.²³

Autor usub, et lugupidav kohtlemine kindlasti jätab nii kohtutest kui politseist parema mulje ja koos sellega annab tunde ka õiglasemast menetlusest. Lugupidav kohtlemine on tähtis ka mujal igapäeva elus, seda rohkem on see vajalik suhtes õigussüsteemiga. Inimesed puutuvad nende institutsioonidega kokku tavaliselt seoses mingi probleemiga ja olukorras, kus ollakse niigi mures teeks ebameeldiv kohtlemine asja ainult hullemaks ning võiks tingida selle, et nii mõnegi probleemi korral ei pöördata abi saamiseks mitte süsteemi poole vaid otsitakse lahendust omal käel.

²⁰Tyler, T.R. (2000). Multiculturalism and the willingness of citizens to defer to law and to legal authorities. *Law and Social Inquiry*. Vol 25, no 3. Pp. 985

²¹Tyler, T.R. (2007) *Procedural Justice and the Courts*. Pp. 31.

²² Tom R. Tyler (1984) *The Influence of Citizen Satisfaction with Police Behavior Upon Public Support for Increases in Police Authority*. *Law & Policy*, Vol. 6 No. 3. Pp 335

²³Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011) *Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution*. Pp. 14

1.2. Õigluse hindamist mõjutavad isiklikud tegurid

Uuringuid tegema asudes eeldas Tyler, et kahte tüüpi inimest iseloomustavad tunnused võiks mõjutada seda, kuidas nad õigussüsteemi õiglust hindavad. Ühe tunnusena toodi välja inimeste eelarvamused süsteemi suhtes ning teisena tema päritolu. Päritolu oli siinkohal võetud laiemana mõistena ning sisaldas endas inimese rassi, haridust, sissetulekut, sugu, vanust ning seda kas isik on liberaalsete või konservatiivsete vaadetega.²⁴

Eeldati, et kõrgelt haritud ja liberaalsete vaadetega inimesed panevad rohkem rõhku eetilisele, kui hindavad protsessi õiglust. Vähemustele aga peeti olulisemaks erapooletust ja võrdset kohtlemist, kuna nad tunnevad, et neid võidakse diskrimineerida just nendel alustel.²⁵

Tulemustest selgus, et kui eelnevad kogemused ja eelarvamused tõesti oodatult mõjutasid seda, kuidas inimesed õigussüsteemi õiglust hindasid, siis inimeste päritoluga seotud tunnused seda ei teinud. Tulemuste analüüsist selgus, et erineva taustaga inimesed pidasid õigussüsteemi õiglust ühtemoodi oluliseks ja hindasid seda sarnaselt. Tyler järeldas sellest, et õiglusel on ühiskonna sees mingi kindel tähendus, mida selle ühiskonna liikmed jagavad.²⁶

1.3. Karistuslikke hoiakuid mõjutavad tegurid

Karistus on vahend, millega isik, kes on eksinud ühiskonnas kehtivate normide vastu maksab tehtud teo eest või millega aidatakse tal taas ühiskonda sulanduda. Erinevates ühiskondades on kehtestatud väga erinevad reeglid, samuti on erinevad karistused, mida seaduserikkujatele kohaldatakse, ometi on vajadus karistuste järele olemas igas ühiskonnas.²⁷ Läbi ajaloo on karistused olnud mitmesugused ning koos karistustega muutunud ka inimeste hoiakud nende suhtes.

Sellele, miks inimesed soovivad kurjategijaid karmilt karistada on välja toodud eelkõige kaks psühholoogilist põhjendust. Esimene näeb karistust kui vahendit, mille abil kuritegevust vähendada, selle järgi kardavad isikud ohvriks langeda ja usuvad, et karmid karistused on üheks vahendiks kuritegevuse tõkestamiseks. Teise põhjendusena tuuakse välja, et isikud

²⁴Tyler, T.R. (1990). Why people obey the law. Pp123

²⁵pp123Ibid

²⁶Tyler, T.R. (1988) What is procedural justice: Criteria used by citizens to assess the fairness of legal procedures. Law & Society Review. 22 (1). Pp 109

²⁷ Mentovich, A., Tayler, T.R. (2010) Punishing collective entities. Journal of Law and Policie. Vol 19. Pp 205

näevad kuritegevuses ohtu ühiskonna moraalile ja karistus on viis, millega loodetakse taastada ühiskonnas kehtivaid väärtusi ja moraalseid piire, mida kuritegevus ohustab.²⁸

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida, millised tegurid ja kui palju mõjutavad isikute karistuslikke hoiakuid. Vaatluse alla tuleb üheksa tegurit, mis töö autori arvates võiksid mõjutada isikute suhtumist karistustesse.

1.3.1. Kuritegevushirm

Üheks teguriks läbi, mille karistuslike hoiakuid analüüsida, on autor valinud kuritegevushirmu. Paljud välismaal tehtud uuringud on jõudnud arusaamani, et kuritegevushirm on tegur, mis otseselt mõjutab karistuslikke hoiakuid.²⁹ Sellest tulenevalt eeldab autor, et ka käesolevas töös saab kinnitust kuritegevushirmu ja karistuslike hoiakute vaheline side. Kui vaadata 2009. aastal Eestis läbi viidud Kuriteoohvrite Uuringut, siis on tulemustest näha, et 72% eesti elanikest tunneb ennast turvaliselt, rahva turvalisuse tase on alates 1993. aastast märgatavalt kasvanud.³⁰ Asjaolu, et ligi üks kolmandik elanikest ei tunne ennast oma kodukohas turvaliselt näitab, et kuritegevushirmu tundvaid isikuid on Eestis küllaltki palju ja nende hoiakuid analüüsida on kindlasti vajalik.

Kuritegevushirm väljendab isikute hirmu langeda kuriteo ohvriks. Sellele puudub üks kindel üleilmselt tunnustatud definitsioon ja seega on mitmed teadlased pakkunud välja omapoolseid variante. Mõned teadlased defineerivad kuritegevushirmu kui turvalisuse tase, mida isik ühiskonnas tunnetab. Teised arvavad, et see on isiku emotsionaalne reaktsioon võimalikule vägivallale. Kolmandad seletavad kuritegevushirmu kui isiku vastust õudusele ja ärevusele, mida kuritegevusega seostatakse.³¹ Käesoleva töö autor usub, et kuritegevushirm peegeldab isikute hirmu langeda kuritegevuse ohvriks, mis on peamiselt seotud isiku elukohas oleva kuritegevuse hulga.

²⁸ Gerber, M.M., Jackson, J. Authority and punishment: On the ideological basis of punitive attitudes towards criminals. 2012 pp 1. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ssrn.com/abstract=1800481>

²⁹ Falco, D.L. (2008) Assessing students' views towards punishment: A comparison of punitiveness among criminology and non-criminology students. Indiana University of Pennsylvania. Pp. 28 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dspace.iup.edu/bitstream/handle/2069/120/Diana+Falco.pdf?sequence=1> (18.03.2013)

³⁰ Ahven, A., Kommel, K., Markina, A., Rannama, T., Salla, J. jt. (2010) Kuriteoohvrite Uuring 2009. Kriminaalpoliitika uuringud 14. Justiitsministeerium. lk 81. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52743/Kuriteoohvrite+uuring+2009.pdf> (02.04.2013)

³¹ Wynne, T. (2008) An investigation into the fear of crime: Is there a link between fear of crime and the likelihood of victimization? Internet Journal of criminology. Pp. 3 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.internetjournalofcriminology.com/Wynne%20-%20Fear%20of%20Crime.pdf> (12.02.2013)

Kuritegevushirmul võivad olla nii positiivsed kui negatiivsed tagajärjed. Negatiivsed on tagajärjed siis, kui hirm ohvriks langemise ees hakkab isikute igapäevategemisi segama.³² Samas ei pruugi kuritegevushirmu tagajärjed olla vaid negatiivsed, vaid see läbi suureneb isikute tähelepanelikkus ümbruses toimuva suhtes, mis aitab kaasa kuritegude ärahoidmisele.³³ Selleks, et vältida kuritegevushirmu negatiivseid mõjusid isikutele, tuleks anda ülevaade ohu reaalsest suurusest.³⁴

Üldjuhul kasutatakse uuringutes kuritegevushirmu hindamiseks küsimust kui turvaliselt tunneb isik end pimedal ajal kodu lähedal jalutades. Ka käesolevas magistritöös lähtub autor teises peatükis analüüsides kuritegevushirmu mõju karistuslikele hoiakutele just sellest küsimusest, et selgitada välja kuritegevushirmu tundvad isikud.

1.3.2. Eelnevad kogemused

Käesoleva töö autor on üheks teguriks, mis võiks isikute karistuslikke hoiakuid mõjutada valinud eelnevad kogemused. Eelnevate kogemuste all mõtleb autor seda, et isikud on, kas ise või kelle lähedased on viimase viie aasta jooksul langenud kuriteo ohvriks. Periood viimased viis aastat on valitud, lähtuvalt ESS-i ankeedis olnud küsimusest.

Autor usub, et eelnevad kogemused võiks olla karistuslikke hoiakuid mõjutavaks teguriks. Vaadates teistes riikides läbiviidud uuringute tulemusi, pole täheldatud, seost karistuslike hoiakute ja ohvriks olemise vahel. Näiteks 1996. aastal Inglismaal läbiviidud uuringu tulemused ei näidanud seost ohvriks langenud isikute ja karmimate karistuslike hoiakute suhtes.³⁵ Käesoleva töö autor on aga seisukohal, et korra juba ohvriks langenud isikutel võiks olla teistest suurem kuritegevushirm, mis omakorda võiks mõjutada ka karistuslikke hoiakuid.

1.3.3. Sugu ja vanus

Karistuslikke hoiakuid mõjutada võiva tegurina on autor välja toonud isiku soo. Autor usub, et sugu võib isiku hoiakuid mõjutada mitmeti. Ühelt poolt võiks eeldada, et kuna naised on füüsiliselt nõrgemad ja seetõttu võiks naistel olla kuritegevushirm meestest suurem. Kuritegevushirm võiks olla üks tegur, mis muudab isiku karistuslikke hoiakuid pigem rangemaks. Sellest võiks järeldada, et naiste karistuslikud hoiakud on pigem rangemad meeste

³²Gray, E., Jackson, J., Farrall, S. Researching everyday emotions: Towards a multy-diciplinary investigation of the fear of crime. Pp. 2

³³Wynne, T. (2008) Pp. 12

³⁴Ibid, p.17

³⁵Roberts, J.V., Hough, M. (1998) Public attitudes towards sentencing in Britain. Federal Sentencing Report. Vol.10 No 5. pp 9.

omadest. Teisalt aga on naiste iseloom pigem andestavam ning neil on suurem empaatia võime, mis võiks tingida hoopis leebemad karistuslikud hoiakud.

Vaadates teistes riikides tehtud uuringuid on selgunud, et meestel kipuvad olema pigem rangemad karistuslikud hoiakud, kui naistel, samas on selgunud, et teatud tüüpi kuritegude puhul nagu näiteks vägistamine on hoopis naised need, kellel hoiakud karistuste suhtes on karmimad.³⁶ Seega ei saa varem tehtud uuringute põhjal kindlalt väita, et oleks tuvastatud isiku soo mõju tema karistuslikele hoiakutele. Erinevates riikides läbiviidud uuringute on sageli olnud vasturääkivad. Võib küll välja tuua, et mõned tulemused näitavad, et naised toetavad pigem rehabiliteerivaid karistusi ning meeste seas on rohkem neid, kes pooldaks ka surmanuhtlust karistusena, kuid üldjoontes on siiski leitud, et naiste ja meeste hoiakud karistuste suhtes on pigem sarnased.³⁷

Magistritöö autor usub, et isikute hoiakud muutuvad erinevas vanuses. Seda läbi kogemuste, mis elu jooksul saadakse. Uuringutes on kindlaks tehtud, et kuigi vanematel isikutel on suurem kuritegevushirm, siis tegelikult langevad vanemaealised kuritegude ohvriks harvem.³⁸ Käesoleva töö autor usub, et see on tingitud paljuski sellest, et vanemaealised on rohkem kodus ja pimedal ajal väga ringi ei liigu. Eelnevast võib järeldada, et vanemaealiste karistuslikud hoiakud on mõnevõrra karmimad kui noorematel isikutel, kelle kuritegevushirm pole nii suur. Autor usub, et vanemaealiste rangemaid hoiakuid võib põhjustada lisaks asjaolu, et nende seas on vähem ka potentsiaalseid seaduserikkujaid.

Käesolevas töös on autor isikud jaganud vanuse järgi kuueks rühmaks, mille hoiakute erinevust autor analüüsib. Autor põhjendab kuue erineva vanuserühma vajalikkust sellega, et mida väiksem on ühe rühma sisene vanusevahe, seda sarnasemaid väärtushinnanguid ning hoiakuid peaksid isikud jagama.

³⁶ Payne, B.K., Ganey, R.R., Triplett, R.A., Danner, M. (2004) What drives punitive beliefs?: Demographic characteristics and justifications for sentencing. *Journal of Criminal Justice* Vol. 32. pp. 197

³⁷Falco, D.L. (2008) pp. 18

³⁸Powell, J., Wahidin, A. (2007) Old age and victims: A critical exegesis and an agenda for change. *Internet Journal of criminology*. Pp 3

1.3.4. Kodakondsus ja kodune keel

2012. aastal Eestis läbi viidud rahva ja eluruumide loenduse andmetel on ligi 85% Eesti püsielanikest Eesti kodakondsusega, 8% omavad välisriigi kodakondsust ja üle 6% on kodakondsuseta isikuid.³⁹ Käesolevas magistritöös võrdleb autor eesti kodanike hoiakuid välisriigi kodanike omadega ja kodakondsuseta isikute hoiakutega.

Isikuid, kelle emakeel on eesti keel on kogu püsielanikest 68,5% ja vene keel on emakeeleks 29,6%-le Eesti elanikest. Rahvaloenduse andmetel räägitakse Eestis emakeelena üle 150 erineva keele⁴⁰, kuna nende osatähtsus on eesti keele ja venekeele kõrval väga väike, siis võrdleb autor käesolevas töös vaid eesti- ja venekeelsete isikute karistuslike hoiakute erinevusi.

Magistritöö autor usub, et eestikeelsete ja venekeelsete isikute karistuslikud hoiakud ning eesti kodakondsusega isikute ja siin elavate mittekodanike hoiakud on mõnevõrra erinevad. Seda kuna venekeelsed elanikud on autori arvates pigem temperamentsema ja mõnevõrra agressiivsema iseloomuga, samuti on erineva emakeelega isikutel mõnevõrra erinev kultuuriline taust.

Autor eeldab, et tulemustest võiks nähtuda, et venekeelse elanikkonna ja mitte eesti kodakondsusega isikute hoiakud paljuski ühtivad. Autori eeldus põhineb sellel, et valdav osa Eestis elavatest mitte kodanikest on venekeelt kõnelevad isikud, mis tõttu peaks vaatlusalused isikud mõlema teguri puhul suuresti kattuma.

1.3.5. Haridus

Ühe karistuslike hoiakuid mõjutava tegurina on magistritöö autor võtnud vaatluse alla haridustaseme. Töö autor usub, et haridustase võiks olla üks selline tegur, mis kindlasti avaldab mõju sellele, kuidas inimesed hindavad karistusi. Kõrgema haridusega isikutel peaks olema avaram silmaring ja võime meediast tulevat adekvaatsemalt hinnata.

Mitmetes välismaal läbi viidud uuringutes on jõutud arusaamani, et haridustase on üks tegureid, mis avaldab mõju karistuslikele hoiakutele. Nendest uuringutest on selgunud, et mida kõrgem on isiku haridustase seda leebemad on ta hoiakud karistuste suhtes. Väga huvitava tulemuseni jõuti uuringus, mis viidi läbi USA-s üliõpilaste seas, kus selgus, et

³⁹2011. Aasta rahva ja eluruumide loendus. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.stat.ee/re12011> (15.04.2013)

⁴⁰Ibid.

ülikooli viimaseks aastaks olid õpilaste karistuslikud hoiakud muutunud leebemateks kui nende esimesel ülikooli aastal.⁴¹

Käesolevas töös jagas autor elaniku haridustaseme alusel kolme rühma: madalama kui keskharidesega isikud, kesk- või keskkutseharidusega isikud ja kõrgharidusega isikud.

1.3.6. Majanduslik kindlustatus ja elukoht

Tegurina, mis eeldatavalt võiks isikute karistuslikke hoiakuid mõjutada, on autor välja toonud ka majandusliku kindlustatuse. Välisriikides läbi viidud uuringutes on sissetuleku mõju karistuslikele hoiakutele andnud väga erinevaid tulemusi. Näiteks 1999. aastal Saksamaal läbi viidud uuringus jõuti tulemuseni, et väiksema sissetulekuga isikute karistuslikud hoiakud olid leebemad, samas 2003. aastal Ameerikas jõuti hoopis vastupidiste tulemusteni.⁴² Käesoleva töö autor on seisukohal, et elanike, kelle majanduslik kindlustatus on parem, karistuslikud hoiakud võiksid olla pigem leebemad. Autor on sellisel seisukohal, kuna eeldab, et paremini teenivad isikud, kellel on kõrgem haridustase. Varem läbi viidud uuringute põhjal saab aga järeldada, et kõrgharidusega isikutel on leebemad hoiakud.

Autor võrdleb nelja majanduslikult erinevalt kindlustatud elanike gruppi: need, kes elavad oma praegu sissetuleku juures mugavalt, need, kes saavad sissetulekuga hakkama, need, kellel on keeruline praeguse sissetulekuga hakkama saada ja need, kellel on väga raske hakkama saada. Kuna isikute vajadused on erinevad pidas autor õigeks siinkohal võrrelda isikute subjektiivset hinnangut oma majanduslik olukorra suhtes ning mitte võtta aluseks sissetulekute arvulisi suuruseid.

Vastavalt Euroopa Sotsiaaluuringu küsitluses olnud jaotusele võrdleb autor isikute hoiakuid viie erineva asulatüübi alusel, milleks on suurte linnade elanikud, väikeste linnade elanikud, suurte linnade äärealade elanikud, küldases elavad isikud ja taludes elavad isikud. Kui vaadata 2010. aasta kuritegevuse statistikat, siis on näha, et kuritegevuse suhtarv on suurem suurtes linnades Tallinnas, Tartus ja Narvas.⁴³

Ameerikas läbiviidud uuringute tulemusena on selgunud, et väiksemates linnades elavate isikute hoiakud on karmimad kui suurte linnade elanikel. Aastal 2000 viidi läbi uuring, milles

⁴¹Falco, D.L. (2008) Pp. 22

⁴²Roberts, L.D., Indermaur, D. (2007) Predicting punitive attitudes in Australia. Psychiatry, Psychology and Law Vol. 14, 1. pp. 5. - Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.crc.law.uwa.edu.au/_data/page/49993/PredictingPunitiveness2007.pdf (12.04.2013)

⁴³ Ahven, A., Kereme, H., Kruusement, A., jt. (2011) Kuritegevus Eestis 2010. Kriminaalpoliitika uuringud 15. Justiitsministeerium, Tallinn

uuriti õigusteaduse üliõpilaste hoiakuid teiste eralade üliõpilaste omadega ja tulemusest selgus, et asulatüüp oli üks hoiakuid enam mõjutanud neljast tegurist, ka nimetatud uuringus täheldati, et väikestest asulatest pärit õpilaste hoiakud olid teistest karmimad.⁴⁴ Tulemuste selline kujunemine on käesoleva töö autori jaoks mõnevõrra üllatav, magistritöö autor eeldaks, et nagu kuritegevuse statistikast nähtub on suurtes linnades kuritegevus suuremaks probleemiks, seega võiks oletada, et suurte linnade elanikel on ka suurem kuritegevushirm, mis omakorda, viitaks karmimatele karistuslikele hoiakutele.

1.4. Inimeste õiguskuulekuse mõju karistuslikele hoiakutele

Magistritöö otsib vastust küsimusele, millised on inimeste karistuslikud hoiakud. Järgnevalt analüüsime teooriat, et inimeste õiguskuulekas käitumine on tingitud nende sisemistest väärtushinnangutest mitte niivõrd hirmust õigusrikkumisele järgneva karistuse ees. Karistuslike hoiakute analüüsi juures on antud asjaolu väga oluline, kuna kui inimesed tõesti ei pea käitumist motiveerivaks teguriks karistusi vaid käituvad seaduskuulekalt, sest nii on nende arvates õige, on ka nende suhtumine karistustesse hoopis teistsugune.

Ühiskonnad on loonud seadused ja võimuorganid mitmel põhjusel. Üheks eesmärgiks on vajadus korrale kutsuda neid, kelle käitumine ühiskonda kahjustab. Pahatihti üritatakse oma tahtmist saavutada teiste arvelt.⁴⁵ Näiteks pole õige minna purjus peaga sõitma, sest nii võib kellelegi viga teha. Teise eesmärgina saab välja tuua ühiskonna koordineerimise. Siinkohal on heaks näiteks liiklusseadus, mis sätestab ära, kas liiklus on parem- või vasakpoolne. Seal juures pole oluline kumba varianti riik kasutab, vaid asjaolu, et kõik valitud varianti järgiks.⁴⁶

Elanike õiguskuulekus moodustab küll vaid väikese osa ühiskonna elujõulisusest, kuid on siiski määrava tähtsusega õigussüsteemi toimimiseks. Võimuorganite ülesanne on tagada seaduste ja otsuste järgimine, et ühiskond toimiks efektiivselt.⁴⁷ Kohtu otsusel on vähe tähtsust kui pooled arvavad, et ei pea seda täitma. Oluline on tagada kooskõla seadusega ning selleks üritatakse luua tingimusi, mis paneksid ühiskonda aktsepteerima tehtud otsuseid.⁴⁸

⁴⁴ Falco, D.L. (2008) pp. 22

⁴⁵ Tyler, T.R. (2000). Multiculturalism and the willingness of citizens to defer to law and to legal authorities. Pp. 985

⁴⁶ Tyler, T.R. (2009). Governing pluralistic societies. Pp. 187

⁴⁷ Tyler, T.R. (2003). Procedural justice, legitimacy and the effective rule of law. Crime and Justice, 30, pp. 284

⁴⁸ Tyler, T.R. (1990). Why people obey the law. Pp19.

Seega on seaduste üldiseks eesmärgiks reguleerida inimeste käitumist. Selleks, et normid oma eesmärki täidaksid, on vajalik, et enamik inimesi neid järgiks. Probleemaatiliseks muudab olukorra tõsiasi, et seadused piiravad inimeste võimalust käituda vabalt valitud viisil.⁴⁹

Kriminoloogia üks põhiküsimusi on, miks inimesed seadusi rikuvad. Miks sooritatakse kuritegusid? Kõige sagedasem vastus sellele küsimusele on, et ohtu karistada saada ei peeta väga suureks ning rakendatavad karistused pole piisavalt karmid. Nüüd keerame selle küsimuse ümber ja uurime hoopis, miks inimesed seaduseid järgivad. Tegelikult enamik inimesi järgib enamikke seadusi igapäevaselt, kuna nad arvavad, et see on õige käitumine ning on harjunud nii elama.⁵⁰

1.4.1. Õigskuuleka käitumise põhjused

Üldjoontes võib inimeste õigskuulekuse jagada kaheks. Ühele poole jäävad need, kes kaaluvad, kas kuriteost saadav tulu kaalub üles võimaliku vahelejäämisega kaasnevad riskid. Teise poole moodustavad inimesed, kes käituvad seaduskuulekalt kuna see on kooskõlas nende arusaamadega moraalsest ja õigest käitumisest.⁵¹

Seega leiab autor, et on olemas kahte tüüpi mõjutajaid, esimesed on sellised, mis on seotud ümbritseva keskkonnaga. Ühiskond on paika pannud süütegudele vastavad karistused. Juba enne teo toime panemist on teada, milline karistus sellele järgneb. Hirm karistuse ees on üheks teguriks, mis aitab inimesi kuritegudest eemal hoida. Teine võimalus on juhtida inimest nii, et ta tunneks, et seaduste järgimine ongi see õige tee. Mitte hirm karistada saada ei pane sel juhul inimest seadust järgima, vaid sisemised väärtushinnangud. Inimesed tunnevad, et seadustes kirjas olevad normid on vastavuses nende ettekujutusega moraalsest käitumisest ning järgivad neid ka ilma karistus ähvarduseta.

Uuringud on näidanud, et need kaks erinevat lähenemist mõjutavad inimeste käitumist isegi töö juures. Karistuse keskne juhtimisstiil küll mõjutab töötajate käitumist, kuid paremaid töö tulemusi soodustavad tööandjad, kes lasevad töötajatel otsuseid langetada vastavalt nende väärtushinnangutele. Ka otsuste tegemisel töö juures mängib suurt rolli õiglane menetlus.⁵²

⁴⁹Tyler, T.R., and Darley, J. (2000). Building a law-abiding society: Taking public views about morality and the legitimacy of legal authorities into account when formulating substantive law. *Hofstra Law Review*, 28, 709

⁵⁰Jackson, J., Hough, M., Bradford, B. Trust in Justice: Topline Results from Round 5. ESS Topline Results Series, 2011, pp. 3

⁵¹Ibid. Pp. 3

⁵²Tyler, T.R. (2005). Promoting employee policy adherence and rule following in work settings. *Brooklyn Law Review*. Vol 70. Pp. 1288

Siinkohal annab autor ülevaate nii karistusele orienteeritud kui sisemisi väärtushinnanguid aluseks võtvatest teooriatest.

1.4.2. Hirm õigusrikkumise tagajärgede ees

Paljude karistusteooriate aluseks on usk, et inimesed järgivad seaduseid, kuna kardavad saada karistatud, kui nad seda ei tee. Karistusekeskne lähenemine seisneb selles, et elanike käitumist kontrollitakse karistuse ähvardusega. Rikud reegleid saad karistada.⁵³

Erinevatel aegadel on karistamise põhimõtted olnud erinevad. Kui ajal mil karistamine alles välja kujunema hakkas oli põhiline isikule sarnase olukorra tekitamine nagu tema oli tekitanud kannatanule, siis läbi aja on see muutunud. Oli aegu, kus oli valdavaks kehaline karistamine, hiljem asendus see rahalise karistusega.

Ka eesmärgid võivad olla väga erinevad. Kes leiavad, et karistamise eesmärk peaks olema kättemaks, kurjategija saab teenitud palga selle eest mis ta tegi, teine suund aga leiab, et karistamine peaks olema vahend kurjategijate resotsialiseerimiseks ja parandamiseks, aitame kurjategijal kohaneda ühiskonnaga, et ta saaks peale karistuse kandmist seaduskuulekalt edasi elada. Karistust võib võtta ka kui vahendit kuritegevuse ennetamiseks. Hirm karistuse ees, sunnib inimest seaduskuulekalt käituma. Samas võib karistuse eesmärgiks olla ka lihtsalt kurjategija isoleerimine ühiskonnast. Kui kurjategija on vangistuses pole tal võimalik uusi kuritegusid toime panna.⁵⁴

Karistuse keskse lähenemise põhiliseks puuduseks on selle kulukus ja ebaefektiivsus. Süsteemi toimimiseks on tarvis luua väga tõhusad mehhanismid, mis tagaks piisavalt suure hulga kurjategijate kinnivõtmise ja karistamise, et see hoiaks ülejäänud ühiskonna kuritegevusest eemal. See aga nõuab suuri kulutusi õiguskaitsele ja ühiskonna pidevat jälgimist. Oluline on näidata elanikele, et risk vahele jääda ja karistatud saada on suur. Uuringud on näidanud, et kaaludes kuriteo toimepanemist mõeldakse enam selle peale kui suur on risk vahele jääda kui selle peale kui karm on karistus.⁵⁵ Seega leiab autor, et karistuse keskne lähenemine, tähendab suuri kulutusi politseile.

⁵³Ibid. Pp. 1294

⁵⁴Saar, J. (2007) Kriminaalpsühholoogia. Juura, Tallinn. lk. 249

⁵⁵Tyler, T.R. (1998). Public mistrust of the law: A political perspective. University of Cincinnati Law Review. Vol 66. Pp 857

1.4.3. Sisemistest väärtushinnangutest põhjustatud käitumine

Karistuse kesksele mudelile vastandub sisemistest väärtushinnangutest juhitud käitumine. See teooria seisneb elanike eneseregulatsioonis. Käitumist ei kujuna mitte hirm karistuse ees, vaid moraalne tunnetus õigest käitumisest.⁵⁶ Õigussüsteemi efektiivne toimimine sõltub oluliselt elanike vabast tahtest seda järgida.⁵⁷ On võimalikud ka teatud sunni meetmed, kuid põhiliselt sõltub süsteemi toimimine siiski, sellest, et inimesed vabatahtlikult kehtestatud seaduseid järgivad. Rahulolematuse õiguskorraga toob paratamatult kaasa selle, et norme ei taheta järgida.⁵⁸

Mis paneb inimesi vabatahtlikult õiguskorrale kuuletuma? Siinkohal on olulised kaks tegurit: moraalsus ja legitiimsus. Inimesed järgivad suurema tõenäosusega vabatahtlikult õiguslikke otsuseid, kui need tunduvad moraalselt õiged ning kui nad tunnevad, et võim on legitiimne ning sellele tuleb alluda.⁵⁹ Kui elanikud tunnevad, et riik tegutseb kooskõlas nende enda väärtushinnangutega, ollakse enam motiveeritud riigi poolt loodud süsteemile alluma.⁶⁰ Seega õiguskorrale kuuletumine ajendatuna sisemisest moraaltundest tähendab, et seaduseid järgitakse, kuna see tundub õiglane. Kui põhjuseks on võimu legitiimsus, siis mõeldakse selle all, et inimesed usuvad, et võimuesindajatel on õigus käitumisreegleid kehtestada ning neid tuleb järgida. Eelmainitutele lisaks on autori arvates oluline ka lihtne tõdemus, et kui inimesed tahavad, et ühiskond hästi toimiks, siis nad pingutavad selle nimel.

1.5. Ühiskonna mõju õiguskuuleka käitumise kujundamisele

Ühiskonnas, kus inimesed käituvad vastavalt oma väärtushinnangutele, ollakse valmis seadustele ja võimule alluma. Arvatakse, et käitumine, mis pole kooskõlas seadustega pole ka moraalne. Kaks olulist lüli seaduskuuleka ühiskonna saavutamisel on üldine usk, et seadustes ette nähtud käitumismudel on õige ja moraalne ning, et kohtud ja politsei esindavad võimu, mis on legitiimne.⁶¹

⁵⁶Tyler, T.R. (2005). Promoting employee policy adherence and rule following in work settings. Pp. 1297

⁵⁷Tyler, T.R. (1998). Public mistrust of the law: A political perspective. Pp. 856

⁵⁸Sunshine, J., Tyler, T.R. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. The Law and Society Review Vol 37, no 3. Pp. 513

⁵⁹Tyler, T.R. (2009). Legitimacy and criminal justice: The benefits of self-regulation. Ohio State Journal of Criminal Law, 7, pp 307

⁶⁰Tyler, T.R. (2005). Promoting employee policy adherence and rule following in work settings. Pp 1299.

⁶¹Tyler, T.R., and Boeckmann, R. (1997). Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. Law and Society Review. Vol 31. Pp. 239

Seaduskuuleka ühiskonna jaoks on vajalik riik, mille kodanike sotsiaalsed väärtused panevad neid seadusi järgima, mitte see võimalus, et nad jäävad vahele ja saavad karistada.⁶² Oluline on, et järgitaks nii otsuseid, mis on tehtud konkreetse olukorra lahendamiseks kui seaduseid üldiselt.⁶³ Siinkohal nõustub autor teadlastega, et tähtsad on just elanike väärtushinnangud, sest kui puuduvad sisemised arusaamad moraalsest käitumisest on õiguskuulekust raske saavutada.

Tänapäeva ühiskonnad koosnevad paljudest erinevatest kultuuridest. Riikide ülesanne on neid erinevaid kultuure koos hoida. Kui varasemalt sidus ühiskonda ühine rahvus, keel ja kultuur, siis nüüd, kui ühes riigis elab palju eri rahvustest ja kultuuridest inimesi peab riik nägema vaeva, et neid väga erineva taustaga inimesi ühtseid reegleid järgima panna.⁶⁴ Oluline on, et enamik inimesi võtaks õiguskultuuri omaks, sest sellisel juhul ka täidetakse seda vabatahtlikult. Tänu sellele toimib ühiskond tõhusalt ning võimu esindajad peavad põhiliselt tähelepanu pöörama vaid väikesele osale elanikest, kes sarnaseid väärtushinnanguid ei jaga.⁶⁵

Seaduskuuleka ühiskonna saavutamise kohapealt avaldavad mõju eelkõige kaks tegurit, esiteks laste kasvatamine vastavaid väärtushinnanguid järgides ning teiseks nende väärtushinnangute säilitamine täiskasvanutel. Seda seetõttu, et lapsi kasvatades luuakse neile esialgsed sotsiaalsed väärtused, kui need võivad vanemaks saades keskkonnast tulevate mõjutuste tulemusena muutuda.⁶⁶

Laste arusaamad ühiskonnast ja selle institutsioonidest kujunevad välja juba varajases eas. Põhilised allikad moraalseste väärtuste kujundamisel on perekond ja kool. Elu jookusul küll väärtused teatud ulatuses muutuvad, kuid lapseas kujunevad siiski välja põhilised väärtushinnangud.

Autor usub, et see, milliseks ühiskond kujuneb oleneb väga palju sellest, kuidas lapsi kasvatatakse. Oluline on lastele juba varakult õpetada, et punase tulega ei tohi üle tee minna ning relvaga teist inimest ei sihitata.

Autor on veendunud, et lapsed omandavad õige käitumise tegelikult väga kiiresti ning neile meeldib ka oma vanemaid korrale kutsuda. Oluline on just see, et varakult õpitud käitumine säiliks ka edaspidises elus.

⁶²Tyler, T.R. (2009). *Governing pluralistic societies*. Pp 187

⁶³Tyler, T.R. (2000). *Multiculturalism and the willingness of citizens to defer to law and to legal authorities*. Pp. 984

⁶⁴Tyler, T.R. (2009). *Governing pluralistic societies*. Pp. 187

⁶⁵Tyler, T.R. (2001). *Trust and law abidingness: a proactive model of social regulation*. Pp 363

⁶⁶Tyler, T.R., and Darley, J. (2000). Pp. 719

1.6. Karistuslike hoiakute seos õigussüsteemi õigluse teooriaga

Magistritöö autor kirjutas sissejuhatuses, et ESS-i kriminaal-justiits bloki töötasid välja õigussüsteemi õigluse teooria esindajad, et muuhulgas teha kindlaks, kas karistuslikud hoiakud kujunevad läbi isikute usalduse õigustüsteemi ja süsteemile antud legitiimsuse või on karistuslike hoiakute kujunemine seotud pigem meedia ja ühiskonnas valitseva poliitika mõjutustega.

Siinkohal annab magistritöö autor lühikese ülevaate, kuidas karistuslikud hoiakud võiksid olla seotud õigussüsteemi õigluse teooriaga (vt ka Lisa 2. Karistuslike hoiakute seos õigussüsteemi õigluse teooriaga).

Tyleri õigussüsteemi õigluse teooria keskendub eelkõige õiguskuuleka käitumise põhjuste analüüsimisele. Teooria järgi on isikute õiguskuulekas käitumine seotud nii isiku sisemiste väärtushinnangutega, kui sellega kuivõrd isik usaldab õigussüsteemi, eriti just kohtuid ja politseid, kui institutsioone, mis on otseselt seotud õiguskuuleka käitumise hindamisega. Lisaks sellele mõjutab isikute õiguskuulekat käitumist see, kuidas nad hindavad kohtute ja politsei legitiimsust. Mõju avaldab ka see, kui suureks peavad isikud riski õigusrikkumisega vahele jääda, mida suuremaks peetakse vahelejäämise riski, seda suurem on tõenäosus, et rikkumist toime ei panda. Karistuslikud hoiakud, võiksid selle teooria järgi olla seotud sellega, milline on isikute usaldus kohtut ja politse vastu ning kui suur on nende institutsioonide legitiimsus elanike silmis.

Mida suurem on isikute usaldus süsteemi vastu seda enam peaksid isikud olema rahul ka kohtute ja politsei määratavate karistustega ning vastupidi, mida rahulolevamad on elanikud määratavate karistustega, seda suuremat usaldust süsteemi peaks see näitama. Sama seose saab välja tuua ka legitiimsusega. Magistritöö teises osas analüüsib autor isikute hoiakuid kohtute tööle ning vaatab, kas leidub seoseid karistuslike hoiakute ja kohtutele antud hinnangu vahel. Magistritöö autor eeldab, et tulemustest võiks nähtuda, et isikud, kes pole rahul määratavate karistustega pole rahul ka kohtute tööga. Tulemuste selline kujunemine oleks tõestuseks, et karistuslike hoiakuid ei kujnda mitte ainult ühiskonnast tulevad mõjutused ja sotsiaal-demograafilised tunnused vaid, et hoiakute kujunemisele avaldab mõju ka see kui õiglaseks isikud süsteemi peavad.

II Osa. Eesti elanike karistuslikud hoiakud Euroopa Sotsiaaluuringu põhjal

2. Euroopa sotsiaaluuringust saadud andmed

Euroopa Sotsiaaluuring (edaspidi ESS) on uuring, mida on läbi viidud 2001 aastast ning mis hõlmab nüüdseks ligi kolmkümmend riiki. Uuringut korraldatakse üle aasta ning tulenevalt sellest, et küsimustiku põhiosa on alati sama, on saadud andmete põhjal võimalik kindlaks teha ühiskonnas aja jooksul toimunud muutuste mõju isikutele ning nende harjumustele ja vaadetele. Uuringu eesmärk ongi kaardistada ja seletada koostoimet Euroopa muutuvate institutsioonide ja hoiakute, uskumuste ja käitumismallide vahel.⁶⁷ Oluline on ESS puhul ka asjaolu, et saadud tulemused võimaldavad omavahel võrrelda kõiki osalenud riike, sest suurt tähelepanu pööratakse just sellele, et tulemused oleksid võrreldavad. Võrreldavuse saavutamiseks teevad osalevate riikide teadlased tihedat koostööd. Märkimisväärne on ka see, et uuringust saadud andmed on vabalt huvilistele kättesaadavad internetis aadressil <http://www.europeansocialsurvey.org/>.

Eesti liitus Euroopa Sotsiaaluuringuga 2004. aastal ja osales 2010. aastal selles neljandat korda.

2.1. Ülevaade 2010-2011 aasta uuringust

2010-2011 aastal läbi viidud uuringu (ESS 5 raund) jaoks töötati väljakriminaal- ja justiitsõiguse eriblokki, mille eesmärgiks oli analüüsida inimeste usku ja hoiakuid kohtute ja politsei töö suhtes. Kõik ESSi voorud sisaldavad küsimusi nii inimeste turvalisuse kui ka politsei usaldusväarsuse kohta, kuid selle vooru jaoks välja töötatud küsimustik võimaldab tunduvalt põhjalikumalt uurida inimeste hoiakuid politsei ja kohtute suhtes⁶⁸ ning analüüsida ka inimeste üldiseid karistuslikke hoiakuid.

Blokk koosneb neljakümne viiest küsimusest, mis on suunatud usaldusele ja seaduslikkusele. Bloki autorid on seisukohal, et kui kriminaalpoliitika eesmärk on panna inimesi kehtivaid norme järgima, siis on oluline saavutada inimeste usaldus süsteemi, mis neid loob. Sama oluline on asjaolu, et inimesed aktsepteeriksid õiguslike institutsioonide õigust teostada võimu.

⁶⁷European Social Survey (2010-2011) Round 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/> (19.04.2013)

⁶⁸Ainasaar, M., Markina, A., Ginter, J. (2011) Usk õigussüsteemi ja õiguskuulekas ühiskond. Tartu Ülikool, Tartu, lk.3

Kodanikud aktsepteerivad kohtute japolitsei võimu, kuid samas ootavad, et seda võimu kasutataks õiglaselt, erapooletult ja efektiivselt. Usaldus õigussüsteemi tähendab kodanike usaldust kohtutesse ja politseisse, sellesse, et viimased kasutavad oma võimu õiglaselt ja tagavad võrdse õigluse ning kaitse kogu ühiskonnas.⁶⁹

Küsimustiku väljatöötajad on selle olulisust põhjendanud just sellega, et majandusliku ja sotsiaalse heaolu saavutamiseks on oluline ka toimiv kriminaalpoliitika. Selleks, et kriminaalpoliitikat kujundada on oluline teada, kas inimesed usaldavad institutsioone, mis tegelevad õiguse mõistmisega ning kas inimesed annavad neile institutsioonidele vajaliku legitiimsuse, et õigussüsteem saaks edukalt toimida.⁷⁰ Nendele küsimustele peaks vastuse saama just ESS 2010-2011 kriminaal-justiitsõiguse blokile antud vastuseid analüüsid.

Magistritöös kasutab autor ESS'I 2010-2011 aasta uuringust pärinevaid andmeid, et analüüsida Eesti elanike karistuslikke hoiakuid.

2.2. Uuringus kasutatud valim ja meetod

ESS 2010-2011 andmeid koguti Eestis 2010.aasta oktoobrist kuni 2011. aasta märtsini.ESS valimisse kuuluvad kõik riigis individuaalsetes leibkondades alaliselt elavad vähemalt 15aastased inimesed.Uuring viidi läbi silmastsilma intervjuu vormis.Eestivalim moodustati isikupõhise väljavõtte abil rahvastikuregistrist. 2010-2011 aastalvastas Eestis uuringule 1793 inimest ja vastamise määr oli 56%. Valdav osa vastustestväljendab olukorda 2011. aasta alguses.⁷¹

2.3. Uuringus saadud andmete analüüs

2.3.1. Elanike hinnang kehtivatele karistustele

Üldiselt eeldatakse, et inimesed ootavad kurjategijatele pigem karmimaid karistusi.⁷² Ka käesoleva töö autor on hüpoteesiks seadnud, et inimesed ootavad pigem rangemaid karistusi. M. Hough kirjutab oma artiklis, et arvamus nagu sooviksid inimesed näha pigem karmimaid karistusi võib olla petlik. Esiteks, kuna mitmed uuringud erinevates riikides on näidanud, et kui küsida inimestelt, kas kehtivad karistused on liiga karmid, liiga kerged või parajad,

⁶⁹Jackson, J., Hough, M., Bradford, B. Trust in Justice: Topline Results from Round 5. Pp. 3

⁷⁰Jackson, J., Hough, M., Farrall, S., Keijser, J., Aromaa, K. European Social Survey (2011) Round 5 Module on Trust in the Police & Courts– Final Question Design Template. London: Centre for Comparative Social Surveys: City University London, pp.1

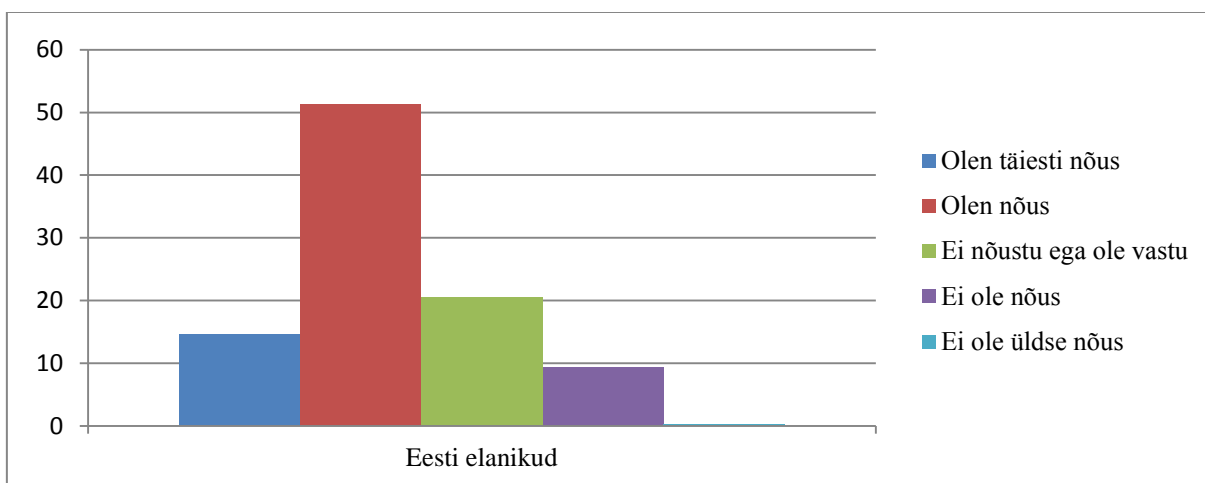
⁷¹Ainasaar, M., Markina, A., Ginter, J. (2011) lk.4

⁷²Roberts, J.V., Hough, M. (1998) Pp. 291

mõeldakse kohe väga vägivaldse retsiidivi peale, mis on pigem ebatüüpiline kurjategija liik. Teiseks, kuna tihti ei ole inimestel reaalsest määratud karistustest õiget ülevaadet.⁷³ Seda, millised on elanike teadmised kohtu poolt määratud karistustest ning üldse alternatiivsetest karistustest, mida on võimalik määrata, pole autori andmetel Eestis kahjuks uuritud. Seega pole võimalik võrrelda eesti elanike karistuslikke hoiakuid ning nende reaalseid teadmisi määratavatest karistustest.

Hindamaks seda, kas määratavad karistused elanike arvates on piisavad või peaksid olema rangemadon ESS-i küsimustikus toodud väide „seaduserikkujaid tuleks karistada praegusest palju karmimalt.“ Vastamiseks on viis varianti: olen täiesti nõus, olen nõus, ei nõustu ega ole vastu, ei ole nõus ja ei ole üldse nõus.

Kui vaadata sellele väitele antud hinnanguid, ilma karistuslikke hoiakuid mõjutavaid tegureid arvesse võtmata, on tulemustest näha, et 51,2% elanikest on nõus, et seaduserikkujaid tuleks karistada palju karmimalt, 14,6% on väitega täiesti nõus. Seega 65,8% elanikest on seisukohal, et hetkel määratavad karistused pole piisavad ning rakendama peaks karmimaid karistusi. Väitega ei nõustu 9,4% ja üldse ei nõustu 0,3%, seega vaid 9,7% leiab, et määratavad karistused on täiesti piisavad ning vajadust karmimate karistuste järele pole. 20,5% ei ole väitega nõus kuid pole ka vastu (vt. Joonis 1).

Joonis 1. Eesti elanike hinnang väitele, et seaduserikkujaid tuleks senisest tunduvalt karmimalt karistada

Järgnevalt vaatame tulemusi läbi erinevate karistuslikke hoiakuid mõjutada võivate tegurite.

⁷³Tyler, T.R. (1998). Public mistrust of the law: A political perspective. Pp. 854

2.3.1.1. Kuritegevushirm

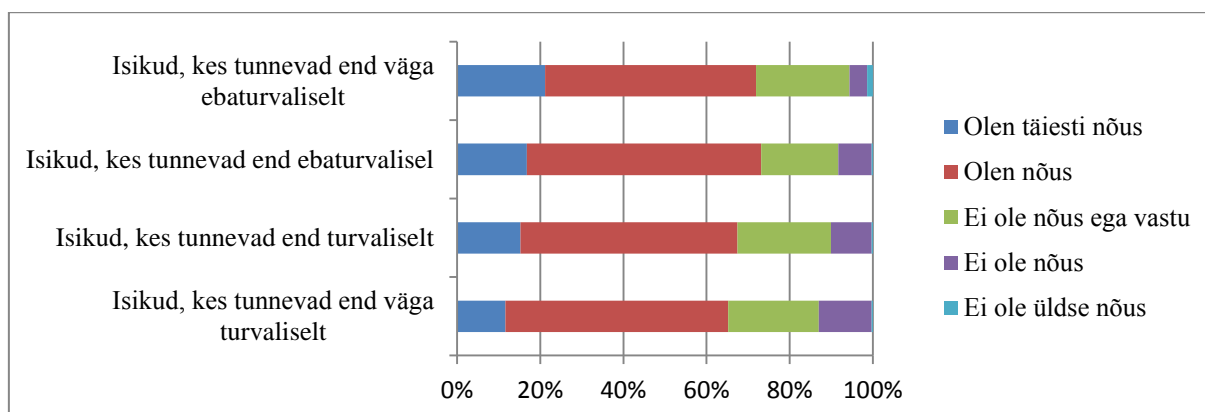
Nagu esimeses peatükis välja toodud on kuritegevushirmule erinevaid definitsioone, kuid käesoleva töö autor on kuritegevushirmu lahti mõtestanud kui hirmu langeda kuriteo ohvriks, mida mõjutab elukohas olev kuritegevuse hulk. Siinkohal analüüsib autor, kuidas isikute kuritegevushirm mõjutab nende arvamust väite suhtes, etseaduserikkujaid tuleks karistada praegusest tunduvalt karmimalt.

Elanikest, kes tunnevad ennast pimedal ajal kodukohas liikudes väga turvaliselt 65,2% on arvamusel, et karistused peaksid olema karmimad (11,6% täiesti nõus ja 53,6% nõus), väitega ei nõustu 13% end väga turvaliselt tundvatest isikutest (12,7% ei nõustu ja 0,3% ei nõustu üldse). 21,8% ei osanud kindlat seisukohta võtta.

Elanikest, kes tunnevad ennast kodukohas liikudes turvaliselt, leiab, et karistused peaksid olema tunduvalt rangemad 67,4% (15,2% vastas, et on täiesti nõus ja 52,2%, et on nõus toodud väitega). Väitega ei nõustu 10,1% (9,8% ei nõustu ja 0,3% ei nõustu üldse) ning variandi ei nõustu ega ole ka vastu valis 22,4% isikutest.

Elanikest, kes tunnevad ennast pimedal ajal kodukohas liikudes ebaturvaliselt 73,1% on seisukohal, et karistused peaksid olema karmimad (16,8% täiesti nõus ja 56,3% nõus), väitega ei nõustu 8,3% (8% ei nõustu ja 0,3% ei nõustu üldse). 18,6% jäid kahtlevale seisukohale.

Elanikest, kes tunnevad ennast väga ebaturvaliselt pimedal ajal kodukohas liikudes, 71,8% (21,1% täiesti nõus ja 50,7% nõus) arvab, et karistused peavad olema palju karmimad, vaid 5,6% on neid, kes sellega nõus pole (4,2 ei nõustu ja 1,4% ei nõustu üldse). 22,5% vastas, et pole ei poolt ega vastu (vt Joonis 2.).

Joonis 2. Kuritegevushirmu mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Seega näeme antud tulemustest, et mida ebaturvalisemalt isikud ennast tunnevad, mida suurem on hirm kuritegevuse ees, seda enam pooldatakse karmimaid karistusi. Võrreldes vastuseid variandile olen täiesti nõus näeme, et isikutest, kes tunnevad ennast kodukohas väga turvaliselt on nii vastanud 11,6% ja isikutest, kes tunnevad ennast väga ebaturvaliselt tervelt 21,1% ehk pea 10% rohkem. Korrelatsioon kahe tunnuse vahel on statistiliselt oluline, ehkki väga nõrk ($r=-0.076$, $p<0.01$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

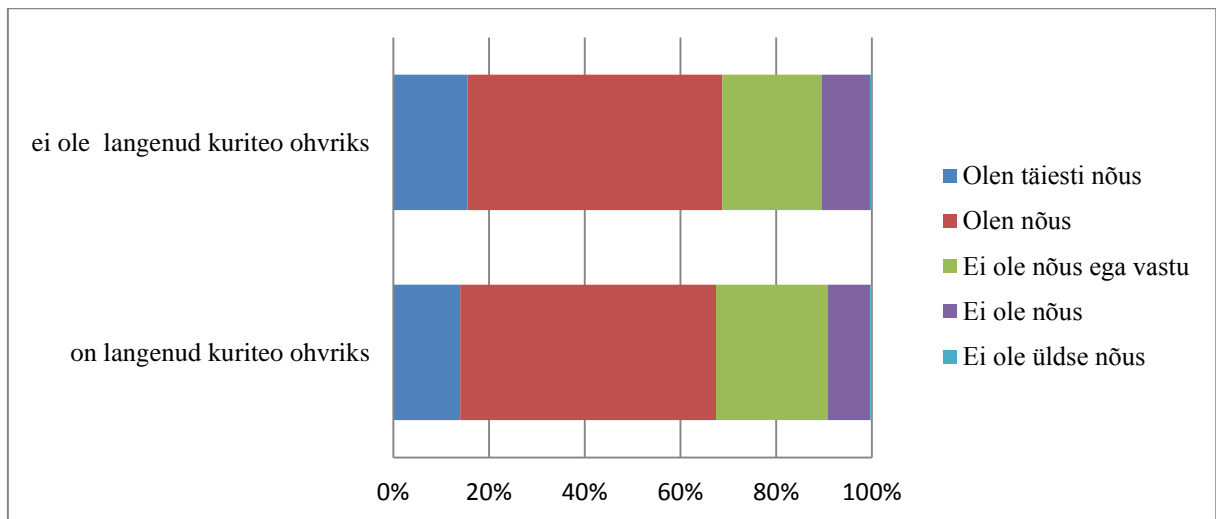
Käesoleva töö autor usub, et vastuste selline jagunemine näitab, et kuritegevushirm on kindlasti üks tegur, mis otseselt mõjutab isikute karistuslikke hoiakuid. Autor usub, et isikud, kellel on suurem kuritegevushirm loodavad, et karmimad karistused on üks viis kuritegevuse vähendamisel ja seeläbi turvatunde suurenemisel. Sarnastele tulemustele on jõutud ka paljudes teistes riikides läbi viidud uuringutes, kus on selgunud ka asjaolud, et kuritegevushirm mõjutab enam naiste ja mustanahaliste karistuslikke hoiakuid.⁷⁴

2.3.1.2. Eelnevad kogemused

Isikutest, kes on ise või kelle leibkonnast on keegi viimase viie aasta jooksul langenud varguse või füüsilise kallaletungi ohvriks vastas 53,6%, et seaduserikkujaid peaks senisest palju karmimalt karistama, 14% nõustus väitega täiesti. Esitatud väitega ei nõustunud 8,9% ja üldse ei nõustunud 0,3% isikutest. Seisukohta ei osanud võtta 23,4%.

Kui võrrelda nende isikute vastuseid, kelle leibkonnast on keegi viimase viie aasta jooksul varguse või füüsilise kallaletungi ohvriks langenud nende isikute vastustega, kellel viimase viie aasta jooksul negatiivsed kogemused selles vallas puuduvad, siis näeme, et 53,2% vastas, et karistused peaksid olema karmimad. 15,5% oli väitega täiesti nõus. Seega 68,7% isikutest, kellel viimase viie aasta jooksul negatiivne kogemus puudub on seisukohal, et karistused peaksid olema karmimad. Väitega ei nõustunud 10% ja üldse ei nõustunud 0,4% isikutest. 20,8% ei osanud öelda, kas nad on nõus, et seaduserikkujaid tuleks praegusest palju karmimalt karistada või mitte (vt. Joonis 3).

⁷⁴Falco, D.L. (2008) pp. 29

Joonis 3. Eelnevate kogemuste mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

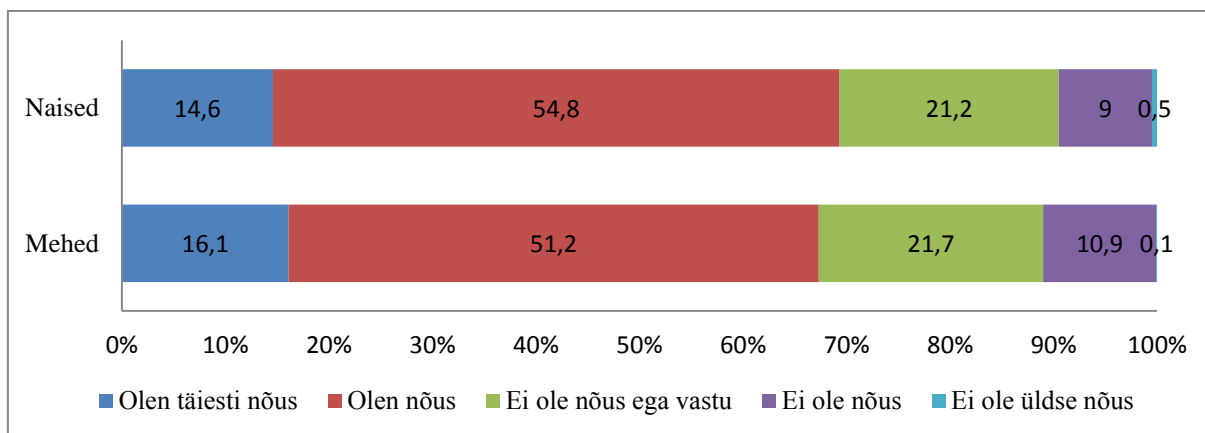
Antud tulemuste põhjal on näha, et eelnevad negatiivsed kogemused, kuriteo ohvriks langemise näol ei too kaasa rangemaid karistuslikke hoiakuid. Seda väidet toetab ka korrelatsioonianalüüsi tulemused, mis näitavad statistiliselt olulise seose olemasolu puudumist (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Pigem on vastustest näha, et isikutest, kellel selline eelnev kogemus puudub on ligi 1% rohkem neid, kes arvavad, et seaduserikkujaid tuleks senisest karmimalt karistada, üldjoontes on hoiakud siiski sarnased. Magistritöö autorile on siinkohal selgunud tulemused mõnevõrra üllatavad, sest pigem oleks ootuspärane olnud tulemus, et isikud, kes on kuriteo ohvriks langenud eelistavad rangemaid karistusi, kui need, kes ohvriks langenud pole. Antud seisukohal on käesoleva tööautor, kuna autor eeldaks, et ohvriks langenute kuritegevushirm võiks olla suurem ja nagu eelnevas punktis välja tuli on suurem kuritegevushirm ka teguriks, mis mõjutab karistuslikke hoiakuid.

2.3.1.3. Sugu ja vanus

Naiste ja meeste antud vastustest näeme, et 14,6% naistest on täiesti nõus, et seaduserikkujaid tuleks karistada palju karmimalt, 54,8% naistest on väitega nõus. Väitega ei nõustu 9,0% naistest ning 0,5% ei nõustu väitega üldse. Seisukohta ei oska võtta 21,2% naistest.

Meestest arvab, et seaduserikkujaid peaks senisest karmimalt karistama 51,2% jatervelt 16,1% on väitega täiesti nõus. Väitega ei nõustu 10,9% ja 0,1% ei nõustu väitega üldse. Seisukohta ei oska võtta 21,7% meestest.

Seega 69,4% naistest ja 67,3% meestest on nõus, et hetkel määratavad karistused pole piisavad, vaid 9,5% naistest ja 11% meestest arvab, et määratavad karistused on piisavad ning vajadust karmimate karistuste järele pole (vt. Joonis 4.).

Joonis 4. Isiku soo mõju sellele, kuidas ta hindab väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Tulemustest nähtub, et naiste hulgas on vaid 2% rohkem neid, kes pooldaksid karmimaid karistusi. Siinkohal on tulemus töö autorile mõnevõrra üllatav. Magistratöe autor eeldas, et tulemused võivad tulla kahesugused. Ühe variandina eeldas töö autor, et naiste seas on meestest enam neid, kes pooldavad karmimaid karistusi. Seda seetõttu, et naised on pigem füüsiliselt nõrgemad ja pigem tunnevad suuremat kuritegevushirmu kui mehed. Karmimad karistused peaksid aitama kuritegevust vähendada ja see läbi tekitama turvalisema tunde. Teise variandina uskus töö autor, et tulemused võivad olla ka vastupidised, et karmimate karistuste pooldajaid on enam pigem meeste seas, kuna naised peaksid olema loomu poolest pehmemad ja suurema empaatia võimega. Seetõttu võiks naised karmimatest karistustest enam pooldada kurjategijate ühiskonda rehabiliteerimist. Tulemustest aga selgub, et tegelikult on naiste ja meeste hoiakud karistuse karmistamise suhtest väga sarnased. Nagu esimeses peatükis välja toodud, on välisriikides tehtud uuringutes jõutud arusaamani, et pigem, on karmimad hoiakud meestel, samas on tulemused olnud sageli ka sarnased ning teatud tüüpi kuritegude puhul on täheldatud ka hoopis naiste rangemaid hoiakuid.

Eelnevast tulenevalt julgeb autor väita, et antud uuringu põhjal pole isiku sugu tegur, mis karistuslikke hoiakuid mõjutaks, väidet kinnitab ka korrelatsioonianalüüsi tulemus (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Vanuse lõikes on tulemused järgmised:

70 ja vanematest isikutest 20,1% on täiesti nõus, et seaduserikkujaid tuleks karmimalt karistada, 59,8% on selle väitega nõus. Vaid 3,7% ei nõustu väitega, et karistused peaksid olema karmimad ja üldse ei nõustu sellega 0,3% üle 70 aastastest isikutest. Ei nõustu ega ole ka poolt väitega, et seaduserikkujaid tuleks palju karmimalt karistada, on 16,2% üle 70 aastastest.

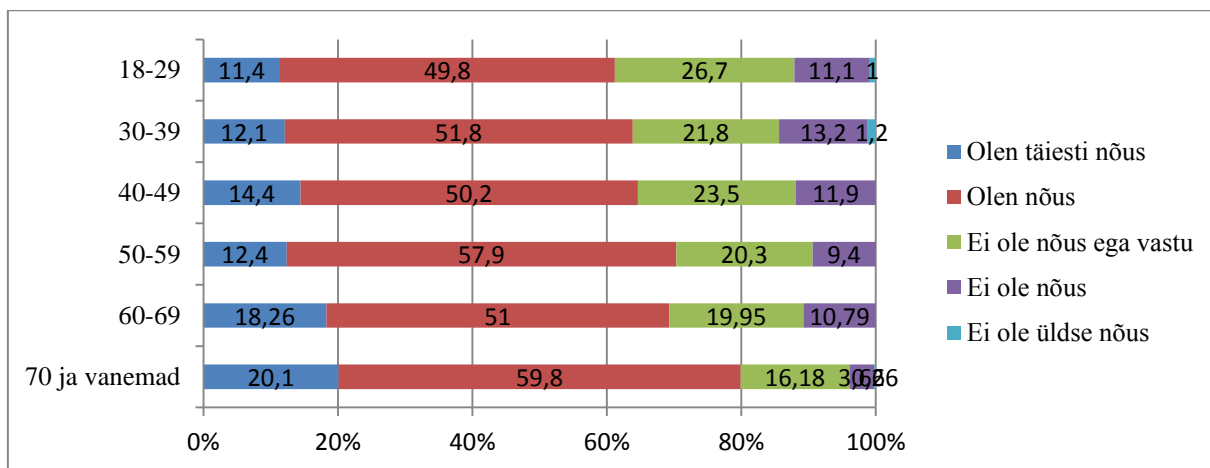
60-69 aastastest isikutest 18,3% vastas, et nõustub täielikult väitega, et seaduserikkujad vajavad karmimaid karistusi. 51% vastas, et nõustub eeltoodud väitega. Neid, kes väitega ei nõustu on 10,79%, kus juures mitte keegi ei ole vastanud, et ta pole väitega üldse nõus. Seisukohta ei osanud võtta 19,9% 60-69 aastastest isikutest.

50-59 aastastest on 12,4% täiesti nõus, et seaduserikkujaid tuleb karistada karmimalt, väitega on nõus 57,9% käesolevast vanuserühmast. Väitega, et seaduserikkujaid tuleks praegusest karmimalt karistada ei nõustunud 9,4% ning ka selles vanuserühmas polnud kedagi, kes oleks vastanud, et ei nõustu üldse toodud väitega. Väitega ei nõustunud ega olnud ka vastu 20,3% 50-59 aastastest isikutest.

40-49 aastastest isikutest 14,4% nõustub täielikult väitega, et seaduserikkujaid tuleb karmimalt karistada, 50,2% on sellega nõus. Väitega pole nõus 11,9% 50-59 aastastest isikutest ning ka nende hulgas polnud kedagi, kes poleks väitega üldse nõus. 23,5% oli neid, kes polnud väite poolt ega ka vastu.

30-39 aastaste isikute seast 12,1% on täiesti nõus, et seaduserikkujatele peaks kehtima karmimad karistused, selle väitega nõustub 51,8% isikutest. 13,2% pole nõus, et karistused peaksid olema karmimad ja 1,2% pole väitega üldse nõus. Seisukohta ei oska võtta 21,8% 30-39 aastastest isikutest.

Kuni 29 aastastest isikutest vaid 11,4% on neid, kes täielikult nõustuvad väitega, et karistused peaksid olema palju karmimad, väitega nõustub 49,8%. Neid, kes arvavad, et karistused ei peaks olema praegusest karmimad on 11,1% ja neid, kes väitega üldse ei nõustu on 1%. 18-29 aastaste hulgas ei oska kindlat seisukohta võtta 26,7% isikutest (vt. Joonis 5).

Joonis 5. Vanuse mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

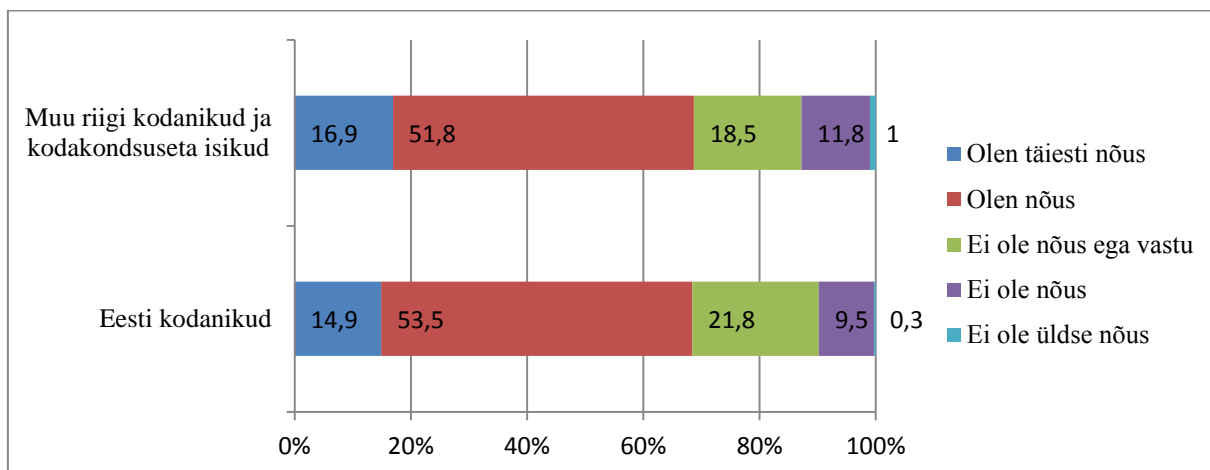
Tulemusi vanuse lõikes analüüsid on üsana ootuspäraselt näha, et mida vanemate isikutega on tegemist, seda enam on nende seas neid, kes pooldavad seaduserikkujate praegusest karmimat karistamist. Noortemate seas on aga rohkem neid, kes on pigem selle vastu. Samas on noorte seas ka tunduvalt rohkem neid, kes konkreetset seisukohta võtta ei oska. Korrelatsiooni analüüs näitas statistiliselt olulise seose olemasolu vanuse ja karistuslike hoiakute vahel ($r=-0.15$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Käesoleva magistritöö autor usub, et vastuste sellise jagunemise tingib nii vanemaaliste suurem kuritegevushirm, millele loodetakse leevendust saada karmimate karistuste läbi, kui ka asjaolu, et noorte noored inimesed pole nii kriitilised, millest tingitult on ka nooremate inimeste seas rohkem neid, kes ei oska seisukohta võtta. Rolli võib mängida ka asjaolu, et seaduserikkujaid on rohkem pigem nooremate isikute seas ja kes ikka tahaks endale või oma tuttavatele karmimaid karistusi. Seega on magistritöö autor seisukohal, et vanus on üheks teguriks, mis karistuslikke hoiakuid mõjutab.

2.3.1.4. Kodakondsus ja kodune keel

Võrreldes karistuslikke hoiakuid Eesti kodanike ja muu riigi kodanike või kodakondsuseta isikute seas näeme, et 14,9% Eesti kodanikes nõustub täielikult ja 53,5% nõustub, et seaduserikkujaid tuleks senisest palju karmimalt karistada. Väitega ei nõustu 9,5 ja üldse ei nõustu 0,3% Eesti kodanikest. Kahtleval seisukohal on 21,8%.

Eestis elavatest teiste riikide kodanikest ning kodakondsuseta isikutest nõustub väitega täielikult 16,9% ja nõustub 51,8%. Mitte kodanikest 11,8% pigem einõustu sellega, et seaduserikkujaid tuleks karistada rangemalt ja 1% ei nõustu sellega üldse. 18,5% ei võtnud kindlat seisukohta (vt. Joonis 6.).

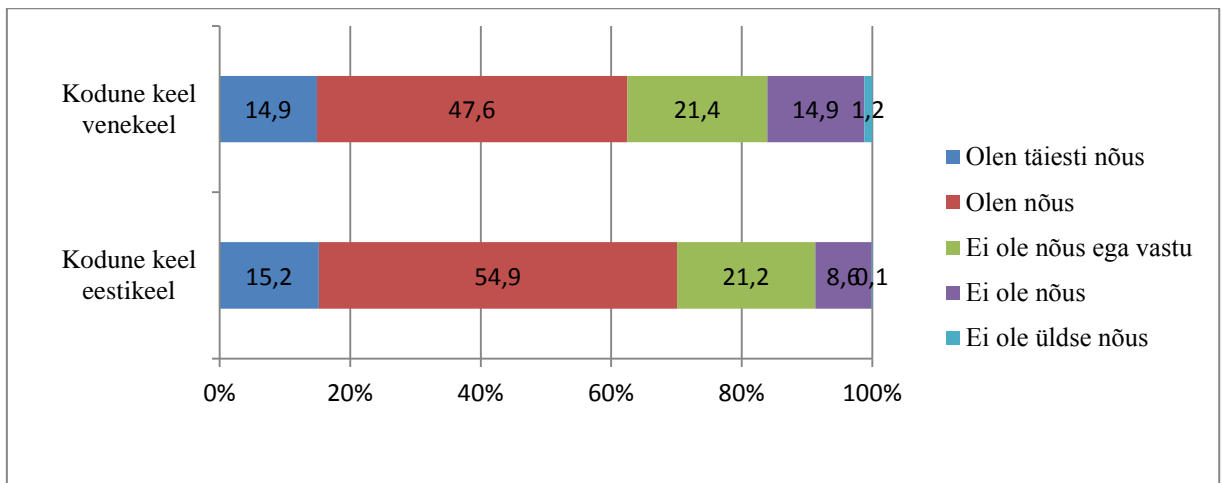

Joonis 6. Kodakondsuse mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Seega on näha, et isikute hulk, kes pooldavad karmimaid karistusi on sama nii Eesti kodanike kui Eestis elavate mitte kodanike seas. Mõnevõrra erinevad seisukohad nende hulgas, kes selle vastu on nimelt on mitte kodanike seas 3% rohkem neid, kes pole nõus väitega, et seaduserikkujaid peaks karmimalt karistama. Korrelatsiooni analüüsi tulemusena ei leitud statistiliselt olulist seost kodakondsuse ja karistuslike hoiakute vahel (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Sellest võib järeldada, et kodakondsus pole selline tegur, mis mõjutaks isikute karistuslike hoiakuid.

Võrreldes karistuslike hoiakuid isikute seas, kelle kodune keel on eestikeel ja kellel see on vene keel on tulemused järgmised.

Isikutest kelle kodune keel on eesti keel 15,2% nõustub täielikult ja 54,9% nõustub, et seaduserikkujaid tuleks senisest rangemalt karistada. Isikutest, kelle kodune keel on vene keel nõustub täielikult 14,9% ja nõustub 47,6% toodud väitega. Seega näeme, et isikute seas, kelle kodune keel on eesti keel on tervelt 7,6% rohkem neid, kes pooldavad rangemaid karistusi.

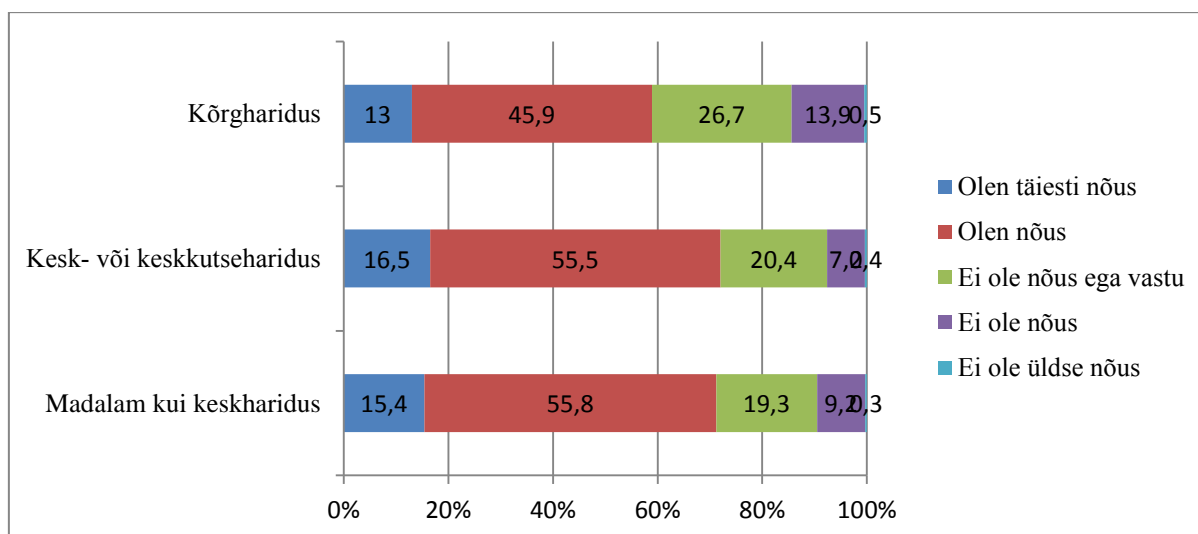
Joonis7. Kodu kasutatava keele mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Väitega, et seaduserikkujaid peaks senisest palju karmimalt karistama ei nõustu või üldse ei nõustu 8,7% isikutest, kelle kodune keel on eesti keel, kodus peamiselt vene keelt kasutavatest isikutest ei nõustu väitega 16,1% (vt. Joonis 7.).

Vastustest tuleb välja, et kodus eestikeelt kõnelevate isikute seas on ligi 8% rohkem neid, kes on nõus, et seaduserikkujaid tuleks karmimalt karistada kui venekeelse elanikkonna seas. Vaadates nende elanike hulka, kes väitega nõus pole, siis on venekeelsete isikute seas isegi üle kümne protsendi rohkem neid, kes selle väitega ei nõustu. Magistritöö autor on tulemustest mõnevõrra üllatunud, sest oleks eeldanud, et venekeelne elanikkond on iseloomult pigem temperamentsem ja agressiivsem ning see läbi pooldab ka karmimaid karistusi. Tulemustest selgub aga hoopis vastupidine. Korrelatsioonianalüüs näitab statistiliselt olulise aga äärmiselt nõrga seose olemasolu rahvuse (koduse keele) ja karistuslike hoiakute vahel ($r=0.06$, $p<0.01$) (vt. Lisa 1. Korrelatsiooni tabel). Seega saame siin kohal järeldada, et karistuslikud hoiakud ei sõltu niivõrd kodakondsusest vaid erinevad pigem kodus eesti keelt ja kodus vene keelt rääkivate inimeste seas. Samas seos on nõrk. Tulemused on mõnevõrra üllatavad, kuna valdav enamus elanikest, kes omavad kas välisriigi kodakondsust või kellel kodakondsus üldse puudub on just venekeelt kõnelevad isikud. Seega eeldas autor, et tulemused nende kahe teguri juures tulevad suhteliselt sarnased.

2.3.1.5. Haridus

Võrreldes erineva haridustasemega isikute seisukohti küsimuses, kas seaduserikkujaid peaks praegusest karmimalt karistama näeme, et üldine seisukoht on, et karistused peaksid karmimad olema. Keskhariidusest madalama haridustasemega isikutest 71,2% on pigem seisukohal, et karistused peaksid olema senisest karmimad, väitega pole nõus vaid 9,5%. Kesk- ja keskkutseharidust omavatest isikutest tervelt 72% on väitega nõus ja väitega ei nõustu vaid 7,4%. Kõrgharidusega isikutest on karmimate karistuste poolt 58,9% ja seisukohal, et karistused ei peaks rangemad olema 14,4% (vt. Joonis 8.).

Joonis 8. Haridustaseme mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Seega näeme, et kuigi kõik haridusrühmad on seisukohal, et pigem peaksid karistused olema karmimad, siis kõrgharidusega isikute seas on karmimate karistuste pooldajaid ligi 13% vähem kui madalama haridusega isikute seas. Korrelatsiooni analüüsi tulemused näitavad nõrga seose olemasolu haridustaseme ja karistuslike hoiakute vahel ($r=0.08$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Autor usub, et sellised tulemused on tingitud kõrgharidusega isikute paremast informeeritusest karistuste reaalse olukorra suhtes, meediast tulevaste informatsiooni suhtutakse teatud kriitikaga ning ka tõsiasi, et madalama haridustasemega isikud on ise potentsiaalsed seaduserikkujad.

2.3.1.6. Majanduslik kindlustatus ja elukoht

Majanduslik kindlustatus on väga subjektiivne termini. Riigis on küll kehtestatud miinimum, mis peaks tagama isikule põhiliste vajaduste rahuldamise, kuid realselt on olukord selline, et osa elanikke teenib kuus mitmeid tuhandeid ja tunneb, et ikka pole piisavalt, teine, on rahul ka keskmise palga suuruse summaga. Võttes arvesse seda, et iga isik hindab enda majanduslikku

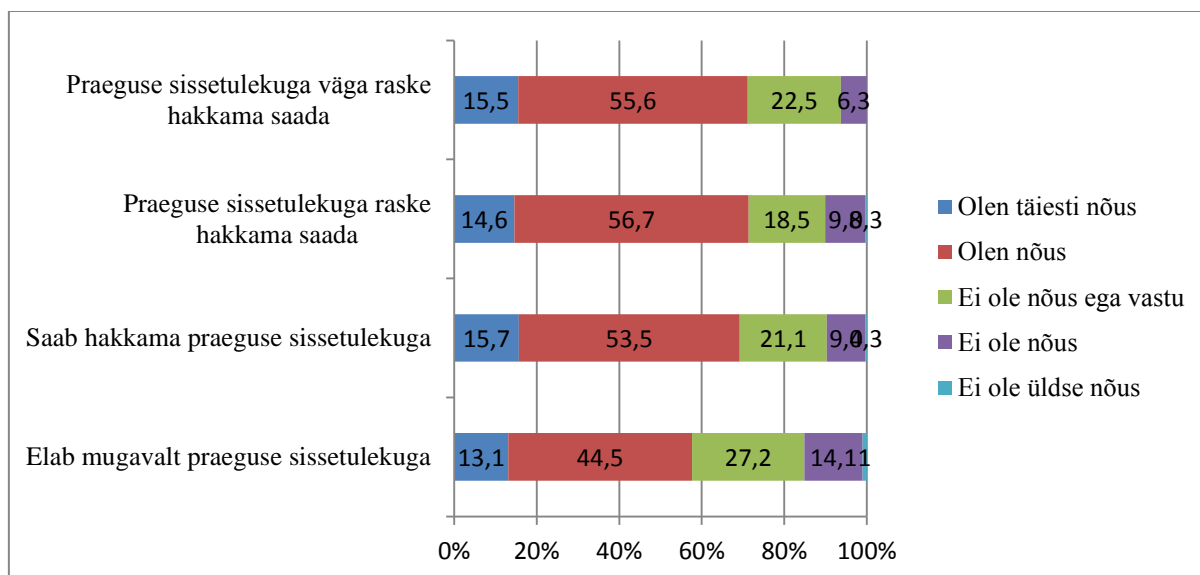
kindlustatust erinevalt, otsustas magistritöö autor võrrelda isikute karistuslikke hoiakuid, mitte sissetuleku suuruse alusel vaid just selle subjektiivse hinnangu alusel, kuidas isikud ise oma sissetulekut hindavad.

Elanikest, kes tunnevad, et elavad oma sissetuleku juures mugavalt 57,6% leiab, et seaduserikkujaid peaks praegusest tunduvalt karmimalt karistama (13,1% on täiesti nõus ja 44,5% nõus), neid, kes selle väitega ei nõustu on 15,1% (14,1% ei nõustu ja 1% ei nõustu üldse). Tervelt 27,2% ei osanud aga seisukohta võtta ja vastas, et ei ole poolt ega vastu.

Elanikest, kes saavad praeguse sissetulekuga hakkama, 69,2% on nõus, et karistused peaksid olema palju karmimad, 9,7% ei nõustunud väitega (9,4% ei nõustu ja 0,3% ei nõustu üldse), kahtlevale seisukohale jäi 21,1%.

Elanikest, kellel on praeguse sissetulekuga raske hakkama saada, tervelt 71,3% (14,6% on täiesti nõus ja 56,7% on nõus) pooldab rangemaid karistusi, 10,1% (9,8% ei nõustu ja 0,3% ei nõustu üldse) leiab, et vajadust rangemate karistuste järele pole ja 18,5% vastas, et pole nõus ega vastu.

Elanikest, kellel on praeguse sissetulekuga väga raske hakkama saada, 71,1% usub, et seaduserikkujaid peaks karmimalt karistama (15,5% on täiesti nõus ja 55,6% on nõus), vaid 6,3% pole toodud väitega nõus ning seisukohta ei osanud võtta 22,5% (vt. Joonis 9).

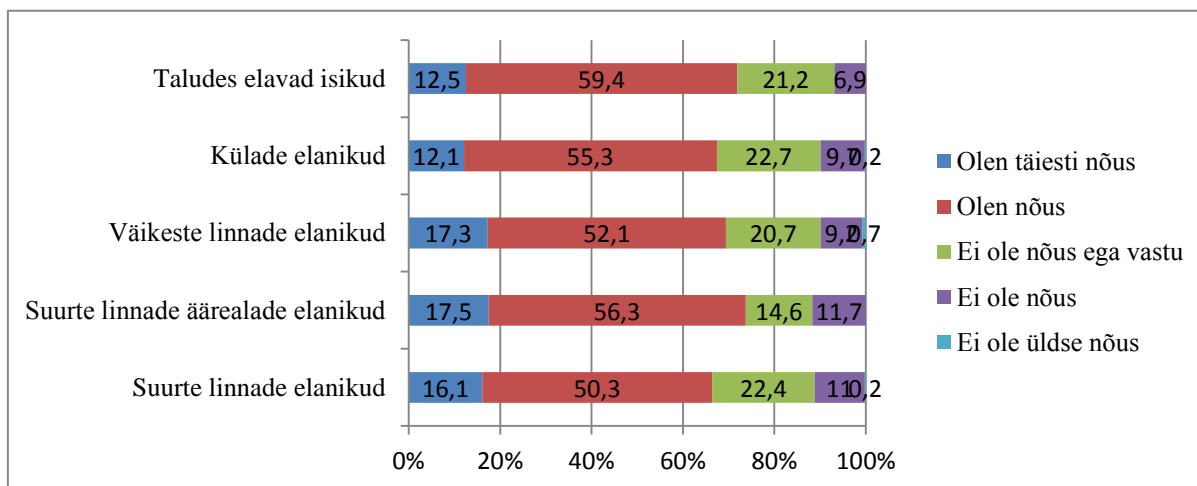
Joonis 9. Majandusliku olukorra mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Vastustest on näha, et mida kehvemaks isikud oma majanduslikku olukorda peavad, seda karmimad on nende karistuslikud hoiakud. Elanikest, kes peavad oma majanduslikku

olukorda väga halvaks, on üle 10% rohkem neid, kes arvavad, et karistused peaksid olema karmimad. Magistritöö autor usub, et selline erinevus võib olla tingitud sellest, et mida kehvemas majanduslikus olukorras isik on, seda negatiivsemalt meelesstatud on ta ka muude asjade suhtes. Vastustest on näha ka seda, et isikud, kes tunnevad, et elavad väga mugavalt on ülejäänutest rohkem valinud variandi pole poolt ega vastu.

Korrelatsioonianalüüsi tulemusena leiame statistiliselt olulise, aga nõrga seose olemasolu inimese sissetulekute ja karistuslike hoiakute vahel ($r=0.09$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Võrreldes erinevates asulatüüpides elavate isikute arvamust väitele, et seaduserikkujaid tuleks senisest palju karmimalt karistada näeme, et olenemata elukoha tüübist pooldavad isikud seaduserikkujate karmimat karistamist. Suurte linnade elanikest on väitega pigem nõus 66,4%, suurte linnade äärealadel elavatest isikutest tervelt 73,8%, väikestes linnades elavatest isikutest 69,4%, külates elavatest inimestest 67,4% ja isikutes, kes elavad taludes 71,9%. Neid, kes väitega ei nõustunud oli suurtes linnades 11,2%, suurte linnade äärealadel 11,7%, väikestes linnades ja külates 9,9% ning taludes elavatest isikutest vaid 6,9% (vt. Joonis 10.).

Joonis 10. Elukohatüübi mõju sellele, kuidas elanikud hindavad väidet, et karistused peaksid olema karmimad

Seega näeme, et mõnevõrra rangemate hoiakutega on isikud, kes elavad taludes. Nende hulgast üle 70% nõustub, et karistused peaksid olema karmimad ning vaid ligi 7% pole toodud väitega nõus. Tulemused on autorile pigem üllatavad, sest autor oleks oodanud tulemusi, et pigem on rangemate hoiakutega linnades elavad isikud ja leebemate hoiakutega külates ja taludes elavad isikud. Teatavasti on kuritegevuse hulk suurem just suuremates linnades ja maa piirkondades pigem väiksem, millest tingitult eeldas autor, et rangemad

hoiakud on suurte linnade elanikel, kus probleem on märgatavam. Samas korrelatsioonianalüüsi tulemused statistiliselt olulist seost elukohta ja karistuslike hoiakute vahel ei leidnud, millest võib järeldada, et elukoht pigem ei ole tegur, mis karistuslikele hoiakutele mõju avaldaks.

2.3.2. Elanike poolt eelistatud karistus

ESS sisaldas ka teist küsimust, mis võimaldab hinnata elanike karistuslike hoiakuid. See oli sõnastatud järgnevalt: võtame näiteks juhtumi, kus 25-aastane mees mõistetakse teist korda sissemurdmises süüdi. Millise järgmistest karistustest ta Teie arvates saama peaks? Vastuse variantidena oli toodud: vanglakaristus, tingimisi karistus, trahv, ühiskondlik töö, muu karistus.

Neilt, kes arvasid, et antud juhul oleks õiglane vanglakaristus küsiti ka vangistuse pikkuse kohta. Küsimus kõlas: ja milline järgnevatest vastustest oleks kõige lähemal ajaperioodile, mille ta peaks vanglas veetma? Variantideks olid: 1-3 kuud, 4-6 kuud, 7-11 kuud, umbes 1 aasta, umbes 2 aastat, umbes 3 aastat, umbes 4 aastat, umbes 5 aastat, 6-10 aastat, rohkem kui 10 aastat.

Autor täpsustab siinkohal, et Karistusseadustik kasutab sissemurdmise asemel terminit omavoliline sissetung.⁷⁵ Lisaks märgib autor ära, et variantidena toodud karistuste loetelus on märgitud trahv. Karistusseadustiku järgi on rahatrahv väärteo eest kohaldatav karistus⁷⁶, kuriteo eest kohaldatav põhikaristus on rahaline karistus.⁷⁷ Antud juhul oleks olnud õigem ankeedis kasutada terminit rahaline karistus. Autor kasutab käesolevas töös terminit trahv, kuna see oli kasutuses elanike seas läbi viidud küsitluses.

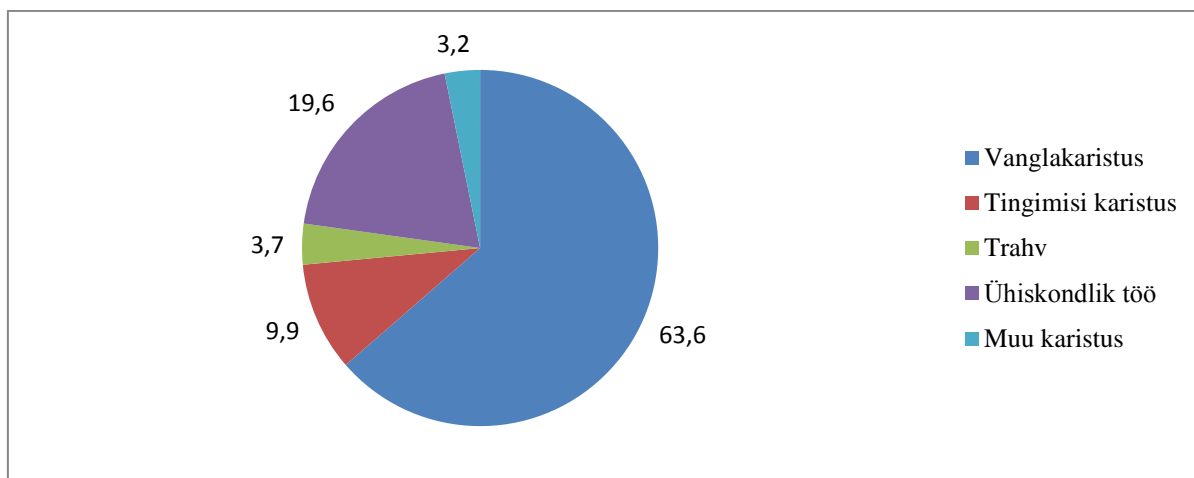
Vaadates Eesti elanike üldisi tulemusi näeme, et tervelt 63,6% elanikest mõistaks isikule teistkordse sissemurdmise eest vanglakaristuse. Populaarsuselt teine karistuse liik on ühiskondlik töö, mille pooldajaid on 19,6%. Tingimisi karistuse määraks 9,9%, trahvi vaid 3,7% ja muu karistuse 3,2% (vt. Joonis 11.). Siin kohal leiab autor, et küsitlus oleks võinud olla koostatud nii, et neilt, kes valivad muu karistuse palutaks seda täpsustada. Väga huvitav oleks teada, milliseid karistusi isikud muu all mõtlesid.

⁷⁵Karistusseadustik. – [RT I, 2001, 61, 364](#)... RT I, 20.12.2012, 13. § 266

⁷⁶Karistusseadustik. – [RT I, 2001, 61, 364](#)... RT I, 20.12.2012, 13. § 47 lg 1

⁷⁷Ibid.

Lisaks leiab autor, et variant muu karistus võis elanikele, kes kindlat seisukohta ei osanud võtta lihtsa variandina, midagi vastata, sest täpsustada vastust ei palutud ja nii sai nii öelda linnukese kuskile kirja.

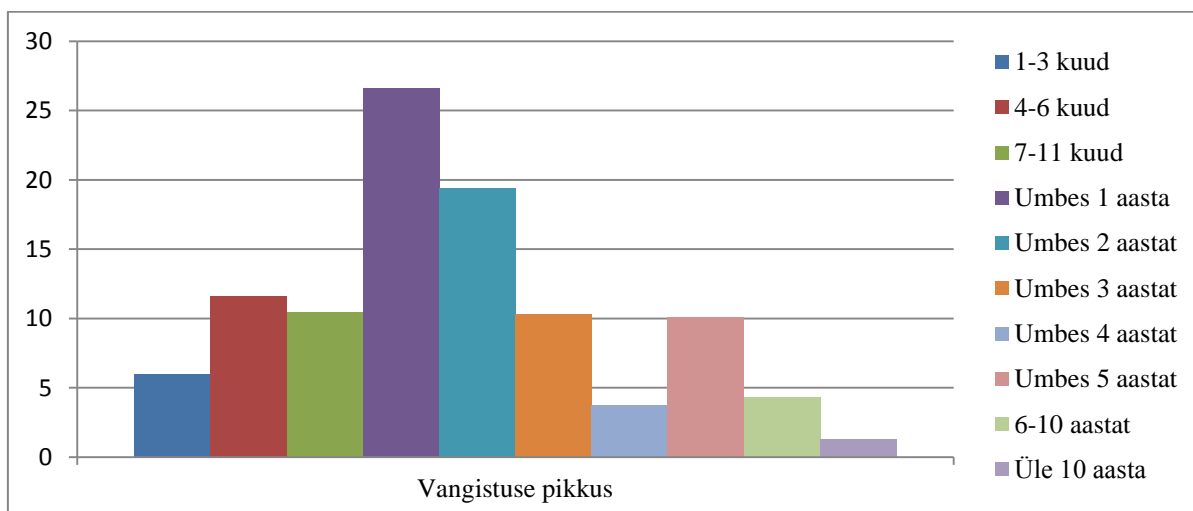
Joonis 11. Eesti elanike hinnang 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest sobiva karistuse osas

Analüüsid nende isikute vastuseid, kes pooldasid vangistust on näha, et kõige rohkem pakuti sobiva vangistuse pikkuseks umbes ühte aastat, seda meelt oli 26,6% vangistuse pooldajatest. Teisena märgiti ära umbes kaks aastat, mille pooldajaid oli 19,4%. Üllatavalt on 4-6 kuud, umbes 3 aastat ja umbes 5 aastat saanud pea ühesuguse toetuse osaliseks, toetusprotsendid on vastavalt 11,6, 10,3 ja 10,1. Samas kui variant umbes 4 aastat on valinud vaid 3,7% isikutest, mida on isegi vähem kui variant 6-10 aastat, mis tundus sobiv karistus 4,3%-le. 1-3 kuud pidas sobivaks karistuseks 6% ja üle 10 aastast vangistust 1,3% (vt. Joonis 12.).

Siinkohal toob autor võrdluseks, et Karistusseadustiku § 266 lg 1 sätestab omavolilise sissetungi eest karistuseks rahalise karistuse või kuni aastase vangistuse. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab vähemalt teistkordse sissetungi eest karistuseks rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse.⁷⁸Selle kohta, millised on reaalsed kohtu poolt määratud karistused KarS § 266 sätestatud koosseisu eest, autoril andmed puuduvad. Autori subjektiivne arvamus on, et kohus rakendab siinkohal pigem rahalist karistust, kuid kahjuks puuduvad autoril andmed, millega seda arvamust toetada. Võrreldes seaduses sätestatud võimalikke karistusi näeme, et kuigi rahalist karistust (ankeedis märgitud trahv) määraks elanikest vaid väga väike osa elanikest, siis vangistuse osas isikute arvamus suuresti ühtib seaduses sätestatuga, ligi

⁷⁸Karistusseadustik. – [RT I, 2001, 61, 364](#)... RT I, 20.12.2012, 13. § 266

80% elanikest, kes määraksid teistkordse sissemurdmise eest kuni umbes kolme aastase vangistuse.

Joonis 12. Sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamus vangistuse pikkuse osas

Vastustest on näha, et valdav enamus pidas piisavaks kuni kolmeaastast vangistust. Autorile üllatuseks sai küllaltki kõrge protsendi variant umbes viisaastat, eriti kuna üle jäänud variandid, mis tähistasid pikemat vangistust kui kolm aastat, osutusid valituks tunduvalt väiksema hulga isikute poolt.

Järgnevalt vaatame tulemusi läbi karistuslike hoiakuid mõjutada võivate tegurite.

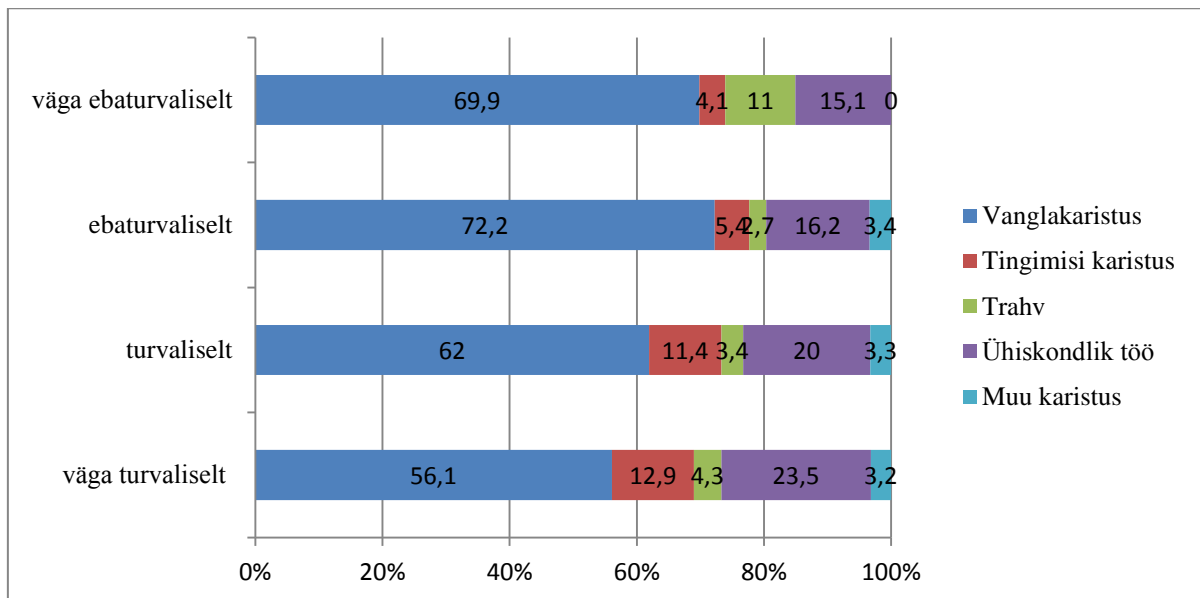
2.3.2.1. Kuritegevushirm

Isikutest, kes tunnevad ennast pimedal ajal kodukandis väga turvaliselt, 56,1% pooldas sissemurdmise eest vanglakaristust, 23,5% ühiskondlikku tööd, 12,9% tingimisi karistust, 4,3% trahvi ja 3,2% peaks sobivaks mõnda muud karistust.

Isikutest, kes tunnevad ennast turvaliselt, pooldas vangistust 62%, ühiskondlikku tööd 20%, tingimisi karistust 11,4%, trahvi 3,4% ja muud karistust 3,3%.

Isikutest, kes tunnevad ennast pimedal ajal kodu lähedal olles ebaturvaliselt, pooldas vanglakaristust 72,2%, ühiskondlikku tööd 16,2%, tingimisi karistust 5,4% muud karistust 3,4% ja trahvi 2,7%.

Isikutest, kes ennast väga ebaturvaliselt tunnevad, peab teistkordse sissemurdmise eest õiglaseks karistuseks vangistust 69,9%, ühiskondlikku tööd 15,1% , trahvi 11% ja tingimisi karistust 4,1% (vt. Joonis 13).

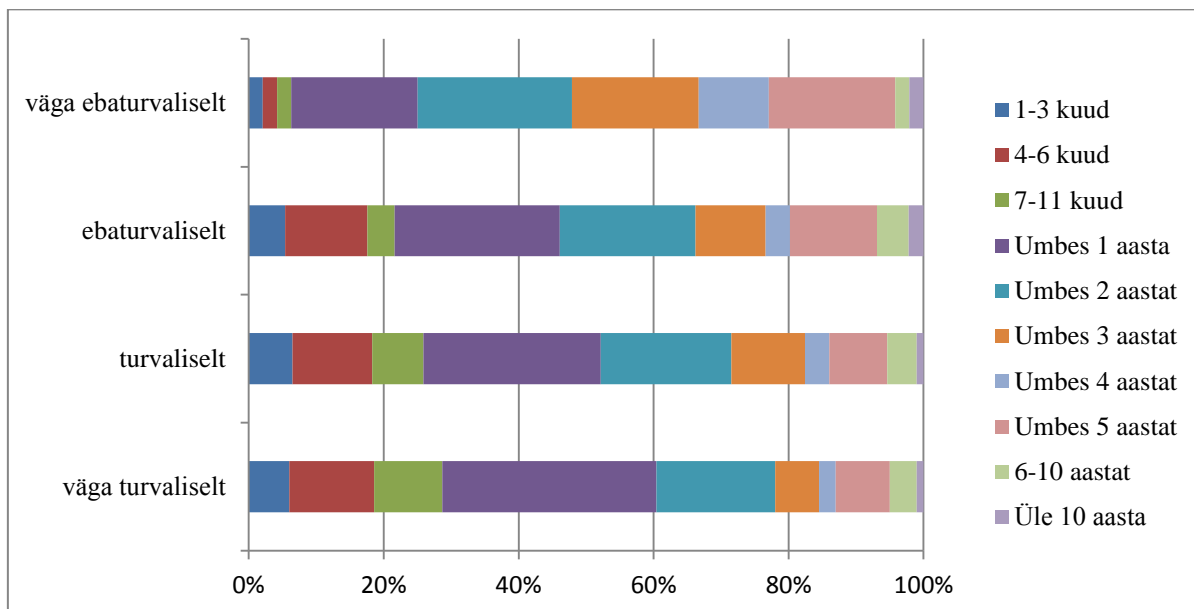

Joonis 13. Kuritegevushirmu mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest

Vastustest võime näha, et suurem kuritegevushirm paneb isikuid enam pooldama vanglakaristust, magistritöö autor usub, et see on tingitud sellest, et kurjategija ühiskonnast eraldamine tekitab tunde, et kuritegevus ühiskonnas väheneb, ohtlik isik on kinni võetud ja elukeskkond peaks tänu sellele just kui turvalisem olema. Seost vanglakaristuse pooldamise ja kuritegevushirmu vahel näitas ka korrelatsioonianalüüsi tulemus ($r=0.116$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Seega on ootuspärane, et mida ebaturvalisemalt isik ennast tunneb, seda vähem pooldab ta tingimisi karistust, mis sisuliselt ju tähendab, et kurjategija lubatakse ühiskonda tagasi. Üsna ootuspärane on ka tulemus, et mida turvalisemalt isik ennast ühiskonnas tunneb, seda enam pooldab ta ühiskondliku töö kasutamist karistusena, ka ühiskondliku töö puhul ei eraldata kurjategijat ühiskonnast vaid vastupidi suunatakse ta ühiskonda tagasi. Magistritöö autorile on aga mõnevõrra üllatav tulemus, mis näitab, et ennast väga ebaturvaliselt tundvate isikute seas on ligi kaks-kolm korda rohkem neid, kes valiksid karistuseks trahvi kui ennast turvalisemalt tundvate elanike seas.

Isikutelt, kes valisid 25 aastasele meesterahvale teistkordse sissemurdmise eest vangla karistuse, paluti vastata ka kui pikk peaks see vangistus olema. Vastustest näeme, et mida rohkem tunnevad isikud kuritegevushirmu, seda pikemat vangistust nad kurjategijale sooviksid. Kui isikutest, kes tunnevad ennast väga turvaliselt 28,7% valisid vangistuse, mille kestus jääks alla aasta, siis ennast väga ebaturvaliselt tundvate isikute seas valisid alla aastase vangistuse vaid 6,3%, mis on ligi neli korda vähem. Ootuspäraselt pidasid end ebaturvaliselt tundvad isikud õigeks pigem pikemaajalist vangistust, 33,4% valisid sobiva karistuse nelja ja enam aasta pikkuste karistusvariantide seast, end väga turvaliselt tundvatest isikutest valis

neid variante 15,5%. Kui end väga turvaliselt tundvatest isikutest tervelt 31,7% pooldas 1 aastast vangistust, mida pooldati ligi kaks korda rohkem kui populaarsuselt teist variant umbes kaheaastast vangistust, siis end väga ebaturvaliselt tundvate isikute seas jagunesid tulemused pigem ühtlasemalt ja nii umbes ühe, umbes kahe, umbes kolme kui umbes viie aastast vangistust valiti suhteliselt võrdselt umbes 20% isikute poolt (vt. Joonis 14.).

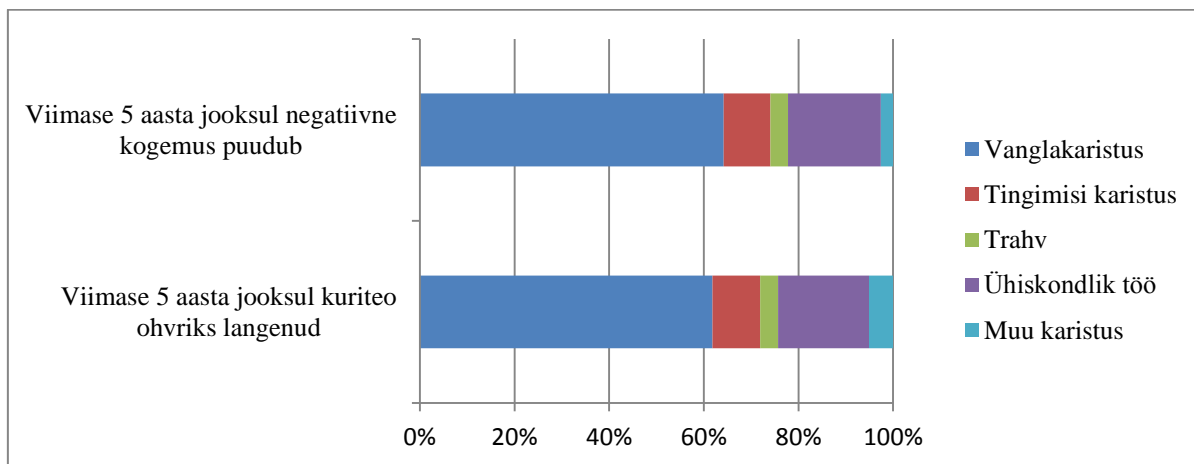
Joonis 14. Kuritegevushirmu mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega ka antud küsimuste juures on selgesti näha, et kuritegevushirm on väga oluline tegur, mis mõjutab isikute karistuslikke hoiakuid.

2.3.2.2. Eelnevad kogemused

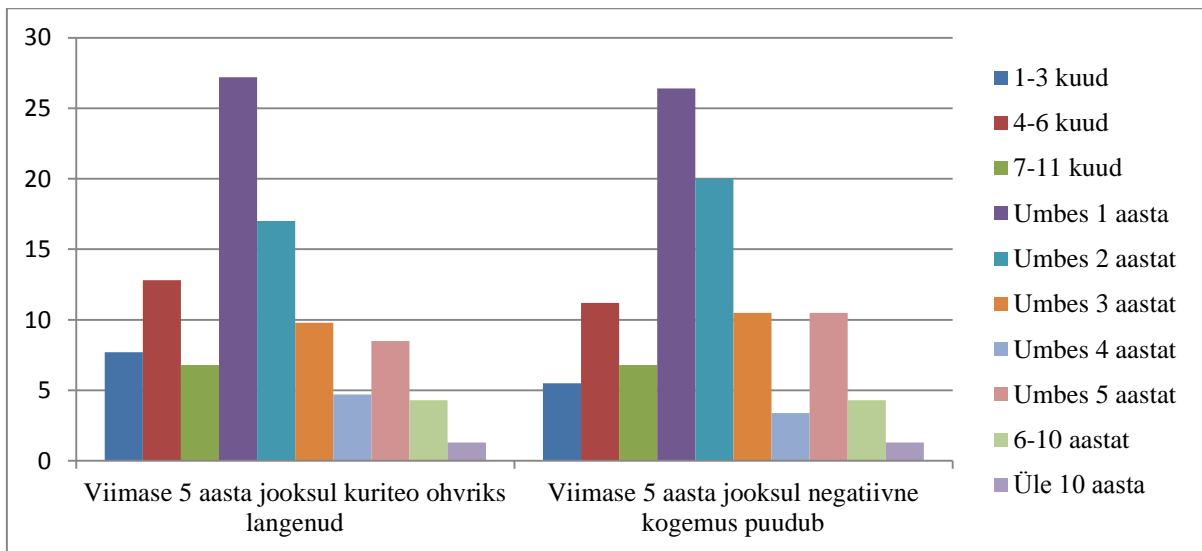
Võrreldes nende isikute vastuseid, kes ise või kelle leibkonna liige on viimase viie aastaga langenud varguse või füüsilise kallaletungi ohvriks nende isikutega, kellel viimase viie aasta jooksul sellised kogemused puuduvad on näha, et hoiakud on suuresti samad. Seda väidet toetab ka korrelatsioonianalüüsi tulemus, mis ei näidanud statistiliselt olulist seost vangistuse pooldajate ja eelnevate kogemuste vahel (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Mõnevõrra üllatuslikult on isikute seas, kellel viimase viie aasta jooksul negatiivsed kogemused puuduvad isegi natuke rohkem neid, kes mõistaksid 25 aastase mehele teistkordse sissevõtmise eest vanglakaristuse. 64,2% on vanglakaristuse pooldajaid nende seas, kellel eelnevad kogemused puuduvad ning 61,9% nende seas, kes ise või kelle lähedane on viimase viie aasta jooksul kuriteo ohvriks langenud. Ühiskondliku töö pooldajaid on mõlema vaatlusaluse grupi seas natuke üle 19% ja tingimisi karistust pooldab 10% isikutest. Neid, kes

määraksid teistkordse sissemurdmise eest mõne muu karistuse on isikute seas, kellel on varasemad kogemused 5,1% ja neil kellel need puuduvad 2,6% (vt. Joonis 15.).

Joonis 15. Eelnevate kogemuste mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest

Vanglakaristuse pooldajate seas 27,2% nendest, kellel on viimase viie aasta jooksul negatiivsed kogemused ja 26,4% neist kellel sellised kogemused puuduvad arvavad, et piisav vangistus oleks umbes 1 aasta, umbes kahte aastat peab piisavaks 17% eelneva kogemusega isikutest ja 20% neist kes viimase viie aasta jooksul pole kuriteo ohvriks langenud ning vastavalt 9,8% ja 10,5% pooldavad ligi 3 aastast vangistust. Üle nelja aastast vangistust peab õiglaseks 18,8% neist, kes ise või kelle lähedane on viie aasta jooksul ohvriks langenud ja 19,5% neist, kes pole kuriteo ohvriks saanud, alla aastast vangistust pooldab vastavalt 27,3% ja 23,5%. Seega näeme, et isikud, kellel eelnevad negatiivsed hoiakud puuduvad pooldavad isegi vähem alla aastast vangistust kui need, kellel negatiivsed kogemused kuritegevusega on (vt. Joonis 16.).

Joonis 16. Eelnevate kogemuste mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

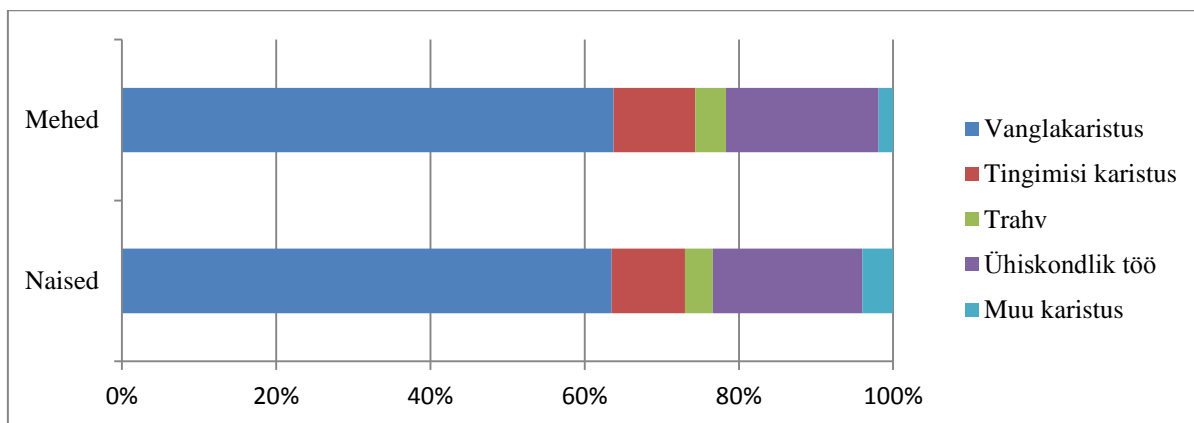
Tulemustest nähtub nagu eelmiseski alapunktis, et eelnevad kogemused kuriteo ohvriks langemise näol ei mõjuta isikute karistuslikke hoiakuid. Nagu varem mainitud on sarnastele järeldestele on jõutud ka välismaal läbi viidud uuringutes, näiteks 1996 aastal Inglismaal läbi viidud uuringus selgus, et kuriteo ohvriks langenud isikute karistuslikud hoiakud polnud teistest rangemad.⁷⁹

2.3.2.3. Sugu ja vanus

Vaadates vastuseid soo järgi, näeme, et nii meeste kui naiste arvamused, selles osas, millise karistuse peaks teistkordse sisse murdmise eest mõistma on sarnased. Meestest pooldab vangistust 63,8%, tingimisi karistust 10,6%, trahvi 4%, ühiskondlikku tööd 19,8% ja muud karistust 1,9%. Naistest on vangistuse pooldajaid 63,5%, tingimisi karistust peab õigeks 9,5%, trahvi 3,6%, ühiskondlikku tööd 19,4% ja muud karistust 4% (vt. Joonis 17.).

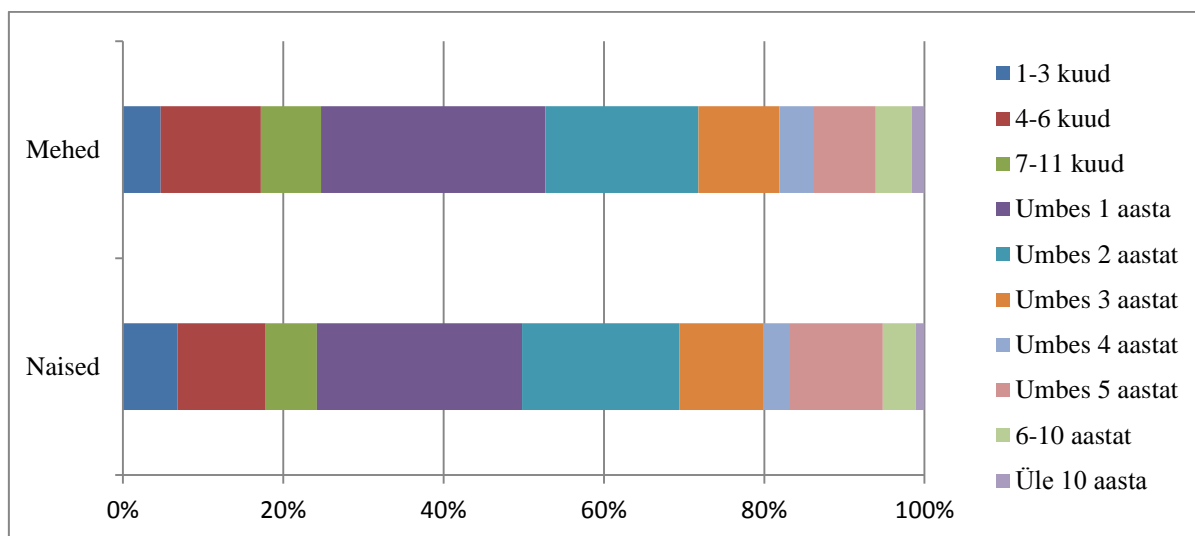
Korrelatsioonianalüüsi tulemusel ei leitud statistiliselt olulise seose olemasolu soo ja vangistuste pooldajate vahel (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

⁷⁹Roberts, J.V., Hough, M. (1998) Pp 9.

Joonis 17. Isiku soo mõju arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest

Võrreldes vangistuse pooldajate hinnatud piisavat vangistuse aega, on näha, et ka siin on naiste ja meeste hoiakud väga sarnased. Kõige enam pakutakse piisavaks vangistuseks umbes ühte aastat, seda peab õiglaseks 28% meestest ja 25,6% naistest, umbes kahe aastast vangistust peab piisavaks 19,1% meestest ja 19,6% naistest ja umbes kolmeaastast vangistust 10,1% meestest ja 10,5% naistest. Alla aastast vangistust on valinud 24,7% meestest ja 24,2% naistest. Üle neljaaastast vangistust 18,1% meestest ja 20,1% naistest (vt. Joonis 18.).

Joonis 18. Soo mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega näeme, et naised pooldavad mõnevõrra rohkem pikaajalist vangistust, kuid üldjoontes on meeste ja naiste hoiakud 25 aastase mehe suhtes, keda teistkordse sissemurdmise eest karistatakse sarnased. Siinkohal on tulemused autorile mõnevõrra üllatavad, sest käesoleva töö autor oleks arvanud, et naised pooldavad pigem ühiskondlikku tööd või lühiajalist vangistust, kuid tulemustest nähtub, et tegelikult on naiste ja meeste hoiakud karistuste suhtes väga sarnased.

Käesolevaga sai kinnitust eelmises alapunktis selgunud tõsiasi, et sugu ei ole karistuslikke hoiakuid mõjutavaks teguriks.

Vanuse järgi isikute hoiakuid analüüsid on tulemused järgnevad.

Üle 70 aastaste seas on 71,3% seda meelt, et teistkordse sissemurdmise eest tuleks määrata vangistus. Ühiskondliku töö pooldajaid on 15,8% ja teisi karistuse variante pooldati igat alla viie protsendi. Kui vaatame lähemalt seda, mida kõige vanemaealised vangistuse pikkusest arvasid, siis 27,5% pidas parajaks umbes ühe aastast vangistust ja 21,9% umbes kaheaastast vangistust. Alla aastaseid variant pooldas kokku 12,9% üle 70 aastastest, samas kui umbes viie aastast vangistust pooldas tervelt 13,4%. Seega võib teha järelduse, et vanemaealised pooldavad pigem pikemaajalist vangistust.

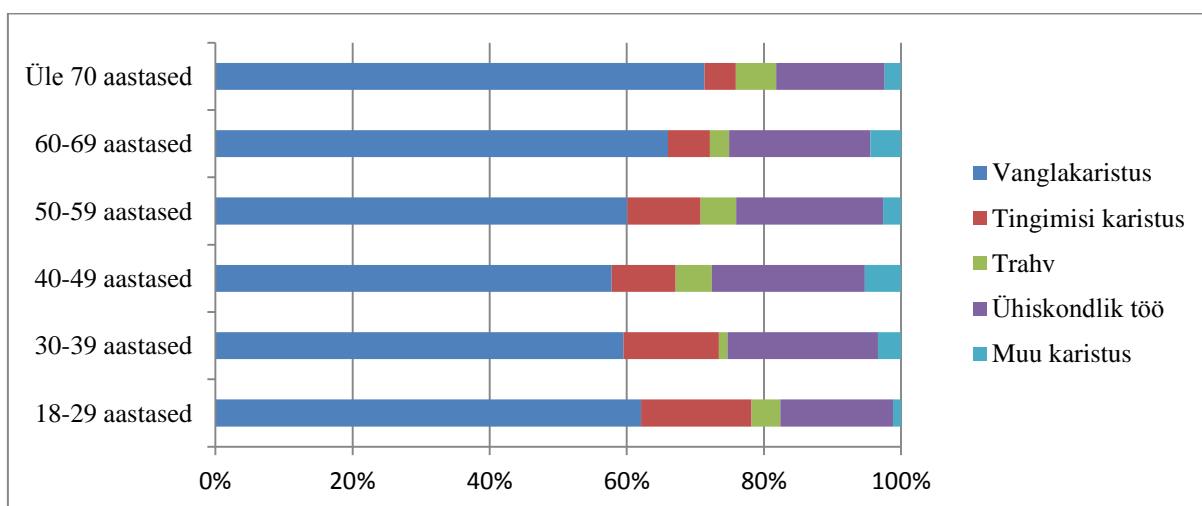
60-69 aastaste seas on vangistuse pooldajaid 66% ja ühiskondlikku tööd pooldab 20,6%. Seega on selles vanuserühmas juba märgatavalt rohkem neid, kes pooldavad pigem ühiskondlikku tööd ja see läbi isikute rehabiliteerimist, mitte ei soovi kurjategijat ühiskonnast eemaldada. Tingimisi karistust pooldab 6,1% ja trahvi vaid 2,8%. Vangistuse pooldajatest võrdselt 25,5% pooldavad umbes ühe või umbes kahe aastast vangistust, kolmandana on 14,6% leidnud, et sobiv vangistuse pikkus oleks umbes kolm aastat.

50-59 aastaste seas on vangistuse pooldajaid 61,2%, ühiskondlikku tööd peab õiglaseks karistuseks 21,8% isikutest. Võrreldes kahe eelmise vanuserühmaga on 50-59 aastaste seas mõnevõrra rohkem neid, kes pooldavad tingimisi karistust, neid oli 10,9%. Kui vaatame tulemusi küsimusele kui pikk peaks vanglakaristus olema siis antud vanuserühmas on selgelt kõige populaarsemaks umbes üks aasta, mille valis 30,2%, järgmisele kohale tuli analoogselt eelmiste vanuserühmadega umbes kaks aastat, kuid seda kõigest 13,6%. 50-59 aastaste seas kolmandana valiti varianti 4-6 kuud, seega võib tulemustest teha järelduse, et sellesse vanuserühma kuuluvad isikud pooldavad mõnevõrra lühemat vangistust, ning võrreldes eelmise kahe vanuserühmaga ka rohkem ühiskondliku töö kasutamist.

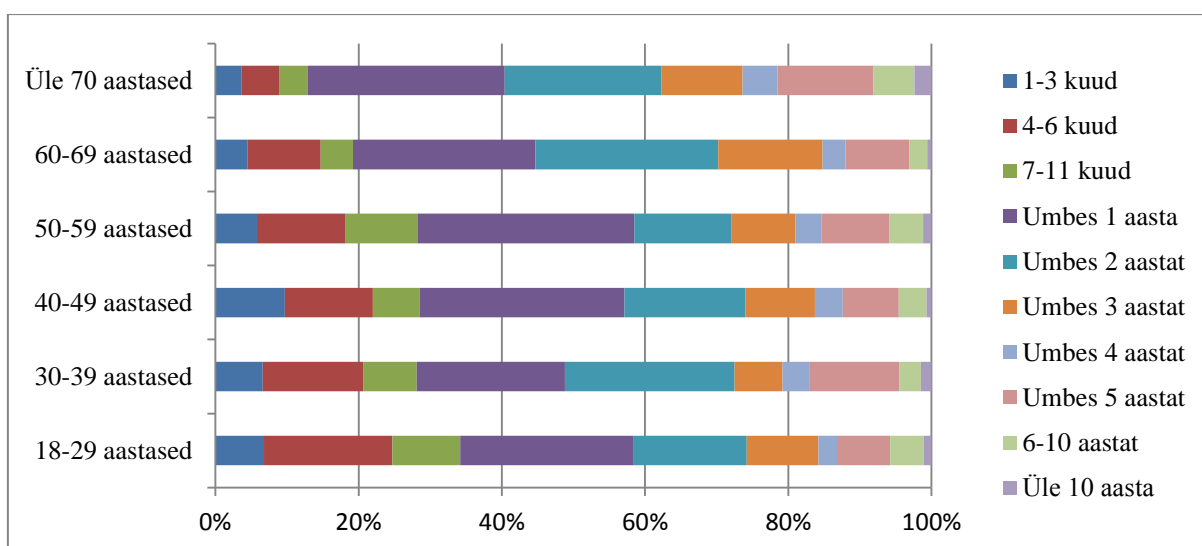
Vanusegrupis 40-49 on neid, kelle arust teistkordse sissemurdmise eest on kõige õigem vangistus 57,8%, ühiskondlikku tööd peab õigeks 22,3% ja tingimisi karistust 9,3%. Vangistuse pikkus peaks 28,6% arvates olema umbes üks aasta. 16,9% arvates umbes kaks aastat ja 12,3% arvates 4-6 kuud. Kui võrrelda isikute hulka, kes pooldas alla aastast vangistust ja kes üle nelja aastast vangistust siis on näha, et 28,5% oli neid, kes arvasid, et piisav karistus oleks alla aasta ja vaid 16,3% soovisid karistuseks üle nelja aastast vangistust.

30-39 aastaste seas on neid, kes 25 aastasele mehele teistkordse sisse-murdmise eest vanglakaristuse määraksid 59,5%, ühiskondlikku tööd eelistaks 21,9%. Tingimisi karistust eelistaks näha 13,9%. Käesolev vanuserühm on ainuke, kus piisavaks vangistuse pikkuseks on kõige rohkem pakutud umbes kaks aastat ja seda 23,7% isikute poolt. 20,7% peab piisavaks umbes ühe aastast vangistust ja 14,1% 4-6 kuu pikkust vangistust.

Kuni 29 aastaste seas on neid, kes valiksid karistuseks vanglakaristuse 62,1%, üllatuslikult pooldab võrdselt ühiskondlikku tööd ja tingimisi karistust 16,4% kõige nooremast vanuserühmast. Vangistuse pooldajatest enamus pooldab kuni üheaastast vangistust nelja ja enam aastast vangistust pooldab selles vanuserühmas vaid natuke üle 10% elanikest (vt. Joonis 19. ja 20.).

Joonis 19. Vanuse mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sisse-murdmise eest

Joonis 20. Vanuse mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega saab teha järelduse, et valdav osa elanikest, olenemata nende vanusest eelistavad vanglakaristust. Mõnevõrra kõrgem on see protsent vanemate inimestes, mida nooremad on vastajad, seda rohkem pooldatakse ka tingimisi karistust. Ühiskondliku töö pooldajaid leidub kõige rohkem 40-49 aastaste isikute hulgas. Autor usub, et tulemuste selline jagunemine on tingitud sellest, et vanemad inimesed tunnevad end turvalisemalt pigem, siis kui kurjategija ühiskonnast eemaldada. Ootuspärased olid tulemused ka täpsustava küsimuse juures, kus selgus, et kõige vanem vanuserühm eelistab pigem pikemaajalist karistust ja kõige noorem vanuserühm pigem kuni aastast vangistust.

Korrelatsioonianalüüsi tulemusel selgus statistiliselt olulise mõju olemasolu vanuse ja vangistuse eelistuse vahel ($r=0.082$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

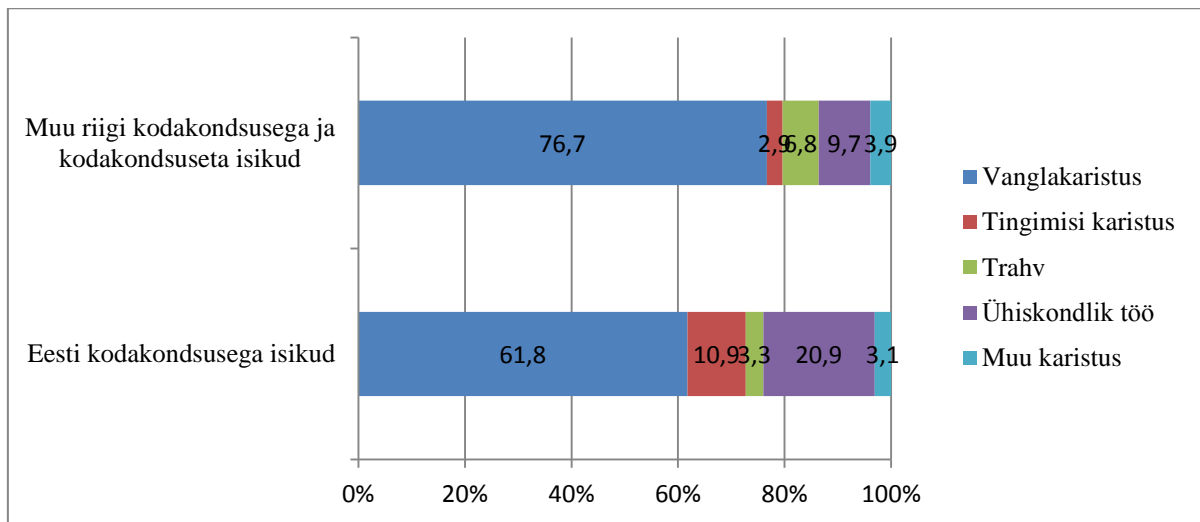
Seega näeme, et vanus on üks tegur, mis avaldab karistuslikele hoiakutele teatud mõju, eriti on seda näha vangistuse pikkuse eelistustes.

2.3.2.4. Kodakondsus ja kodune keel

Vaadates tulemusi Eesti kodakondsusega isikute ja muu riigi kodakondsusega või kodakondsuseta isikute seas näeme, et eesti kodanikest 61,8% määraks isikule teistkordse sissemurdmise eest vangistuse, 20,9% määraks talle ühiskondliku töö ja 10,9% tingimisi karistuse. Muu riigi kodakondsusega või kodakondsuseta isikutest määraks vangistuse tervelt 76,7% isikutest, ühiskondliku töö 9,7% ja tingimisi karistuse vaid 2,9%.

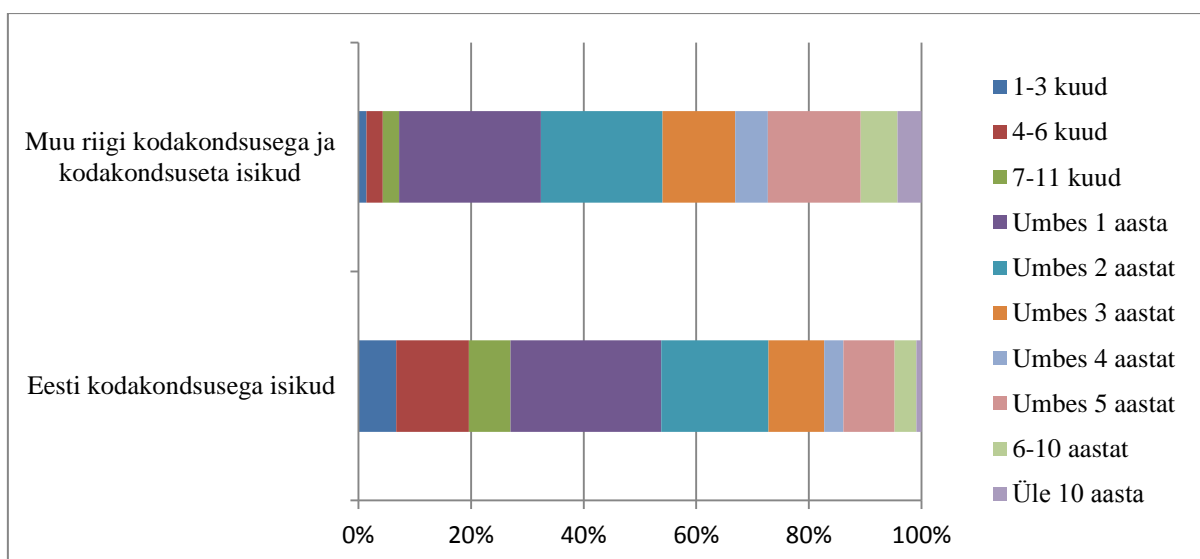
Seega on näha, et muu riigi kodakondsusega ja kodakondsuseta isikuteseas on üle 15% rohkem neid, kes astud juhul määraks karistuseks vangistuse. Ühiskondliku töö pooldajaid on nende seas aga üle poole vähem, kui seda Eesti kodakondsusega isikute seas (vt. Joonis 21.).

Statistiliselt oluline, kuid väga nõrk korrelatsioon kodakondsuse ja vanglakaristuse eelistuse vahel on olemas ($r=0.082$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Joonis 21. Kodakondsuse mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissevõtmise eest

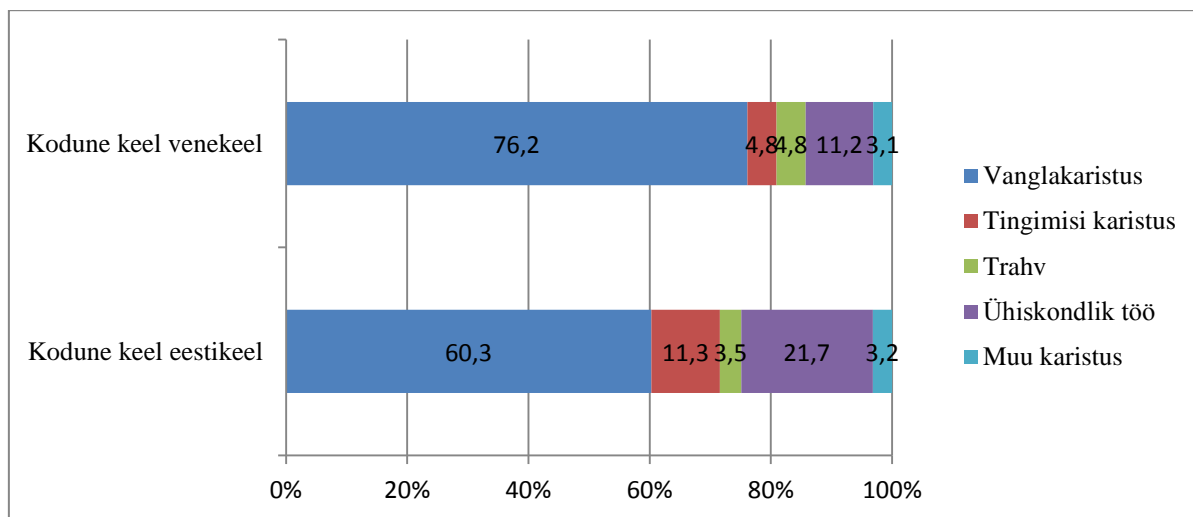
Kui vaatame lähemalt neid isikuid, kes määraksid karistuse vangistuse ja analüüsime määratava vanglakaristuse pikkust, siis nii nende seas, kellel on Eesti kodakondsus kui muude isikute on esimene eelistus umbes 1 aastane vangistus, mida pooldas 26,8% Eesti kodakondsusega ja 25,2% muu riigi kodakondsusega või kodakondsuseta isikutest. Kui võrrelda, aga seda hulka, kes pooldaks alla aastast karistust näeme, et siin kohal on erinevused päris suured. Eesti kodanikest 27% valis karistuseks alla aastase vangistuse, muude isikute seas tegi seda vaid 7,2%. Sellest saame järeldada, et mitte eesti kodanikud on tunduvalt rangemate hoiakutega ja eelistavad pigem karmimaid karistusi. Nelja aastast või pikemat vangistust pooldas nende seas tervelt 33,1% kui eesti kodanike seas valis sellise karistuse vaid 17,3% (vt. Joonis 22).

Joonis 22. Kodakondsuse mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega on tulemustest näha, et eesti kodakondsusega isikute ja mitte eesti kodakondsusega elanike karistuslikud hoiakud on käesolevas punktis väga erinevad. Kui eelmises alapunktis olid hoiakud suhteliselt sarnased, siis siinkohal julgeb autor küll väita, et kodakondsus on üks neist teguritest, mis karistuslikke hoiakuid mõjutab. Üheks põhjuseks on kindlasti rahvaste erinev ajalooline ja kultuuriline taust ning erinev temperament.

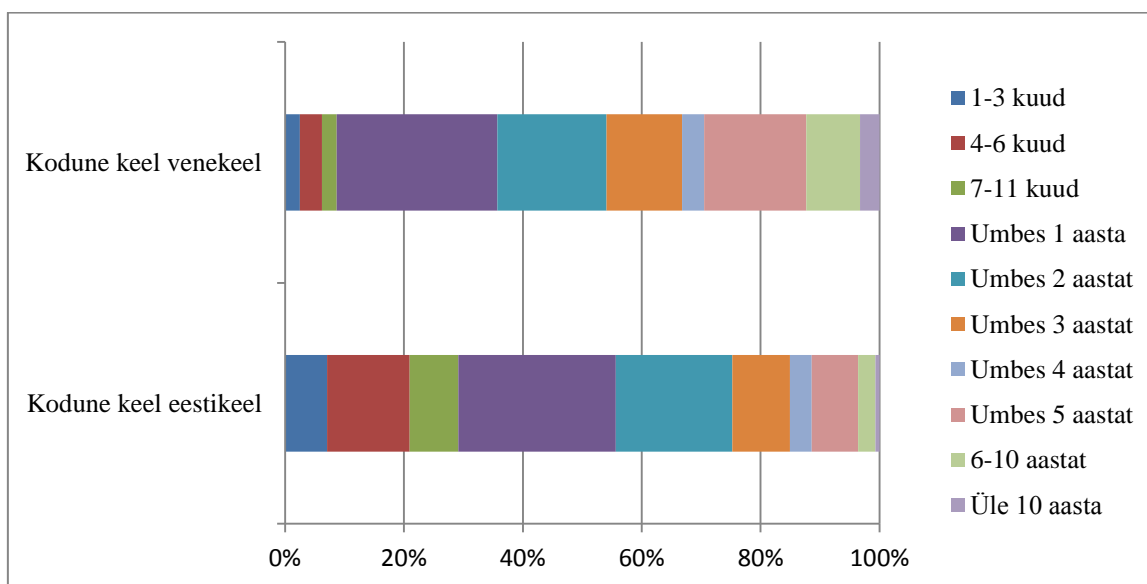
Võttes võrdluse aluseks kodus enam kasutatava keele näeme, et nii kodus eestikeelt kõnelevate kui venekeelt kõnelevate elanike esimene valik teistkordse sissemurdmise eest määratavaks karistuseks on vangistus. Suur erinevus on aga vangistuse pooldajate hulgas, kui kodus peamiselt venekeelt kõnelejate seas on see tervelt 76,2% siis eestikeelsete isikute seas 60,3%. Kodus eestikeelt kõnelejate seas on tervelt 21,7% neid, kes määraks karistuseks ühiskondliku töö, venekeelsete isikut seas toetab ühiskondlikku tööd vaid 11,2%. Seega näeme, et kodus peamiselt venekeelt kõnelevad isikud on oluliselt rohkem orienteeritud just vanglakaristusele. Väidet toetab ka korrelatsioonianalüüsi tulemus, mis näitab statistiliselt olulise seose olemasolu ($r=0.133$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel). Siinkohal on tulemused autorile ootuspäraselt sarnased võrdlusele eesti kodakondsusega elanike ja mitte eesti kodakondsusega elanike vahel. Teatavasti moodustavad eesti kodakondsust mitte omavatest elanikest valdava enamuse just venekeelt kõnelevad isikud, mistõttu oli oodata ka sarnaseid tulemusi (vt. Joonis 23.).

Joonis 23. Kodus kasutatava keele mõju elanike arvamusel, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest

Vangistuse pikkust analüüsid näeme samuti olulisi erinevusi eestikeelsete ja venekeelsete elanike hoiakute vahel. Mõlemas grupis on küll kõige enam valitud sissemurdjale karistuseks umbes üks aasta, seda 26,5% eestikeelsete ja 27% venekeelsete isikute seas, kuid nagu

kodakondsuse puhul on ka siin oluline vahe pigem lühiajalist ja pigem pikemaajalise karistuste pooldajate seas. Kodus peamiselt eestikeelt kõnelevatest isikutest 29,2% määraks antud juhul isikule alla aastase vangistuse, nelja aastast või pikemat vangistust pooldab 15,1%. Kodus pigem venekeelt kõnelejate seas vaid 8,7% määraks teistkordse sissemurdmise eest alla aastase vangistuse ning tervelt 33,2% määraks nelja aastase või pikema vangistuse (vt. Joonis 24.).

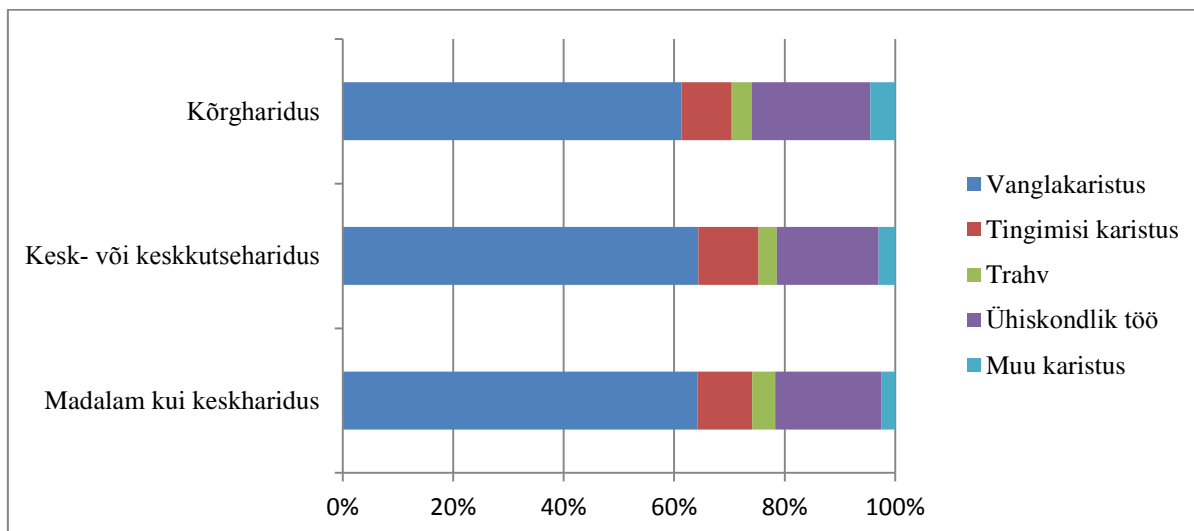
Joonis 24. Kodus kasutatava keele mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega näeme, et venekeelne elanikkond on tunduvalt rangemate karistuslike hoiakutega, pooldades enam vanglakaristust ning just pikemaajalist vangistust, kui eestikeelsete isikute seas on olulisel kohal ka ühiskondliku töö kasutamine karistusena ja vanglakaristuse puhul eelistatakse pigem lühemaajalist vangistust.

2.3.2.5. Haridus

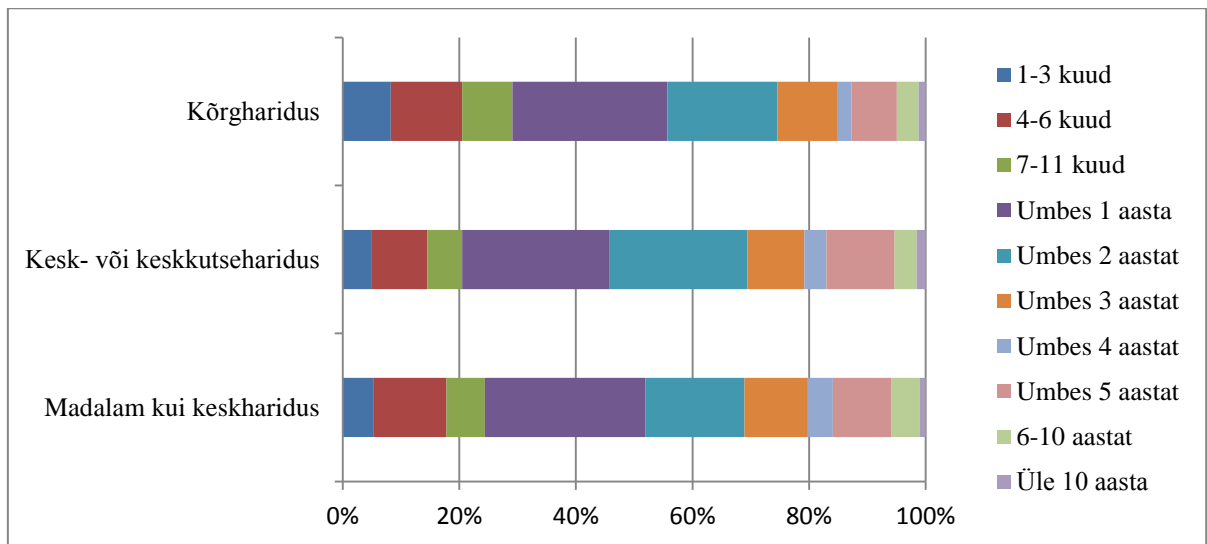
Võrreldes erineva haritustasemega isikute arvamusi, millise karistuse peaks saama isik teistkordse sissemurdmise eest on valdav seisukoht, et õiglane karistus on vanglakaristus. Vanglakaristust pooldab 64,2% madalama kui keskkaridusega haridusega isikutest, 64,4% kesk- või keskkutseharidusega isikutest ning 61,3% kõrgharidusega isikutest. Teisena pooldatakse ühiskondlikku tööd, mille toetajaid on kõige rohkem kõrgharidusega isikute seas 21,5%, kuid mitte palju vähem 19,2% alla keskkaridusega isikute seas ja 18,4% kesk- ja keskkutseharidusega isikute seas (vt. Joonis 25.).

Korrelatsioonianalüüs statistiliselt olulist seost haridustaseme ja vanglakaristuse eelistuse vahel ei näidanud (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Joonis 25. Haridustaseme mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissevõtmise eest

Vangistuse pooldajate seas on enim arvatud, et teistkordse sissevõtmise eest oleks sobiv vangistuse pikkus umbes 1 aasta. Sellisel arvamusel on 27,5% keskharidusest madalama haridustasemega isikutest, 26,6% kõrgharidusega isikutest ja 25,2% kesk- ja keskkutseharidusega isikutest. Kui vaadata hoiakuid alla aastase vangistuse suhtes näeme, et seda pooldavad rohkem kõrgharidusega isikud, nimelt 29,1% kõrgharidusega isikutest peab sobivaks alla aastast vangistust, seevastu nelja aastast või pikemat vangistust pooldab neist vaid 15,2%. Kesk- ja keskkutseharidusega isikutest pooldab alla aastast vangistust 20,5%, mis on pea 9% vähem kui kõrgharidusega isikute seas, nelja aastast või pikemat vangistust pooldab keskharidusega isikutest 20,8%. Seega pea sama palju kui oli neid, kes keskharidusega isikutest pooldas alla aastast vangistust. Keskharidusest madalama haridustasemega isikutest peab alla aastast vangistust sobivaks 24% ja nelja aastast või pikemat vangistust 20,2% (vt. Joonis 26.).

Joonis 26. Haridustaseme mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega näeme, et suures osas isikute karistuslikud hoiakud antud juhtumi juures haridustasemeti ei erine. Välja võib tuua selle, et kõrgharidusega isikud pooldavad sissetungijale mõnevõrra rohkem lühemaajalist vangistust.

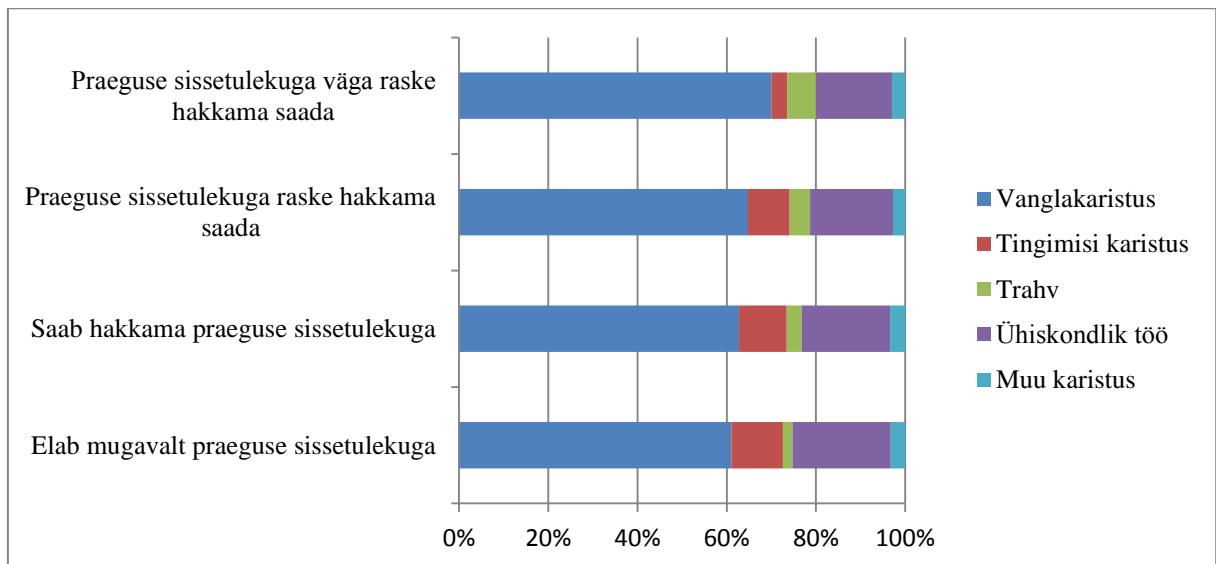
2.3.2.6. Majanduslik kindlustatus ja elukoht

Elanikest, kes praeguse sissetulekuga mugavalt elavad 61,1% määraks näidis juhtumis toodud kurjategijale vanglakaristuse, 22,1% ühiskondliku töö, 11,6% määraks tingimisi karistuse, 3,2% muu karistuse ja 2,1% trahvi.

Elanikest, kes saavad praeguse sissetuleku juures hakkama pooldab vangistust 62,8%, ühiskondlikku tööd 19,8%, tingimisi karistust 10,7% ja nii trahvi kui muud karistust võrdselt 3,4%.

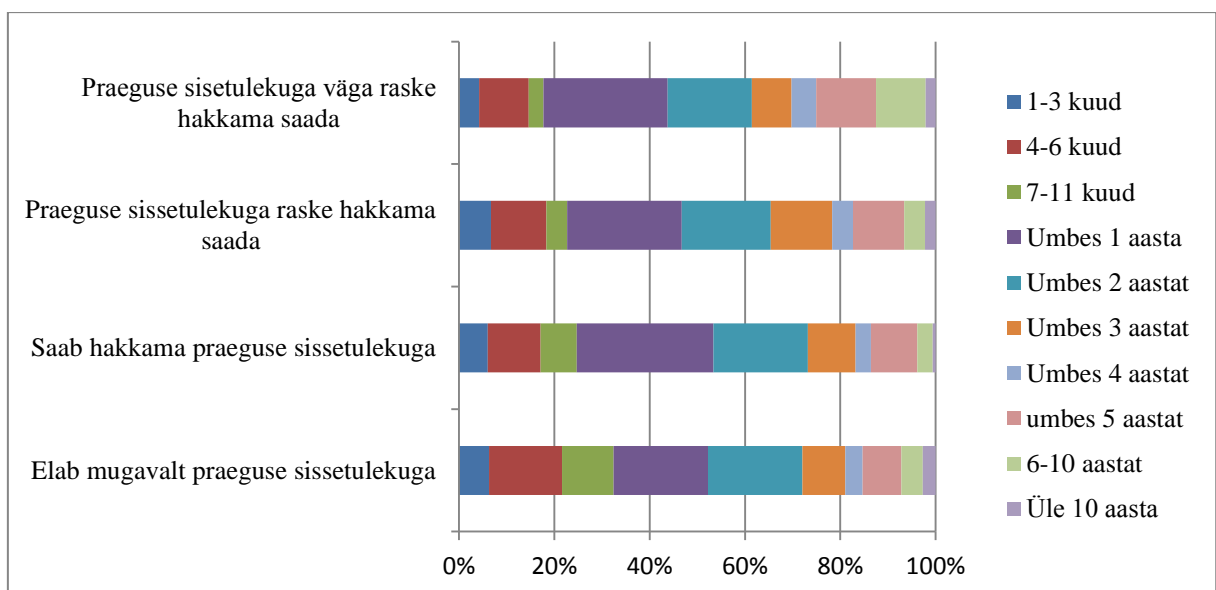
Elanikest, kellel on praeguse sissetulekuga raske hakkama saada määraks sissemurdmise eest vangistuse 64,8%, ühiskondliku töö 18,6%, tingimisi karistuse 9,3%, trahvi 4,6% ja muu karistuse 2,7%.

Elanikest, kellel on praegu sissetulekuga väga raske hakkama saada, pidas 70% õigeks karistuseks vangistust, 17,1% ühiskondlikku tööd, 6,4% trahvi, 3,6% tingimisi karistust ja 2,9% muud karistust (vt. Joonis 27.).

Joonis 27. Majandusliku kindlustatuse mõju elanike arvamusele, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissetulekuga eest

Analüüsid, seda kui pikka vangistust elanikud piisavaks peavad näeme, et olenemata majanduslikust olukorrast on elanikud seda meelt, et piisav on ühe-kahe aastane vangistus. Kui võrdleme kõige paremal majanduslikult järjel olevaid isikuid kõige kehvemas seisus olevatega, siis näeme, et alla aastast vangistust pooldab pea 32% väga heal järjel olevatest elanikest. Samas elanikest, kellel on sissetulekuga väga raske hakkama saada, pooldab alla aastast vangistust vaid 17,7%. Nelja ja enam aastast vangistust peab õigeks 18,9% kõige rikkamatest ja 30,2% kõige vaesematest (vt. Joonis 28.).

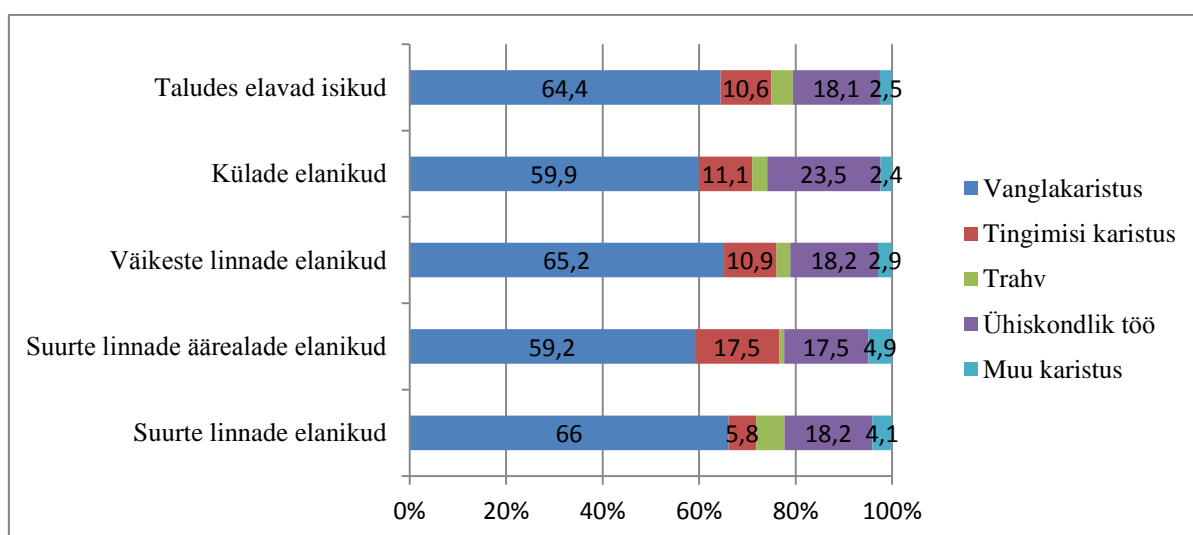

Joonis 28. Majandusliku kindlustatuse mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

Seega nähtub tulemustest, et mida parem on elanike majanduslik olukord, seda leebemad on nende karistuslikud hoiakud, eelistades antud kaasuse puhul pigem lühemaajalist vangistust.

Korrelatsioonianalüüs statistiliselt olulist seost majandusliku kindlustatuse ja vangistuse eelistuse vahel ei näidanud (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Võrreldes erinevates asulatüüpides elavate isikute arvamus, millise karistuse peaks saama 25 aastane mees teistkordse sissemurdmise eest on näha, et sõltumata asulatüübist määraks suurem osa elanikest antud juhul vanglakaristuse, millele järgneb ühiskondlik töö. Vangistuse määraks 66% suurte linnade elanikest, 65,2% väikeste linnade elanikest, 64,4% isikutest, kes elavad taludes, 59,9% külates elajates ning 59,2% isikutest, kes elavad suurte linnade äärealadel. Ühiskondlikku tööd pooldab karistusena 23,5% külate elanikest, 18,2 % suurte ja väikeste linnade elanikest, 18,1% isikutest, kes elavad talus ja 17,5% isikutest, kes elavad suurte linnade ääres (vt. Joonis 29.).

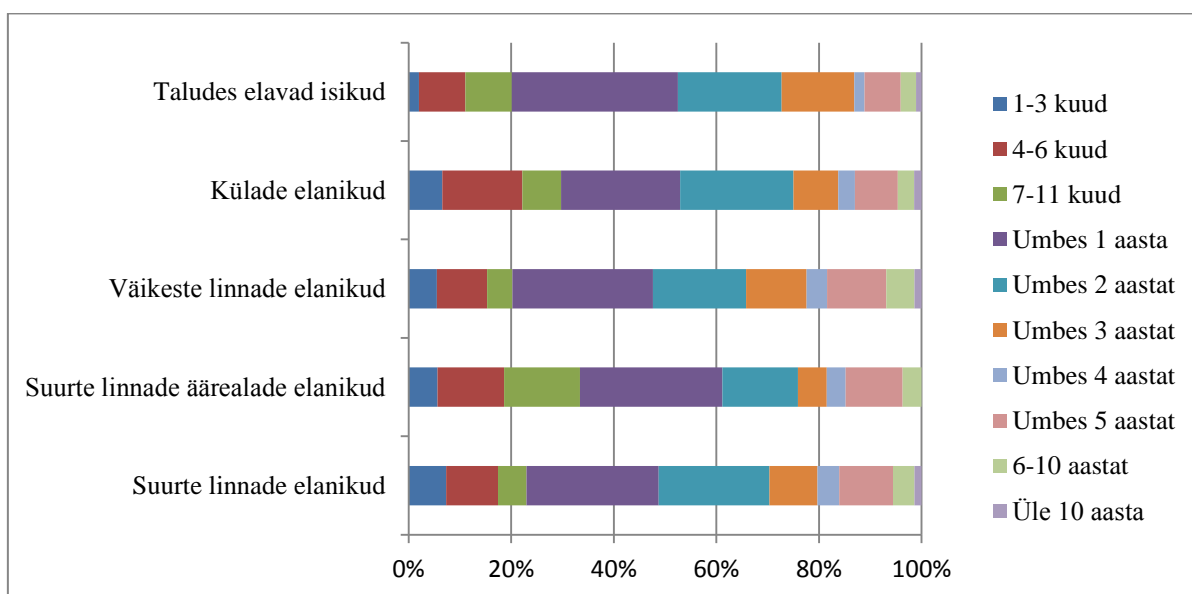
Joonis 29. Elukohatüübi mõju elanike arvamusel, milline karistus tuleks määrata 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest

Nagu näha on kõige suurem osakaal vangistuse pooldajaid linnades, kõige väiksem aga suurlinnade äärealadel elavate inimeste seas. Ühiskondliku töö kasutamist pooldatakse kõige rohkem aga külates, kus on kõige vähem ka vangistuse pooldajaid.

Korrelatsioonianalüüsi tulemusena ilmnes statistiliselt oluline aga väga nõrk seos elukoha ja vangistuse eelistamise vahel ($r=0.046$, $p<0.054$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Nende isikute seas, kes pooldavad antud juhul vanglakaristuse määramist on näha, et kõige rohkem peetakse sobivaks umbes aasta või umbes kahe aasta pikkust vangistust. Kui

võrdleme erinevate asulatüüpide elanike seisukohti, siis on näha, et taludes elavad isikud pooldavad selgelt enam 1-3 aastast vangistust. Alla aastase vangistuse määraks nendest 19,3% ja nelja aastase või pikema vangistuse 12,6%. Kõige rohkem neid, kes määraksid antud juhulalla aastase karistuse on suurte linnade ääres elavate isikute seas, tervelt 33,4%, üle nelja aastase vangistuse määraks 18,5%. Pigem lühiajalisemat vangistust eelistavad ka küldes elavad inimesed, kellest 31,3% määraks vangistuse, mille pikkus oleks alla aasta. Pikema kui nelja aastase vangistuse määraks küldes elavatest isikutest 17,1%. Sarnased hoiakud on nii suurtes kui väikestes linnades elavatel isikutel, kellest natuke üle 20% määraks vanglakaristuse pikkusega alla aasta ja peaaegu samasugune hulk pikkusega neli või rohkem aastat (vt. Joonis 30.).

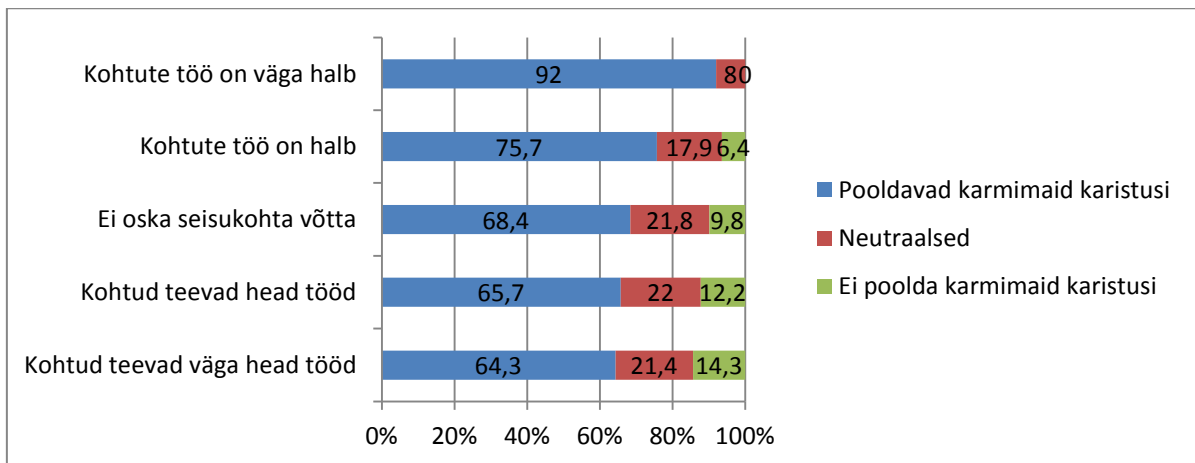

Joonis 30. Elukohta mõju sobivaks karistuseks vangistust pidanud isikute arvamusele vangistuse pikkuse osas

2.3.3. Karistuslike hoiakute seos usaldusega kohtute vastu

Käesoleva magistr töö üheks eesmärgiks on analüüsida, kas on olemas seos karistuslike hoiakute ja isikute usalduse vahel, mida nad tunnevad õigussüsteemi suhtes. Magistr töö autor on töö üheks hüpoteesiks seadnud, et isikute karistuslikud hoiakud sõltuvad nende usaldusest kohtute töö vastu.

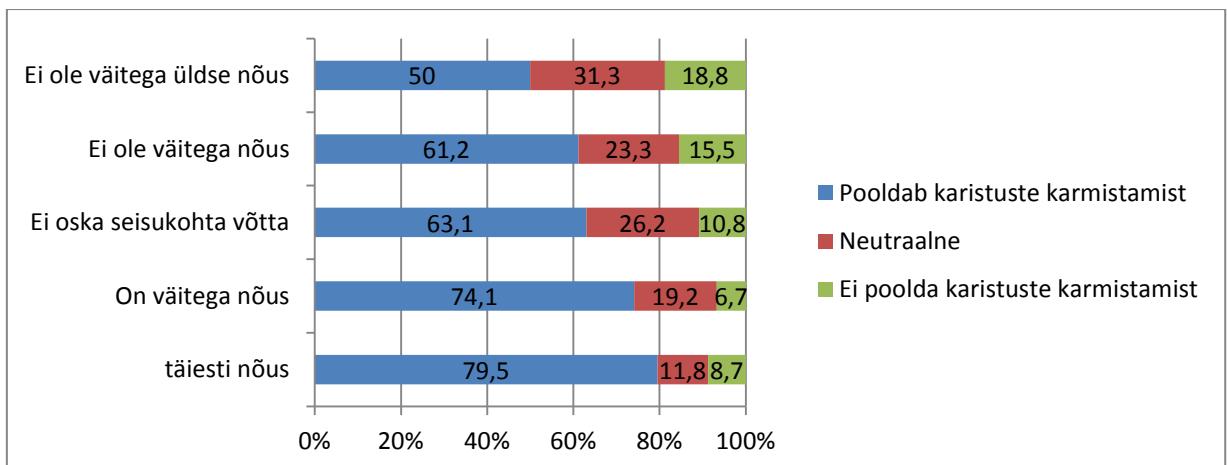
ESS-i raames paluti elanikel anda hinnang, kas kohtud Eestis teevad oma tööd hästi või halvasti. Vastamisel oli võimalik valida viie variandi seast: kohtud teevad väga head tööd, head tööd, ei head ega halba tööd, halba tööd ja väga halba tööd.

Joonis 31. Elanike hinnang kohtute tööle ja selle sõltuvus karistuslikest hoiakutest

Tulemustest on näha, et valdav hulk elanikest, kes arvavad, et kohtud ei tule neile seatud ülesannetega toime ja teevad oma tööd väga halvasti on isikud, kes pooldavad karistuste karmistamist. Korrelatsioonianalüüsi tulemusena ilmnes statistiliselt oluline, kuid nõrk seos kahe muutuja vahel ($r=-0.085$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

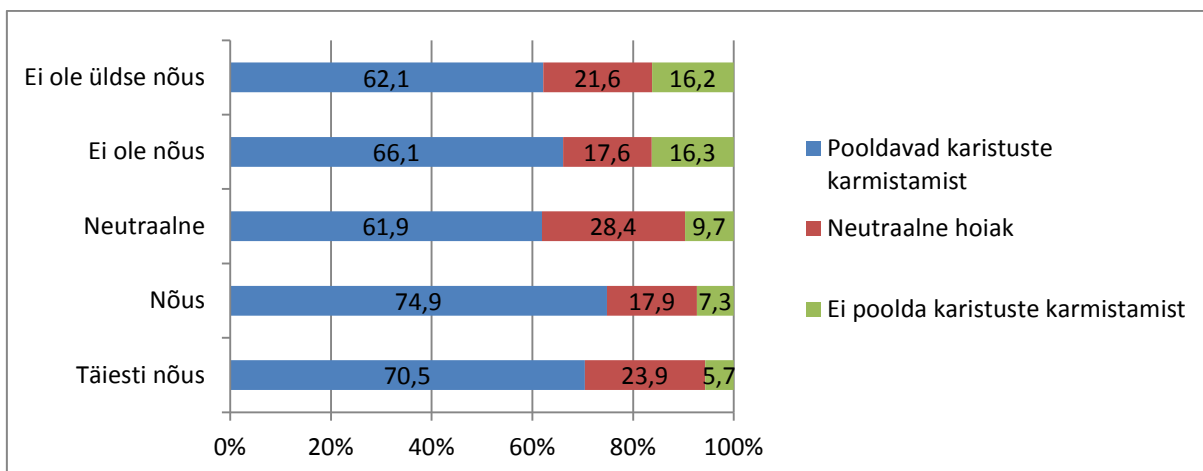
Küsimus, mis samuti annab võimaluse hinnata isikute usaldust kohtute suhtes, palus isikute hinnangut väitele, et kohtud kaitsevad üldiselt rikkaste ja võimukate huvisid tavainimese omadest rohkem.

Joonis 32. Elanike hinnang sellele, kas kohtud kaitsevad rohkem rikkaid ja võimukaid ning hinnangu seotus karistuslike hoiakutega

Vastustest on näha, et valdav osa elanikest, kes nõustub väitega, et kohtud kaitsevad rohkem rikkaste ja võimukate huvisid pooldab ka karmimaid karistusi. Korrelatsioonianalüüsi tulemusena ilmnes statistiliselt oluline seos tegurite vahel ($r=0.20$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Küsimus, mis palus elanikel hinnata kohtute poliitilist sõltumatust kõlas, kui sageli kohtute otsused ja tegevus on ülemäära mõjutatud erakondade ja poliitikute survest. Vastuse variante oli viis: olen täiesti nõus, olen nõus, ei ole nõus ega vastu, ei ole nõus ja ei ole üldse nõus.

Joonis 33. Elanike hinnang sellele, kas kohtud on poliitiliselt sõltumatud ning hinnangu seotus karistuslike hoiakutega

Vastustest nähtub, et nende seas, kes usuvad, et kohtud sõltuvad poliitilisest survest on rohkem isikuid, kes pooldavad ka karmimaid karistusi. Korrelatsioonianalüüsist ilmnes statistiliselt oluline seos ($r=0.139$, $p<0.001$) (vt. Lisa 1. Korrelatsioonitabel).

Analüüsitud vastustest nähtub, et isikute karistuslikud hoiakud ja nende usaldus kohtutesse on omavahel seotud. Käesoleva töö autor usub, et see tõestab, et karistuslikud hoiakud on samuti seotud isikute väärtustega. Isikud, kes usaldavad kohtuid usaldavad ka kohtute määratud karistusi, ega leia, et need peaksid olema karmimad. Samas kui isikud, kes arvavad, et kohtud kaitsevad pigem rikaste huve, on sõltuvad poliitikute survest ja üle üldiselt ei tule oma tööga toime, ei usalda ka kohtu poolt määratavaid karistusi ning peavad neid liiga leebeteks. Sellest võime teha järelduse, et varasemast analüüsist nähtunud tulemused, et elanikud soovivad näha rangemaid karistusi annab märku, et elanikud ei ole rahul kohtute tööga.

2.3.4. Järeldused

Magistritöö peamine hüpotees on, et isikud pooldavad pigem karmimaid karistusi. Autor analüüsis käesolevas peatükis üheksa teguri, milleks olid kuritegevushirm, eelnevad kogemused, sugu, vanus, kodakondsus, kodune keel, haridus, majanduslik kindlustatus ja elukoht. Töö kirjutamist alustades, eeldas autor, et need võiksid olla tegurid, mis elanike karistuslike hoiakuid mõjutavad. Magistritöö peamine eesmärk ongi analüüsida ESS'i tulemuste põhjal, millist mõju nimetatud tegurid karistuslikele hoiakutele avaldavad.

Tulemustest selgus, et üldised hoiakud eesti elanike seas on karmimaid karistusi pooldavad. Seega leidis töö kirjutamisel püstitatud hüpotees kinnitust. Ligi 66% elanikes oli nõus väitega, et seaduserikkujaid tuleks senisest palju karmimalt karistada. 25 aastasele mehele teistkordse sissevõtmise eest mõistaks pea 64% elanikest vanglakaristuse ning pea 50% sellest 64%-st leiab, et piisav vangistuse pikkus oleks 1-2 aastat. Seega näeme, et elanikud tunnistavad vajadust karmimate karistuste järele, lisaks peetakse vangistust pigem karmiks karistuseks ja suur hulk vangistuse pooldajaid annab märku elanike rangetest karistuslikest hoiakutest.

Tulemusi läbi erinevate, eelnevalt välja toodud tegurite analüüsides tuli välja, et mitte kõik analüüsitud teguritest ei avaldanud karistuslikele hoiakutele mõju. Siinkohal toob autor välja lühikese ülevaate saadud tulemustest.

Analüüsides isikute kuritegevushirmu mõju karistuslikele hoiakutele selgus, et see on üks karistuslike hoiakuid enim mõjutanud teguritest. Kuritegevushirmu tundvate isikute seas oli ligi 10% rohkem neid, kes tunnevad vajadust karmimate karistuste järele ja ligi 7% vähem neid, kes nii ei arvanud, kui kuritegevushirmu mittetundvate isikute seas. Seda, et kuritegevushirm on üks teguritest, mis omab olulist mõju karistuslikele hoiakutele eeldas autor juba varem läbi töötatud materjalide põhjal, kust ilmnes, et enamus välisriikides tehtud uuringutes on täheldatud kuritegevushirmu mõju karistuslikele hoiakutele. Seega sai see ka käesolevas uuringus kinnitust.

Tulemuste analüüsimise tulemisena selgus, et eelnevad kogemused isikute karistuslike hoiakuid ei mõjutanud. Kuigi käesoleva töö autor arvas, et varem ohvriks langenud isikute karistuslikud hoiakud võiksid olla karmimad kui isikutel, kes kuriteo ohvriks langenud pole, oli välisriikides läbi viidud uuringute põhjal siiski võimalik saadud tulemusi eeldada.

Teine tegur, mis käesoleva uuringu põhjal karistuslikele hoiakutele mõju ei avaldanud oli isiku sugu. Töö autor oleks arvanud, et hoiakud meeste ja naiste vahel siiski mõnevõrra erinevad. Teistes riikides tehtud uuringuid analüüsides oli näha, et kuigi üldjuhul olid tulemused kinnitanud naiste ja meeste hoiakute sarnasus, olid uuringute tulemused kohati ka väga erinevad.

Analüüsides erinevas vanuses elanike vastuseid tuli välja, et mida vanemate isikutega tegu oli, seda enam oli nende seas isikuid, kes soovisid karmimaid karistusi. Kui võrrelda näiteks üle 70 aastaste isikute ja kuni 29 aastaste isikute vastuseid näeme, et vanemas vanuserühmas on pea 20% rohkem neid, kes arvavad, et karistused peaks olema karmimad. Vanglakaristust

pidas piisavaks ligi 10% rohkem kõige vanemast vanusegrupist kui kõige nooremate seas. Seega leidis kinnitust autori eeldus, et vanus on tegur, mis karistuslikke hoiakuid mõjutab.

Vaadates erinevate kodakondsustega isikute hoiakuid selgus, et esimese küsimuse juures, kus paluti hinnata seda, kas karistused peaksid olema karmima, olid vastused suhteliselt sarnased, eesti kodakondsust mitte omavatest isikutestoli vaid 3% rohkem neid, kes karmimaid karistusi soovisid. Samas teise küsimuse juures, oli näha, et eesti kodakondsust mitte omavate elanike seas oli üle 15% rohkem neid, kes soovisid karistuseks vangistust. Seega võib öelda, et eesti kodakondsusega isikute ja Eestis elavate mittekodanike hoiakud karistuste suhtes on mõnevõrra erinevad.

Eesti- ja venekeelsete elanike võrdlusest selgus, et esimese küsimuse vastuseid analüüsid oli näha, et eesikeelsetest elanikest oli ligi 8% rohkem neid, kes soovisid karmimaid karistusi. Kui vaadata, millist karistust eelistati, siis venekeelsete elanike seas oli ligi 15% enam neid, kes eelistasid vanglakaristust, lisaks sellele oli nende poolt eelistatud vangistuse keskmine pikkus pikem kui eestikeelsete elanike seas. Seega näeme, et kui esimese küsimuse juures on eestikeelsete elanike hoiakud karmimad siis teise küsimuse juures on seda hoopis venekeelsete hoiakud.

Tulemustest selgus, et haridustase on tegur, mis mõjutab karistuslikke hoiakuid. Hoiakud keskharidusega isikute ja keskharidusest madalama haridusega isikute seas olid suhteliselt sarnased, erinevus kõrgharidusega isikutest oli aga küllaltki suur. Kõrgharidusega isikute seas oli pea 13% vähem isikuid, kes arvavad, et karistused peaksid olema karmimad, samuti oli nende seas mõnevõrra vähem vanglakaristuse pooldajaid. Tulemused olid autorile ootuspärased, sest teistes riikides korraldatud uuringute analüüsimise tulemusel võis seda eeldada.

Majandusliku kindlustatuse mõju karistuslikele hoiakutele uurides selgus, et mida paremaks peavad isikud oma majanduslikku olukorda, seda leebemad olid nende karistuslikud hoiakud. Tulemustest selgus, et elanikest, kes peavad oma majanduslikku olukorda väga raskeks oli üle 10% rohkem neid, kes tunnevad vajadust karmimate karistuste järele, ka vangistuse pooldajaid oli nende seas pea 10% rohkem. Seega on tulemuste põhjal võimalik väita, et majanduslik olukord mõjutab isikute karistuslikke hoiakuid.

Viimase tegurina analüüsis autor elukohatüübi mõju elanike karistuslikele hoiakutele. Vastustest selgus, et seniste karistuste karmistamist pooldavad kõige enam taludes ja suurte linnade äärealadel elavad isikud, kõige vähem aga suurtes linnades elavad isikud, kellest ligi

5% vähem nii arvas. Teistest mõnevõrra vähem pooldasid vangistust karistusena teistkordse sissemurdmise eest külade elanikud ja suurte linnade äärealadel elavad isikud. Seega erinevates asulatüüpides elavate isikute karistuslikud hoiakud mõnevõrra erinevad, kõige leebemate hoiakutega asulatüübina võiks välja tuua suurte linnade äärealades elavad isikud.

Analüüsid karistuslike hoiakute seoseid usaldusega kohtute vastu nähtus tulemustest, et karistuslikud hoiakud olid mõjutatud, sellest kui palju isik kohtuid usaldas. Vaadates isikuid, kes hindasid kohtute tööd väga halvaks või halvaks oli näha, et valdava osa nendest moodustasid isikud, kes pooldasid karmimaid karistusi. Karmimate karistuste pooldajaid moodustasid ka pea 80% isikutest, kes on täiesti nõus, et kohtud kaitsevad enam rikaste ja võimukate huve. Samuti moodustavad nad suure osa isikutest, kes usuvad, et kohtud pole poliitiliselt sõltumatud. Saadud tulemuste põhjal saab järeldada, et isikute karistuslikud hoiakud on seotud nende usaldusega kohtute töö suhtes. Magistritöö autor usub, et neid tulemusi võib vaadata, mitte ainult kohtu kontekstis vaid kogu õigussüsteemi valguses. Seega leidis kinnitust autori püstitatud hüpoteesi, et karistuslikud hoiakud sõltuvad isikute usaldusest kohtute töö vastu.

Üks huvitav tähelepanek, mida magistritöö autor tulemusi analüüsid tegi oli muster, mis kujunes välja küsimuse juures, kus paluti elanikel, kes valisid näidiskaasuse kurjategijale karistuseks vangistuse, täpsustada vangistuse pikkust. Nimelt pani autorit imestama, et pea igas graafikus eristub teistest pikemaajalistest vangistustest selgelt variant umbes 5 aastat. Igas graafikus on näha, et varianti umbes 5 aastat eelistati variantidele umbes 4 aastat, umbes 6 aastat ja 6-10 aastat. Vaadates elanike hulka, kes valis karistuseks just 5 aastat on näha, et neid oli nii mõnelgi juhul üle kahe korra rohkem, kui isikuid, kes valisid muu pikemaajalise vangistuse. Käesoleva töö autor usub, et põhjusi, miks igas graafikus variant 5 aastat nii selgelt eristub tuleb otsida psühholoogiast.

Üldistest tähelepanekutest uuringu kohta tooks autor välja selle, et ankeedis, kus paluti elanikel valida karistus 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest, variandi juures muu karistus oleks võinud olla koht, kus isikud oleksid saanud täpsustada, mida nad muu karistuse all mõtleavad. Elanike hulk, kes nimetatud variandi valis, polnud küll suur, kuid autor leiab siiski, et väga huvitav oleks teada, milliseid karistusi need isikud kõnealuse juhtumi puhul oleksid määranud. Lisaks usub autor, et nii mõnigi valis selle variandi ainult selleks, et nii öelda linnuke kirja saada. Autor on seisukohal, et kui variandi juures muu karistuse oleks palutud seda ka täpsustada, oleksid elanikud rohkem oma vastuse rohkem läbi mõelnud ja kindlasti nii mõnelgi juhul valinud välja pakutud alternatiivide seast teise variandi.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö analüüsis Eesti elanike karistuslikke hoiakuid. Autor usub, et elanike hoiakute analüüsimine ja mis veel olulisem ka nendega arvestamine on kriminaalpoliitika kujundamise üks olulisemaid pidepunkte. Kriminaalpoliitika efektiivsus sõltub paljuski sellest, kuidas isikud seatud väärtusi omaks võtavad ning neid järgivad.

Magistritöö esimeses peatükis tutvustas autor nn õigussüsteemi õigluse teooriat, mille üks keskseid seisukohti on, et selleks, et isikud seadusi järgiksid ning institutsioonide nagu kohus või politsei korraldusi täidaksid, peavad nende väärushinnangud ühtima. Kui kriminaalpoliitika on kujundatud vastavalt riigi elanike väärtustele, siis on see efektiivne ja toimiv. Põhiliselt Ameerikas läbi viidud uuringud on näidanud, et hoolimata isikute taustast, nende soost, vanusest, rassist, elukohast, on ühe ühiskonna liikmetel ühtsed arusaamad õiglusest. Seega tuleb ka käsitletud teooriast välja, et kõige alus on teada saada elanike hoiakud.

Õigussüsteemi õigluse teooria esindajad on tuvastanud, et elanike hoiakud õigussüsteemile on otseselt sõltuvad sellest, kas isikud tajuvad süsteemi õiglasena. Õigus peaks alati püüdlema võimalikult õiglase tulemuseni ning mitmete uuringutega on kindlaks tehtud, et just seda õiglust ootavadki inimesed süsteemilt kõige rohkem. Uuringud näitavad, et lisaks sellele, et õiglane menetlus peaks tagama õiglase tulemuse, hindavad elanikud õiglast menetlust hoopis rohkem ka seetõttu, et tunnevad ennast nii rohkem väärtustatuna. Õiglane kohtlemine annab neile just kui kõrgema ühiskondliku positsiooni. Tyler on kindlaks teinud neli põhilist kriteeriumit, mis on isikute hinnangul kõige suurema kaaluga kui otsustatakse protsessi õigluse üle. Üks kõige olulisem on isiku võimalus endaga seotus menetluses kaasa rääkida, mis näitab isikutele otseselt, et nende arvamus asjast omab tähtsust, oluliseks peetakse ka menetleja neutraalsust ja usaldusväarsust ning seda, et neid menetluse käigus lugupidavalt koheldakse.

Isikute karistuslikke hoiakuid uurides võime lähtudes Tyler'i teooriast saadud tulemusi üldistada ka terve õigussüsteemi kontekstis. Kui õigussüsteemi õigluse teooriast tuleneb, et isikud järgivad süsteemi siis, kui nende väärtused on samad kui süsteemi väärtused, võib sellest järeldada, et isikud on süsteemi poolt määratavate karistustega rahul ning peavad neid õiglasteks ja piisavateks juhul, kui nad on rahul kehtiva õigussüsteemiga. Seega võime teha järelduse, et kui isikud pole rahul määratavate karistustega ning peavad neid liiga leebeks, pole nad rahul ka süsteemi kui tervikuga.

Käesolevas töös analüüsis autor Euroopa Sotsiaaluuringu põhjal eesti elanike karistuslike hoiakuid. Vaatluse all oli üheksa tegurit, mille mõju karistuslike hoiakute kujundamisele autor analüüsis. Nendeks olid kuritegevushirm, eelnevad kogemused, sugu, vanus, kodakondsus, kodune keel, haridus, majanduslik kindlustatus ja elukoht. Autor analüüsis vastuseid kahele küsimusele. Esiteks, kas elanikud arvavad, et seaduserikkujaid tuleks senisest karmimalt karistada ning teiseks, millise karistuse määraksid eesti elanikud 25 aastasele mehele teistkordse sissemurdmise eest. Tulemustest selgus, et osad tegurid tõesti omavad mõju karistuslike hoiakute kujundamisel ja osad tegurid mitte.

Tegurid, mis vastavalt saadud tulemustele karistuslike hoiakuid enam mõjutavad on kuritegevushirm, vanus, majanduslik kindlustatus ja haridustase. Teistest vähem võis näha teatud erinevusi ka võrdluses kodakondsuse, koduse keeleja elukohtade vahel. Autor jõudis järeldusele, et karistuslike hoiakuid ei mõjutanud eelnevad kogemused ning sugu. Analüüsides Eesti elanike karistuslike hoiakuid uuris autor ka välisriikides läbi viidud uuringute tulemusi ning võib öelda, et tulemused Eestis tulid sarnased teistes riikides läbi viidud uuringutega.

Vaadates eesti elanike üldist tulemust näeme, et pigem ei ole isikud karistustega rahul ja peavad neid liiga leebeteks. Ka tegureid ükshaaval vaadates näeme, et kus rohkem, kus vähem, aga enam pooldaks karistuste karmistamist. Kõige enam neid, kes nõustusid väitega, et seaduserikkujaid peaks senisest tunduvalt karmimalt karistama oli üle 70 aastaste elanike seas, kus väitega nõustus tervelt 79,9%. Kõige madalam oli toetus protsent elanike seas, kes peavad oma majanduslikku olukorda väga heaks, nendest pooldas väidet 57,6%. Vaadates seda, kui paljud vastasid, et nad pole nõus, et karistused peaksid karmimad olema, siis tervelt 16,1% venekeelsetest elanikest arvas, et karistused ei peaks karmimad olema, samas kui vaid 3,7% üle 70 aastastest elanikest jagas seda arvamust.

Küsimuses, kus paluti määrata karistus sissemurdmise eest oli eelistatuim karistus vangistus, mida peetakse pigem karmiks karistuseks, sellele järgnes ühiskondlik töö. Vangistuse pooldajaid oli kõige rohkem, tervelt 76,7% Eestis elavate, kuid eesti kodakondsust mitte omavate isikute seas, kõige vähem aga nende seas, kes tunnevad ennast pimedal ajal kodukandis jalutades turvaliselt 56,1%. Ühiskondliku töö pooldajaid oli võrdselt 23,5% nii külades elavate isikute kui end pimedal ajal kodukohas turvaliselt tundvate isikute seas. Kõige vähem pidasid ühiskondlikku tööd sobivaks karistuseks eesti kodakondsust mitte omavad elanikud, kellest vaid 9,7% valis karistuseks ühiskondlik töö.

Tulemustest tegi autor järelduse, et eesti elanikud ei ole rahul hetkel määratavate karistustega ja ootavad seaduserikkujate tunduvalt karmimat karistamist. Kui tulemusi käsitletud teooria kontekstis üldistada, saame teha järelduse, et elanikud pole rahul ka kehtiva õigussüsteemiga üldiselt.

Seega sai Euroopa Sotsiaaluuringust saadud andmete analüüsi tulemusel kinnitust autori püstitatud hüpotees, et elanikud soovivad näha pigem karmimaid karistusi. Täidetud sai ka töö kirjutamisel seatud eesmärk analüüsida, millised valitud teguritest ning kui palju karistuslikele hoiakutele mõju avaldavad.

Kinnitust leidis ka teine püstitatud hüpotees, et isikute karistuslikud hoiakud sõltuvad nende usaldusest kohtute töö vastu. Autor analüüsis, kuidas mõjutavad isikute hinnangut kohtute poliitilisele sõltmatusele, väitele, et kohtud kaitsevad enam rikaste ja võimukate huve ning kohtute tööle üldiselt nende karistuslikud hoiakud. Tulemustest selgus, et isikud, kes pooldasid karistuste karmistamist, olid kohtute töö suhtes märgatavalt negatiivsemat meelestatud, kui need, kes ei pea vajalikuks karistuste karmistamist.

Lõpetuseks tooks autor välja omapoolsed mõtted, millele tuleks tähelepanu pöörata tulevikus eesti elanike karistuslike hoiakuid uurides.

Esiteks on autor seisukohal, et isikute karistuslike hoiakute uurimine peaks olema regulaarne, sest vaid sellisel juhul on võimalik jälgida elanike hoiakute muutumist ajas ning ka ühiskonnas toimuvate muutuste mõju karistuslikele hoiakutele. Sissejuhatuses tõi autor välja, et seni on Eestis elanike karistuslike hoiakuid analüüsitud eelkõige Rahvusvahelise Ohvriuuringu põhjal. Käesoleva töö autor on seisukohal, et Ohvriuuring annab küll teatud ülevaate isikute karistuslikest hoiakutest, kuid pole piisav. Nimetatud uuringus on karistuslike hoiakute uurimiseks vaid näidis kaasus, kus soovitakse teada, millise karistuse elanikud konkreetse kuriteo eest määraksid. Vanglakaristuse eelistamisel palutakse lisada ja vangistuse pikkus.

Magistritöö autor leiab, et sarnaselt näiteks BritishCrimeSurvy-ga võiks ka Eestis uurida elanike karistuslike hoiakuid erinevate kuritööde suhtes, sest nii oleks võimalik teha tunduvalt põhjalikumaid järeldusi elanike hoiakutest ning võrrelda neid näiteks isikuvastaste ja varavastaste kuritegude puhul.

Lisaks on oluline uurida ka elanike hinnangut määratavatele karistustele. Näiteks Euroopa Sotsiaaluuringus paluti isikutel anda hinnang väitele, et seaduserikkujaid tuleks senisest

tunduvalt karmimalt karistada. Autorile teadaolevalt oli see esimene uuring eesti elanike seas, kus sellist hinnangut küsiti. Samas on sellise küsimusega võimalik kõige otsesemalt kindlaks teha kuidas suhtuvad elanikud määratavatesse karistustesse.

Veel leiab autor, et üks tegur, mille mõju karistuslikele hoiakutele tasuks uurida on asjaolu, kas isikut ennast või tema lähisugulast on juba kriminaalkorras karistatud või kas ta on olnud vanglas. Autor usub, et varem kriminaalkorras karistatus võiks olla üks tegureid, mis oluliselt mõjutab isiku karistuslike hoiakuid.

Viimase tähelepanekuna toob autor välja selle, et oluline oleks uurida ka elanike teadlikkust reaalselt määratavatest karistustest ning sellest, kust elanikud saavad informatsiooni määratavate karistuste kohta. See aitaks analüüsida, mille põhjal elanike karistuslikud hoiakud kujunevad ning milline on meedia mõju hoiakute kujundamisel.

Punitive attitudes towards criminals

Summary

For the economic and social well-being it is necessary to have effective criminal justice policies. Criminal justice policy is effective only when people obey to it and because of that it is very important to analyze the overall attitudes in society, so that the government could take into account the opinion of the residents. One very important part of the criminal justice policy is the punishments. The aim of current thesis is to analyze the punitive attitudes of people.

The analysis of punitive attitudes is based on the information received in European Social Survey (ESS) 2010-2011 from Estonia. The ESS is a social survey that explains the interaction between Europe's changing institutions and the attitudes, beliefs and behaviour of its various residents. The fifth round of ESS had a special modul for analyzing trust in the police and courts. The ESS includes number of questions to study the punitive attitudes of respondents.

The thesis is focused on nine factors that the author believes could influence peoples opinion towards punishments, these are fear of crime, victimization, gender, age, citizenship, native language, education, economic well-being and the type of settlement. The aim of the thesis is to examine which of these factors has an influence to punitive attitudes. One hypothesis that the author has set is that people want the punishments to be stricter. The other hypothesis is that the punitive attitudes depend on how much people trust courts.

The first part of the thesis is theoretical and is focused on a theory called procedural justice. This theory is based on the idea that the key factor shaping public behavior is the fairness of the processes legal authorities use when dealing with members of the public. In chapter one the author introduces the procedural justice theory and the four factors what make a process fair in the eyes of the public. These factors are first the opportunity to state their case to legal authorities. This means people want to have a forum in which they can tell their story. Second, people react to signs that the authorities with whom they are dealing are neutral. Neutrality involves making decisions based upon consistently applied legal principles and the facts of the case rather than personal opinion and biases. Third, people are sensitive to whether they are treated with dignity and politeness and to whether their rights as citizens and as people are respected. Finally, people react favorably to the perception that the authorities are benevolent and caring and are sincerely trying to do what is best for the public.

In the first chapter the author also introduces how origin and previous experience impact people's trust in procedural fairness. It is considerable that the studies show that irrespective of the race, ethnicity or economic status of the person the concerns of procedural fairness are equally important to people regardless who they are.

In the second part of current thesis the author analyzes the punitive beliefs of Estonian residents. The ESS includes two questions that gave the author this opportunity. First was statement „People who break the law should be given much harsher sentences than they are these days.” The respondents had to say to what extent they agree or disagree with the statement above. Second was as sample case „take for instance the case of a 25 year old man who is found guilty of house burglary for the second time. Which one of the following sentences do you think he should receive?” The sentences listed were: prison sentence, suspended prison sentence, fine, community service, any other sentence. The respondents who chose prison sentence were asked which of the answers come closest to the length of time they think he should spend in prison? There were ten variants: 1-3 months, 4-6 months, 7-11 months, about 1 year, about 2 years, about 3 years, about 4 years, about 5 years, 6-10 years or more than 10 years.

The author analyzed the answers to the above mentioned questions and how the nine factors fear of crime, victimization, gender, age, citizenship, native language, education, economic well-being and the type of settlement influenced the attitudes.

The overall results show that the residents in Estonia want much harsher sentences for offenders, 66% of the resident's answer that offenders should be given much harsher sentences. 64% thinks that the 25 years old man should receive prison sentence. This result means that the hypothesis of the thesis that the residents want harder sentences was confirmed.

The answers showed that the fear of crime was one factor that influenced the punitive attitude the most. The author compared the attitudes of four groups of residents with different level of fear of crime: the ones who feel very safe walking alone in local area after dark, people who feel safe, people who feel unsafe alone in local area after dark and people who feel very unsafe. There was over 10% more people who thought that the punishments should be harsher among those residents who feel fear of crime than among the ones who do not feel fear of crime. These results are similar to the ones that are obtained in previous studies in other countries so the author thought that the results may come out like this.

The results show that the victimisation does not influence residents' punitive attitudes. The author compared the answers of respondents who have been victims of burglary or an assault within last 5 years and of those who have not been a victim of a crime in last 5 years. Although the results of previous studies in foreign countries show similar results it was a little bit of a surprise for the author, because the author thought that people who have been a victim of crime may have a bigger fear of crime that influences the punitive attitudes.

The other factor that did not influence the people's punitive attitudes was gender. The results show that the attitudes of men and women are the same. Results from previous surveys show different results. There have been results that show men more punitive than women, on the other hand there have been studies that show that in some particular crimes like rape, women are with more punitive attitudes. In most studies the results have showed like in current thesis that men and women share similar attitudes towards punishment.

One factor that definitely affects people's punitive attitudes is age. The author compared six age groups (15-29 years, 30-39 years, 40-49 years, 50-59 years, 60-69 years and more than 70 years). The older people get the harsher sentences they prefer. The results show that 20% more people from the oldest group think that the sentences need to be harder than from the youngest group. 10% of the oldest group prefers the prison sentence more than in the youngest group.

The author compared the attitudes of Estonian residents who have Estonian citizenship with the attitudes of the residents who do not have citizenship. The result is that the attitudes between these two groups of residents are different. The answers were quite the same for the first question, only 3% more of the residents who do not have Estonian citizenship think the punishments should be harder than the citizens. The answers to the second question showed that more than 15% more of the residents who do not have citizenship prefer prison sentence. From the answers it is possible to conclude that the residents who are not Estonian citizens have more punitive attitudes.

The author also compared the punitive attitudes of the Estonian residents whose native language is Estonian with the attitudes of residents whose native language is Russian. The results show that 8% more of people whose native language is Estonian think the punishments should be much harsher. While 15% more of the people whose native language is Russian prefer prison sentence.

Next factor that the author analyzed was the education. Author compared three different education levels. First was lower than secondary education, then secondary education and

higher education. The results show that the attitudes between the two lower levels did not differ a lot, but the higher education stood out with less punitive attitudes. There was more than 13% less of people with higher education who think that punishments should be harder than the two lower education groups think. The author assumed that the results might end up like that because the studies in other countries have got similar results.

Author compared the punitive attitudes of four groups of residents with different economic well-being. The first group thought that they live very well with present income, second group thinks that they live well, third that it is hard to manage with present income and fourth that it is very hard to manage with present income. The analysis shows that the less people are satisfied with their income the less satisfied they are with the punishments. Among people whose income is the smallest there is over 10% more those who think the sentences should be much harsher and who prefer the prison sentence. The author thinks we can conclude that the economic well-being is one factor that affects punitive attitudes.

The last factor that the author of the current thesis analyzed was the type of the settlement the residents live. The author compared five different types of settlements: a big city, outskirts of a big city, small city, country village and farm. The results show that there is a slight difference in attitudes of the residents of different domicile. The author found out that the people with less punitive attitudes live in outskirts of a big city.

It can be concluded that the three factors that have a biggest influence on people's punitive attitudes are fear of crime, age and education. Two factors that did not have any outstanding effects on punitive attitudes were gender and victimisation.

The author analyzed if punitive attitudes depend from people's trust in courts. The results show that there was a connection between how much people trust courts and how punitive they are. This means that the hypothesis got confirmed.

So far the punitive attitudes of Estonian residents are measured mainly by Crime Victimisation Survey. The author of current thesis is of the opinion that this is not enough. There should be a regular survey that analyzes people's punitive attitudes. For example in England and Wales the British Crime Survey has been an important source of information about attitudes to punishments since 1982. The author thinks also that the survey should include questions not only about one crime but it would be interesting to compare people's punitive attitudes to criminals who have committed crime against property and to criminals who have committed crime against person.

The other important observation the author made was that it would be necessary to analyze people's knowledge about the real sentences that court designates. Like the current study showed also the public opinion polls in the past have showed that individuals wanted harsher sentences for criminals, but many authors of these surveys are on the opinion that this is because people have no real knowledge about the sentences imposed by the court.

Finally the author would like to say that public opinion surveys are very important for making an effective criminal justice policie.

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Ainasaar, M., Markina, A., Ginter, J. (2011) Usk õigussüsteemi ja õiguskuulekas ühiskond. Tartu Ülikool, Tartu
2. Ahven, A., Kereme, H., Kruusement, A., jt. (2010) Kuritegevus Eestis 2010. Kriminaalpoliitika uuringud 15. Justiitsministeerium. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54601/KuritegevusEestis2010_web.pdf (02.04.2013)
3. Ahven, A., Kommel, K., Markina, A., Rannama, T., Salla, J. jt. (2010) Kuriteoohvrite Uuring 2009. Kriminaal poliitika uuringud 14. Justiitsministeerium. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52743/Kuriteoohvrite+uuring+2009.pdf> (02.04.2013)
4. Brame, R., Sherman, L.W., Bachman, R., Paternoster, R. (1997) Do fair procedures matter? The effect on procedural justice to spouse assault. Law & Society Review. Vol 31, no 1.
5. Burke, K., Leben, S. (2007-2008) Procedural fairness: A key ingredient in public satisfaction. The Journal of the American Judges Association, vol 44 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1245&context=ajacourtreview> (17.03.04.2013)
6. Falco, D.L. (2008) Assessing students' views towards punishment: A comparison of punitiveness among criminology and non-criminology students. Indiana University of Pennsylvania - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dspace.iup.edu/bitstream/handle/2069/120/Diana+Falco.pdf?sequence=1> (18.03.2013)
7. Gerber, M.M., Jackson, J. (2012) Authority and Punishment: On the Ideological Basis of Punitive Attitudes towards Criminals. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ssrn.com/abstract=1800481> (27.02.2013)
8. Gray, E., Jackson, J., Farrall, S. (2008) Researching everyday emotions: Towards a multi-disciplinary investigation of the fear of crime. – Arvutivõrgus kättesaadav: [http://eprints.lse.ac.uk/20944/1/Reassessing_the_fear_of_crime_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/20944/1/Reassessing_the_fear_of_crime_(LSERO).pdf)

9. Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Kuha, J. (2011) Developing European indicators of trust in justice. *European Journal of Criminology*. Vol 8, no 4.
10. Jackson, J., Hough, M., Bradford, B. (2011) Trust in Justice: Topline Results from Round 5. ESS Topline Results Series
11. Jackson, J., Hough, M., Farrall, S., Keijser, J., Aromaa, K. European Social Survey (2011) Round 5 Module on Trust in the Police & Courts–Final Question Design Template. London: Centre for Comparative Social Surveys: City University London
12. Mentovich, A., Tayler, T.R. (2010) Punishing collective entities. *Journal of Law and Policie*. Vol 19.
13. Payne, B.K., Ganey, R.R., Triplett, R.A., Danner, M. (2004) What drives punitive beliefs?: Demographic characteristics and justifications for sentencing. *Journal of Criminal Justice*. Vol 32.
14. Powell, J., Wahidin, A. (2007) Oldage and victims: A critical exegesis and an agenda for change. *Internet Journal of criminology*. - Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.internetjournalofcriminology.com/Powell_Wahidin_Old_Age.pdf
15. Roberts, J.V, Hough, M. (1998) Public attitudes towards sentencing in Britain. *Federal Sentencing Report*. Vol 10, no 5. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://heionline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/fedsen10&div=75&id=&page=> (03.03.2013)
16. Roberts, L.D., Indermaur, D. (2007) Predicting punitive attitudes in Australia. *Psychiatry, Psychology and Law*. Vol 14, no 1. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.crc.law.uwa.edu.au/_data/page/49993/PredictingPunitiveness2007.pdf (12.04.2013)
17. Rasinski, K., Tyler, T.R. (1991) Procedural justice, institutional legitimacy and the acceptance of unpopular U.S. supreme court decisions. *Law & Society Rewiev*. Vol 25. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/3053729?uid=3737920&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21102165086151> (03.03.2013)
18. Saar, J. (2007) *Kriminaalpsühholoogia*. Juura, Tallinn.
19. Sherman, L.W., Strang, H. (2003) Repairing the harm: Victims and restorative justice. *Utah Law Rewiev*. Vol. 15. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.restorativejustice.org/articlesdb/articles/3776> (03.03.2013)

20. Sunshine, J., Tyler, T.R. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *The Law and Society Review*. Vol 37, no 3.
21. Tyler, T.R. (1990). *Why people obey the law*. New Haven: Yale
22. Tyler, T.R., Hollander-Blumoff, R. (2011). Procedural Justice and the Rule of Law: Fostering Legitimacy in Alternative Dispute Resolution. *Journal of Dispute Resolution* Vol 1.
23. Tyler, T.R. (2007). Do Americans accept the rule of law? *De Paul Law Review*. Vol 56. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4029&context=fss_papers (12.03.2013)
24. Tyler, T.R. (2000). Multiculturalism and the willingness of citizens to defer to law and to legal authorities. *Law and Social Inquiry*. Vol 25, no 3.
25. Tyler, T.R., and Darley, J. (2000). Building a law-abiding society: Taking public views about morality and the legitimacy of legal authorities into account when formulating substantive law. *Hofstra Law Review*. Vol 28. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.hofstra.edu/PDF/law_lawrev_tyler.pdf (13.02.2013)
26. Tyler, T.R. (2009). Governing pluralistic societies. *Law and Contemporary Problems*. Vol 72.
27. Tyler, T.R. (2007) Procedural justice and the courts. *The Journal of the American Judges Association*. Vol 44. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1254&context=ajacourtreview> (24.01.2013)
28. Tyler, T.R. (1998). Public mistrust of the law: A political perspective. *University of Cincinnati Law Review*. Vol 66. – Arvutivõrgus kättesaadav: <https://litigation-essentials.lexisnexis.com/webcd/app?action=DocumentDisplay&crawlid=1&doctype=cite&docid=66+U.+Cin.+L.+Rev.+847&srctype=smi&srcid=3B15&key=282074127faaecebab0267a19ed347c7> (25.01.2013)
29. Tyler, T.R. (2005). Promoting employee policy adherence and rule following in work settings. *Brooklyn Law Review*. Vol 70. Arvutivõrgus kättesaadav: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3033/ (24.01.2013)

30. Tyler, T.R., and Boeckmann, R. (1997). Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Law and Society Review*. Vol 31.
31. Tyler, T.R. (1984) The influence of citizen satisfaction with police behavior upon public support for increases in police authority. *Law & Policy*. Vol. 6 No. 3.
32. Tyler, T.R. (2009). Legitimacy and criminal justice: The benefits of self-regulation. *Ohio State Journal of Criminal Law*. Vol 7. Arvutivõrgus kättesaadav: http://moritzlaw.osu.edu/osjcl/Articles/Volume7_1/Tyler-FinalPDF.pdf (12.03.2013)
33. Tyler, T.R. (1988). What is procedural justice: Criteria used by citizens to assess the fairness of legal procedures. *Law & Society Review*. Vol 22, no 1.
34. Tyler, T.R. (2003). Procedural justice, legitimacy and the effective rule of law. *Crime and Justice*. Vol 30.
35. Tyler, T.R. (2001). Trust and law abidingness: a proactive model of social regulation. Working paper no 16. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://regnet.anu.edu.au/sites/default/files/CTSI-WorkingPaper16-full.pdf> (05.04.2013)
36. Wynne, T. (2008) An investigation in to the fear of crime: Is there a link between fear of crime and the liklyhood of victimization? *Internet Journal of criminology*. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.internetjournalofcriminology.com/Wynne%20-%20Fear%20of%20Crime.pdf> (12.02.2013)

Kasutatud normatiivaktid

37. Karistusseadustik. – RT I, 2001, 61, 364... RT I, 20.12.2012, 13.

Kasutatud uuringud

38. European Social Survey (2010-2011) Round 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/> (19.04.2013)
39. 2011. Aasta rahva ja eluruumide loendus. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.stat.ee/rel2011> (15.04.2013)

Kasutatud interneti leheküljed

40. Tyler Lab in the Social Psychology Program at NYU. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.psych.nyu.edu/tyler/lab/> (05.02.2013)

Lisa 1. Korralatsiooni tabel

		Seaduserikkujaid tuleks senisest karmimalt karistada	Vangistuse eelistus
Spearman's rho	Seaduserikkujaid tuleks senisest karmimalt karistada	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	1,000 . 1721
	Vangistuse eelistus	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.136** ,000 1689
Kuritegevushirm		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	1,000 . 1739
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.136** ,000 1689
Eelnevad kogemused		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	.116** ,000 1732
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.076** ,002 1714
Kodus kasutatav keel eesti/vene		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	,020 ,406 1738
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.013 ,593 1720
Sugu		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	.133** ,000 1734
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	.062** ,010 1716
Vanus		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.003 ,906 1739
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.009 ,715 1721
Kodakondsus		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	.082** ,001 1739
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.145** ,000 1721
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	.100** ,000 1739
		Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-.003 ,900 1721

Haridustase	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.079** ,001 1721	-,032 ,180 1739
Majanduslik kindlustatus	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.093** ,000 1466	-,031 ,228 1481
Elukoht	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,005 ,834 1707	-,046 ,054 1724
Kohtud teevad head tööd	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,085** ,000 1721	,007 ,757 1739
Kohtud kaitsevad rohkem rikaste ja võimukate huve	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.200** ,000 1676	-,021 ,382 1682
Kohtud on mõjutatud poliitikute survest	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.139** ,000 1554	-,061* ,015 1554

Lisa 3. Karistuslike hoiakute analüüsis kasutatud tegurite algandmed

Kuritegevushirmu tundvate isikute jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Väga turvalisel	384	21,4%
Turvaliselt	904	50,4%
Ebaturvaliselt	422	23,5%
Väga ebaturvaliselt	74	4,1%

Isikud, kes ise või kelle lähedased on viimase viie aasta jooksul kuriteo ohvriks langenud.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
On ohvriks langenud.	404	22,6%
Ei ole ohvriks langenud.	1378	77,4%

Meeste ja naiste jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Naised	1071	59,7%
Mehed	722	40,3%

Vanuserühmade jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Üle 70 aastased	383	22,1%
60-69 aastased	241	13,9%
50-59 aastased	290	16,7%
40-49 aastased	277	15,9%
30-39 aastased	237	13,7%

Kuni 29 aastased	307	17,7%
------------------	-----	-------

Kodakondsuse jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Eesti kodakondsusega	1576	87,9%
Ilma Eesti kodakondsuseta	217	12,1%

Kodus kasutatava keele jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Eestikeel	1410	78,6%
Venekeel	378	21,1%

Haridustasemete jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Madalam kui keskharidus	790	45,9%
Kesk- või keskeriharidus	515	29,9%
Kõrgharidus	416	24,2%

Majandusliku kindlustatuse jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Saavad sissetulekuga väga hästi hakkama	193	10,8%
Saavad sissetulekuga hästi hakkama	1069	59,7%
Sissetulekuga raske hakkama saada	178	21,1%
Sissetulekuga väga raske	151	8,4%

hakkama saada		
---------------	--	--

Elukohta jaotus vastanute seas.

	Vastanute arv	Kaalutud osakaal
Suure linna elanik	484	27%
Suure linna ääreala elanik	106	5,9%
Väikese linna elanik	573	32%
Küla elanik	464	25,9%
Elab talus	164	9,2%

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Marliis Kuri _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 10. oktoober 1987__)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose
_____ “Inimeste karistuslikud hoiakud“ _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ AnnaMarkina _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, _06. mai 2013____ (*kuupäev*)